

CULTURA 617

Fundația Culturală Augustin Buzura

www.revistacultura.ro

10/20

Câmpuri de expertiză

George Maior, Remus Ioan Ștefureac, Tudor Vlad, Liviu Voinea,
Niculae Iancu, Jean Askenasy, Cătălin Raiu, Ioan-Aurel Pop

Relevanța, coerența și mecanismele finanțării

Șansele culturii independente

Arte & media & științe

Sfârșitul lumii

în provinciile de mijloc

Publicație editată de

Fundația Culturală
Augustin Buzura

Președinte:
ANAMARIA MAIOR-BUZURA

Redacția

Coordonator editorial:
NICU ILIE

Editori:
DANA BUZURA-GAGNIUC
CARMEN CORBU
AURELIAN GIUGĂL
CRISTINA RUSIECKI
YIGRU ZELTIL

Machetare:
VIZUAL GRAFICANTE PUNCT RO

Adresa:
STRADA ION CREANGĂ, NR. 15-17,
SECTOR 5, BUCUREȘTI
E-mail:
cultura@augustinbuzura.org

ISSN 2285 – 5629
ISSN-L 1584 – 2894

Revista CULTURA
promovează, în spiritul dialogului cultural,
diversitatea de opinii. Responsabilitatea
afirmațiilor făcute în cuprinsul articolelor aparține
fiecărui autor, iar punctele de vedere exprimate
nu reprezintă în mod necesar viziunea redacției.

sumar

editorial

**George Maior / Cuvinte prea mari pentru
personaje foarte mici / pag. 5**

câmpuri de expertiză

**Remus Ioan Ștefureac / Alegerile parlamentare
și dezvoltarea României / pag. 8**

Tudor Vlad / Efectul presei ostile / pag. 10

**Liviu Voinea / Un pod peste Trei Mări. Proiectele
transfrontaliere și eficiența investițiilor în
infrastructură/ pag. 12**

**Niculae Iancu / O lume sigură pentru
democrație / pag. 16**

**Jean Askenasy / Problema vaccinului pentru
COVID-19 / pag. 20**

**Cătălin Raiu / Problema „bunelor relații între
stat și culte” / pag. 22**

**Ioan-Aurel Pop / Istoria unui cuvânt de salut /
pag. 26**

teme în dezbatere

**Șansele culturii independente. Relevanța,
coerența și mecanismul finanțărilor
Dosar coordonat de Carmen Corbu
/ PP. 28-61 /**

**Nicu Ilie / Cultura, domeniul cel mai puțin
atins de valul europenizării / pag. 30**

**Carmen Corbu / Între „noi vă dăm” și
abordarea „smart”. Sau de ce Ministerul
Culturii nu e nici AFCN, nici MEEMA / pag. 34**
**Interviu cu Adriana Moca / „Nu poți să privatizezi
arta, cultura și educația” / pag. 38**

**Interviu cu Silvia Vrînceanu-Nichita / „Este
nevoie de un Minister al Alfabetizării” / pag. 46**
**Interviu cu Vero Nica/ „Câțiva prieteni au decis
să doneze” / pag. 52**

**Interviu cu Andreea Raluca Grecu / „Orice
model am adopta, el este deformat / pag. 56**
**Interviu cu Alina Tudor / „România ocupă un
loc de frunte la analfabetismul funcțional” /
pag. 60**

arte & media & științe

Teatru. Exerciții de sincronizare / Cristina Rusiecki / pag. 64

Poezie / Partea noastră fragilă și puternică / Yigru Zeltl / pag. 68

Proză. Sfârșitul lumii în provinciile de mijloc / Dorica Boltașu / pag. 70

Film. 200 de minute de filosofie rusă plus câteva considerații / Militon Stănescu / pag. 72

Muzică / Speculativ și non-uman / Yigru Zeltl / pag. 74

Idei și societate / Variațiuni sociale și economico-politice / Aurelian Giugăl / pag. 78

Arte vizuale / We AR Culture / Yigru Zeltl / pag. 80

interviu

„Am acceptat numai proiecte în care rezonam cumva cu tema” / Interviu cu dramaturgul Elise Wilk realizat de Claudiu Sfirschi-Lăudat / pag. 82

campanie

Pentru o economie circulară / pag. 88

contribuții

Teodor Stan / America și tema imigrației.

Polarizări la urna de vot / pag. 94

Ștefan Fircă / Remember Șerban

Cioculescu / pag. 100

proiectele fcab

GENERAȚIA Z

Rubrică realizată de Dana Gagniuc

Buzura / pag. 106

INTERVIU CU UN PRIETEN STRĂIN

Rubrică realizată de Ramona Mitrică / pag. 110

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

De la „Umbra nopții” la „Orgolii”. Fragmente din jurnal / pag. 114

Ilustrația ediției: Imagini din volumul „Un click și... 1000 de realități. New media în teatrul românesc” semnat de Cristina Rusiecki. Editat de Asociația Culturală Entheos, volumul este un proiect co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național și Amiq Consulting SRL.
Coperta: „Exeunt”, Reactor Cluj, 2020

„Kepler-438b” de Guillem Clua (Teatrul Odeon București, 2017). Regia: Bobi Pricop.
Instalație multimedia: Mizdan, Dan Andrei Ionescu, Luca Achim. (Proiectul editorial „Un click și...
1000 de realități. New media în teatrul românesc”, Cristina Rusiecki și Asociația Entheos, 2020)

editorial

Cuvinte prea mari pentru personaje foarte mici

*A te autodefini strident ca
patriot sau naționalist sau unic
promotor al interesului național,
dincolo de aspectul caraghios
al gestului, ar trebui să nască
natural suspiciuni. Poate de ordin
psihologic și etic, dacă nu și legal.*

(George Maior)

„Kepler-438b” de Guillem Clua (Teatrul Odeon București, 2017). Regia: Bobi Pricop. Instalație multimedia: Mizdan, Dan Andrei Ionescu, Luca Achim. (Proiectul editorial „Un click și... 1000 de realități. New media în teatrul românesc”, Cristina Rusiecki și Asociația Entheos, 2020)

GEORGE MAIOR

Scriam cândva despre cât de mult s-a redus limbajul politic prin folosirea exasperantă a unor concepte puternice, cuvinte impresionante – precum naționalism, interes național, suveranism și, bineînțeles, patriotism –, fără ca ele să fie măcar explicate, ci doar clamate, la nivelul unui discurs politic și intelectual adesea rudimentar. Un discurs ce speră mai mult să acopere, cu superioritate morală, o incapacitate cronică de a înțelege critic realitatea și, desigur, o neputință de a o transforma în ceva mai bun pentru individ și societate (care ar trebui să fie totuși esența politicii, dar și a acțiunii civice). Dar și o modalitate cinică de a stârni cumva emoții ce ar putea produce un soi de capital politic gratuit; în special în perioade de criză, dar nu numai, o tactică pentru a escamota responsabilitățile și a respinge din start argumentarea fixată în rațiune, cunoaștere și o oarecare înțelegere a cursului istoriei. Sunt „patriot”, deci sunt oricum bun, și fac numai bine, sunt „naționalist”, deci îmi iubesc poporul și etnia și pot spune și face ce vreau, sunt exponentul interesului național astfel încât doar politica și ideea mea contează... sunt „suveranist”, deci doar eu pot ști ce e cu adevărat util la mine în casă, în curte, în țară, chiar dacă prieteni aliați îmi spun că poate greșesc, sau poate ar trebui să mai gândesc un pic... Totul e o chestiune de autodefinire: patriot, naționalist etc., fără demnitatea de a primi aceste frumoase categorisiri de la altcineva, poate cu argumente.

În primul rând, a te autodefini strident ca patriot sau naționalist sau unic promotor al interesului național, dincolo de aspectul caraghios al gestului, ar trebui să nască natural suspiciuni. Poate de ordin psihologic și etic, dacă nu și legal. În încercarea asumării „patriotismului” pentru a ascunde vreo culpă mai nouă sau mai veche din „activitățile patriotice”, eventual mici trădări conjuncturale, vreo scăpare „antinațională” în complexitatea deciziei politice, vreo deviere mai mult sau mai puțin semnificativă de la „interesul național”. Și apoi, te-a întrebat cineva dacă ești patriot, dacă te simți dator să repeți cu obstinație acest lucru, ca unic program politic? Și dacă nu te-a întrebat, de ce te simți obligat să subliniezi repetitiv acest lucru?

A fi patriot înseamnă să-ți iubești țara, istoria ei, cultura și civilizația ei, iar în sens politic (dar nu numai, ci și intelectual) aceasta presupune fapte și acțiuni care să facă din țară întotdeauna ceva mai bun, care să aducă siguranță și prosperitate, să o impună în societatea europeană și internațională. Iar pentru a o transforma în bine, patriotul este primul care este obligat să-i descopere vulnerabilitățile, slăbiciunile, defectele, să vorbească cu curaj despre ele și, evident, să acționeze lucid pentru a ajuta la depășirea lor. Timothy Snyder, istoric la Yale și un bun cunoscător al culturii central europene, remarcă sugestiv în acest sens: „...patriotul vrea ca națiunea lui să se ridice la idealurile sale, ceea ce înseamnă să ceară ceea ce e mai bun din noi. Un patriot se preocupă de lumea reală, care este singurul loc unde țara sa poate fi iubită și susținută. Un patriot împărtășește valori universale, standarde universale după care își judecă națiunea, întotdeauna dorindu-i binele, dorindu-și totodată să performeze și mai bine”. Dar și mai elocvent sublinia același lucru Mark Twain, pe la începutul secolului trecut. Poate plictisit că era întrerupt de la plăcerea fumatului din trabucul de care se lipsea atât de rar, s-a ridicat agale de la masă pentru a rosti un scurt discurs tocmai despre patriotism, punctând, în stilul său caustic, între altele: „Aș preda patriotismul în școli și l-aș preda în felul următor: aș da la o parte vechea maximă – «țara, fie bună, fie rea» – și aș spune în schimb «țara mea atunci când are dreptate»” (și-a încheiat remarcile în același ton de umor fin, spunând că nu vrea să vorbească prea mult de politică și patriotism pentru că acest lucru îl înfiribântă prea tare și preferă totuși să rămână calm).

Deci, nu doar simple vorbe, nu sloganuri, ci mai mult fapte. Parcă sir Robert Walpole (chiar „primul” prim-ministru britanic oficial, conform istoricilor) spunea, răspunzând ironic unor patrioți vocali și acuzatori: „Vai ce cuvinte nobile, atât de nobile, păcat că nu sunt urmate și de fapte”. Patrioții noștri de conjunctură, fie politicieni, fie analiști ale căror analize nu trec granița nici în mediul virtual, nu vor însă fapte, pentru că nu se pricep deloc. Nu se pricep la programe, la proiecte, la strategii, la ce înseamnă în mod concret interes național în economie, în societate, în educație, în cultură, ca să nu mai vorbim de geopolitică. Nu vor știință, pentru că le-ar putea strica argumentația. Ei vor, în schimb, retorică pură (uitând că și retorica e o artă), vor cuvinte tari și mari, dar și acestea selectate,

pentru că a recunoaște slăbiciunile și vulnerabilitățile, problemele unei națiuni într-un anumit timp istoric, le poate șubrezi soclul de patrioți ridicat de ei înșiși. Așadar, vorbe, cuvinte aruncate și, dacă se poate, „strigate” cât mai puternic sau scrise cu majuscule, în caz că se folosește metoda postmodernă a comunicării prin facebook (iată că și inamicul ideologic existențial al patrioților, pe lângă globalism, postmodernismul, își găsește o utilitate, câtă vreme patriotismul poate fi insuflat și de pe vreo plajă din Dubai, în timp real, sorbind dintr-o băutură fină răcoritoare). Și aici Mark Twain e genial când spune „că patrioții, cu cât urlă mai tare, cu atât se înțelege mai puțin ce vor să spună...”. Da, dar probabil, în credința unora, dacă țipi mai tare lozinci patriotice este posibil să-ți crești cantitatea proprie de patriotism și astfel să devii un patriot mai mare decât alți patrioți mai mici, mai nesemnificativi.

Revin la ceea ce scriam la început, asocierea patriotismului, în discursul patriotic, cu naționalismul, interesul național și, mai nou, în pas cu vremurile, cu suveranismul. E poate inutil să mai încerc cineva să explice că e vorba de concepte diferite, cu semnificații distincte, din timpuri istorice și culturale care nu se suprapun. Aceasta nu mai contează însă pentru noul patriot; cu cât cocktailul politic adună mai multe ingrediente ce nu rezonază, nu se amestecă neapărat armonios unul cu altul, cu atât impresia publică e mai puternică. Pentru cei care se încumetă să-l guste...

Asta îmi aduce aminte de Ostap Bender, celebrul personaj din romanele lui Ilf și Petrov care, în încercarea de a-și găsi un profit în tumultul post-revoluționar sovietic, cutreiera teritoriul dându-se activist de la centru, gata să țină oricând câte un discurs mobilizator în diverse localități ce încercau cu greu să implementeze „noile orientări”. Nu era nicio problemă pentru el, întrucât își notase într-un carnetel vreo cincizeci de cuvinte-cheie – pace, revoluție, bunăstare, egalitate, dreptate etc. – care, aranjate într-o anumite ordine, puteau susține la nevoie un discurs despre orice, de la pacea mondială la virtuțile colectivizării.

Patriotul autodeclarat e mai șmecher însă decât Bender. El are doar vreo cinci-șase cuvinte (în afară de patriotism) pe care se bazează, fără să-i pese că sunt totuși prea mari, prea grele pentru statura sa. Dar ce mai contează asta în mintea lui?

***Patrioții noștri de
conjunctură, fie
politicieni, fie analiști
ale căror analize
nu trec granița nici
în mediul virtual,
nu vor însă fapte,
pentru că nu se
pricep deloc. Nu se
pricep la programe, la
proiecte, la strategii,
la ce înseamnă în
mod concret interes
național...***

George Maior este diplomat, ambasadorul României în SUA.

Alegerile parlamentare și dezvoltarea României

REMUS IOAN ȘTEFUREAC

Alegerile locale din septembrie au fixat un câmp de bătălie electorală destul de echilibrat în perspectiva alegerilor parlamentare din 6 decembrie. Partidul Național Liberal a câștigat cele mai multe voturi și a reușit să capitalizeze cea mai importantă competiție, cea de la București, unde victoria lui Nicușor Dan a fost posibilă doar grație deciziilor de sprijin ale PNL/Orban de la începutul anului. Pe de altă parte, PNL nu a reușit să câștige cel mai mare număr de primării și consilii județene. Partidul Social Democrat a pierdut un număr important de voturi comparativ cu rezultatele de la alegerile locale din 2016, a pierdut Capitala, însă a reușit să se mențină pe primul loc la numărul de primării (e adevărat, multe din mediul rural) și de președinți de consilii județene (e adevărat că a pierdut aproximativ o treime din zestrea pe care o avea anterior). USR-PLUS a avut un scor politic slab, însă a reușit să își creeze, în premieră, o infrastructură politică importantă la nivel local și să obțină câteva primării de orașe mari (Timișoara, Brașov, Bacău), ceea ce i-a ajutat să aibă o vizibilitate bună imediat după alegeri. UDMR a capitalizat votul etnic tradițional, iar PMP a obținut un rezultat destul de bun grație implicării lui Traian Băsescu în competiția de la București. Pro România și ALDE au

pierdut puncte importante, fapt care a și determinat conducerile celor două partide să caute o formulă de contopire în pregătirea alegerilor parlamentare.

Din perspectiva acestui tablou, este de așteptat după alegerile parlamentare să rezulte o configurație cu PNL în postura de câștigător, urmat de PSD și Alianța USR-PLUS. UDMR va trece în mod cert pragul electoral, aceeași perspectivă fiind posibilă pentru Pro România și PMP. Alte partide nu vor avea nicio șansă de a intra în viitorul legislativ. Ar rezulta un Parlament ceva mai suplu, cu cinci-șase formațiuni politice și o dominație evidentă a drepte, care are șanse să obțină peste 60% din totalul voturilor exprimate și implicit din totalul mandatelor parlamentare. Diferențele dintre primele trei partide, precum și incertitudinea trecerii pragului electoral vor depinde în mare măsură de nivelul prezenței și mai ales de structura socio-demografică a participanților la vot. Față de alegerile parlamentare din 2016, când prezența a fost de 39,49%, este de așteptat ca pe 6 decembrie să avem o prezență ceva mai mică din cauza efectelor de descurajare pandemiei de coronavirus. În cazul în care se vor prezenta la vot mai mulți tineri și mai multă populație activă, USR-PLUS și PNL vor fi avantajate, în caz contrar, avantajul va fi de partea PSD.

Dincolo însă de variațiile votului, este clar că partidele de centru-dreapta care fac parte din PPE (mă refer aici la PNL, PMP și UDMR), respectiv din grupul Renew

Europe (mă refer aici la USR și PLUS), vor câștiga majoritatea parlamentară. Dacă aceste partide vor forma sau vor susține din Parlament viitorul Guvern, atunci România va avea o majoritate parlamentară confortabilă de peste 60-65%, capabilă să susțină nu doar măsuri administrative complexe, dar și mult așteptata și vitală reformă constituțională. Spun vitală pentru că, de la un punct încolo, dezvoltarea României nu mai este posibilă fără schimbări structurale în ceea ce privește modul în care este organizată țara din punct de vedere administrativ-teritorial, în ceea ce privește raportul dintre instituțiile fundamentale și tipul de republică în care vrem să trăim, raportul dintre drepturi și îndatoriri, stabilitatea politică anulată în prezent de durată diferită a mandatelor președintelui și parlamentului.

Politicele cheie ale dezvoltării României vor trebui concentrate pe: 1. Finanțarea generoasă a educației pentru a acoperi pe larg toate deficiențele de infrastructură fizică (școli mici, insalubre, cu mulți copii sau școli izolate, fără profesori sau cu profesori decorativi), programe educaționale extinse de tip after-school generalizate pe întreg teritoriul țării, cadre didactice mai bine pregătite, conectarea la revoluția digitală etc.; 2. Modernizarea masivă a infrastructurii de transport și de energie (electricitate, gaze, surse regenerabile); 3. Îmbunătățirea sistemului de sănătate atât pe partea de infrastructură (spitale moderne, clinici modernizate mai bine răspândite inclusiv în orașele mici și în zonele rurale mari); 4. Politici revoluționare de protecție a mediului atât prin sancțiuni dure la adresa poluatorilor, a celor care defrișează masiv suprafețele împădurite, cât și prin încurajarea reciclării în fiecare cătun al țării; 5. Politici fiscale optimizate pentru încurajarea antreprenorilor români pentru a se genera creativitate, capital autohton și locuri de muncă stabile.

Toate aceste lucruri sunt posibile dacă, după alegerile parlamentare, România va avea un guvern stabil, o majoritate parlamentară solidă și o coerență între centrele puterii executive (Guvern – Președinte), respectiv între partidele care compun majoritatea, precum și perspectiva clară că în următorul ciclu care va începe în 2024 vom avea președinte-guvern-majoritate parlamentară de aceeași culoare politică. Iar acest ultim deziderat este și el posibil. Dacă

***... De la un punct
încolo, dezvoltarea
României nu mai este
posibilă fără schimbări
structurale în ceea ce
privește modul în care
este organizată țara...***

vom reuși modificarea Constituției prin revenirea la mandatul de 4 ani pentru președinte, în 2024 va apărea o rară fereastră de oportunitate, deoarece alegerile parlamentare și cele prezidențiale se vor suprapune din nou în mod natural, ceea ce ne va ajuta să revenim pe termen mediu și lung la cicluri stabile de guvernare de 4 ani.

Remus Ioan Ștefureac este politolog, coordonator al think-tank-ului STRATEGIC Thinking Group (www.strategicthinking.ro) și director al companiei de cercetare a opiniei publice INSCOP Research (www.inscop.ro).

Efectul presei ostile

TUDOR VLAD

O analiză retrospectivă a sondajelor de opinie din Europa și Statele Unite (Eurobarometrul și studiile produse de Gallup sunt mai cunoscute, dar există și alte asemenea proiecte de măsurare a atitudinilor și percepțiilor populației) indică un declin la capitolul încrederii cetățenilor în mass media. El a început înainte de era digitală. Părea logic ca apariția Internetului – cu multitudinea de informații dubioase, trunchiate, cu conținut publicitar ascuns sau chiar contrafăcute – să dea o nouă șansă presei, din punctul de vedere al credibilității. Era firesc, susțineau experții, ca oamenii să revină la sursele de știri verificate și să le revalideze. Nu s-a întâmplat însă așa. Chiar dacă există o diferență în ceea ce privește gradul de încredere între mass media tradițională și mediul online în favoarea celei dintâi, această diferență nu s-a accentuat în timp. Publicul devine tot mai sceptic de la an la an în privința informațiilor pe care le primește, indiferent de proveniența acestora și, în consecință, tot mai puțin dornic de a intra în posesia lor.

Această situație nu e prea gravă pentru majoritatea canalelor de Internet: ele trăiesc din diversitate și din abundența celor care utilizează rețelele sociale. Un grad mare de subiectivitate este acceptat sau chiar apreciat. Blogger-ii și ziariștii comunitari sunt adesea

avocații declarați ai unor cauze, iar comentariile lor sunt citite mai ales pentru pasiunea pe care o investesc pentru a le susține sau pentru a demola adversarii.

Pentru presa scrisă și cea audio-vizuală însă, scăderea audienței – datorată lipsei de încredere – este un dezastru. Pe de o parte, ea duce la reducerea veniturilor din reclamă (care la ziarele americane, de pildă, s-au diminuat cu peste 60 de procente din 2008 încoace). Pe de altă parte, ea pune sub semnul întrebării însăși rolul jurnalismului în societate, capacitatea sa de a genera un public informat și de a veghea asupra bunei funcționări a unui sistem democratic.

Neîncrederea publicului în mijloacele de comunicare în masă a fost demonstrată prin numeroase cercetări, fiind chiar identificat un „efect al mass mediei ostile”. Unul dintre primele experimente care au adus acest fenomen în atenția cercetătorilor a avut loc la Universitatea Stanford în anii 1980. Unui grup de studenți pro-palestinieni și altuia alcătuit din studenți cu simpatii pro-Israel li s-au proiectat aceleași imagini ale recentului (pe atunci) masacru al unor refugiați palestinieni de către milițiile creștine libaneze asistate de armata israeliană. Analiza chestionarelor completate după vizionare a arătat că ambele grupuri au considerat că secvențele respective nu erau defel obiective, ci erau categoric favorabile celeilalte părți.

Experți de la Universitatea Madison-Wisconsin au continuat acest tip de cercetare empirică de-a lungul a mai multe decenii. Într-unul dintre experimente, ei au creat două grupuri de subiecți similare (în ce privește componentele demografice, inclusiv educația) și le-au dat spre lectură același text, pe care l-au prezentat ca articol de ziar celor dintâi și ca lucrare de seminar a unui student celorlalți. Cei care au crezut că textul era un produs de presă și-au exprimat rezerve serioase privind obiectivitatea și acuratețea informațiilor citite, în vreme ce aceia care au avut convingerea că fusese opera unui student au declarat că lectura îi satisfăcuse pe deplin ca valoare informațională și ca neutralitate.

Această reacție de neîncredere a publicului față de presa din Statele Unite nu este una singulară. Fenomenul mass mediei ostile a fost dovedit și în Europa occidentală și în Coreea de Sud, în ultimele două decenii. Existența sa a fost explicată mai ales cu argumente psihologice: s-a vorbit despre percepția selectivă și despre modalitățile prin care memoria reține – în anumite condiții – mai ales elemente negative. Intensitatea sa sporită în anii recenti și extinderea în alte țări cu democrații consolidate mă fac însă să mă întreb dacă discuția despre resorturile care declanșează efectul respectiv nu ar trebui să se refere mai mult la realitățile sociale și politice.

Polarizarea dramatică a societății – fie ea de natură ideologică, etnică, economică sau religioasă – își pune amprenta și asupra mass mediei. În încercarea de a-și menține sau de a-și spori audiența, instituțiile de presă identifică teme de dezbatere și abordări care să răspundă așteptărilor și viziunilor defel neutre ale cititorilor/spectatorilor. A fi obiectiv, a fi la mijloc nu mai pare un demers satisfăcător din punct de vedere economic. Când publicul te caută doar pentru a-și găsi în materialele tale informative confirmarea propriilor convingeri politice sau sociale, autonomia îți este limitată. E greu de spus dacă mass media doar reflectă partizanatul extrem venit din zona discursului politic sau este un factor care îl anticipează și îl stimulează. Cert e că ea reprezintă o parte importantă a procesului, iar consecințele nu sunt încurajatoare.

A fi obiectiv, a fi la mijloc nu mai pare un demers satisfăcător din punct de vedere economic. Când publicul te caută doar pentru a-și găsi în materialele tale informative confirmarea propriilor convingeri politice sau sociale, autonomia îți este limitată.

Tudor Vlad este profesor de jurnalism, director al Centrului Internațional James M. Cox Jr. pentru Pregătire și Cercetare în Comunicarea de Masă, în cadrul Universității din Georgia, SUA.

Un pod peste Trei Mări

Proiectele transfrontaliere și eficiența investițiilor în infrastructură

LIVIU VOINEA

Fondul Monetar Internațional (FMI) a publicat recent un raport în care estimează necesarul de infrastructură (în transport, energie și IT) din țările care fac parte din Inițiativa Celor Trei Mări, între care se află și România, la 1,2 trilioane de dolari. Punerea accentului pe investițiile publice va deschide calea pentru recuperarea economică de după criza Covid-19, întrucât multiplicatorul fiscal în recesiune este de patru ori mai mare decât în vremuri normale.

Inițiativa celor Trei Mări (3SI) a fost înființată în 2015 ca o platformă pentru 11 țări din Europa Centrală și de Est de a sprijini cooperarea transfrontalieră în regiunea definită de Marea Baltică, Marea Adriatică și Marea Neagră. România este membră fondatoare a acestei inițiative, a găzduit reuniunea din 2018 și a participat la crearea și finanțarea Fondului de Investiții al 3SI, care se afla în Luxemburg. A cincea reuniune a 3SI a avut loc în octombrie la Tallinn. Scopul Inițiativei celor Trei Mări este să dezvolte axa Nord-Sud a Europei prin proiecte comune de infrastructură energetică, de transport și de comunicare digitală. Prin întărirea integrării europene, 3SI întărește atât Uniunea Europeană, cât și comunitatea transatlantică.

FMI a publicat recent un raport (IMF 2020a) privind deficitul de infrastructură în Europa Centrală și de Est, cu un focus pe țările 3SI. Acest raport a fost realizat de Departamentul European al FMI la solicitarea mai multor membri ai Board-ului Executiv al FMI și a fost lansat de doamna Kristalina Georgieva, Managing Director al FMI, la un eveniment organizat de Atlantic Council.

Lucrul la acest raport a început înainte de venirea pandemiei. Totuși, rezultatele sale sunt chiar mai relevante în noul context. În vreme ce toate țările din regiune au introdus pachete fiscale de sprijin și au adoptat politici monetare, atât ortodoxe cât și neconvenționale, pentru susținerea economiilor afectate, viitoarele pachete de sprijin vor fi inevitabil limitate. Spațiul fiscal se confruntă cu constrângeri bugetare inerente, mai ales în condițiile creșterii datoriei publice. Există de asemenea o limită a ceea ce poate să realizeze politica monetară într-o economie emergentă. Această limită nu este rata zero a dobânzii, precum în economiile avansate. În schimb, apărarea diferențialului ratei dobânzii față de zona euro asigură stabilitatea fundamentelor macroeconomice în economiile europene emergente, inclusiv în România. Implementarea unei politici monetare adecvate și menținerea stabilității financiare pot doar să câștige timp pentru realizarea reformelor structurale. În circumstanțe deosebite, măsurile neconvenționale sunt necesare și s-au dovedit utile, dar pe termen mediu și lung nu există substitute pentru politicile economice sănătoase.

De aceea, va trebui să facem gradual tranziția către măsuri de sprijin mai bine direcționate, direct către companiile viabile și către gospodăriile vulnerabile. În plus, cheltuielile bugetare trebuie reorientate într-o mai mare măsură către creșterea ofertei de infrastructură publică, stimulând de asemenea și investițiile private, facilitând astfel realocarea mai eficientă a resurselor și promovarea creșterii economice sustenabile prin transformări structurale ale economiei. Această idee potențează concluziile raportului FMI sus-menționat. În continuare voi insista asupra a trei concluzii din acest raport.

***Implementarea unei
politici monetare
adecvate și
menținerea stabilității
financiare pot doar să
câștige timp pentru
realizarea reformelor
structurale. În
circumstanțe
deosebite, măsurile
neconvenționale
sunt necesare și s-au
dovedit utile, dar pe
termen mediu și lung
nu există substitute
pentru politicile
economice sănătoase.***

***... Creșterea
determinată de
investiții va fi
sustenabilă pentru
că ritmul de creștere
al PIB va depăși
ritmul de creștere
al datoriei publice
și astfel scade
ponderea datoriei
publice în PIB.***

***... Implicarea
capitalului privat
și promovarea
proiectelor trans-
frontaliere vor crește
eficiența investițiilor
în infrastructură.***

În primul rând, deficitul de infrastructură în țările 3SI este uriaș: 1,2 trilioane dolari ar trebui investiți în următorii zece ani pentru ca aceste țări să recupereze jumătate din decalajul față de țările UE15. Ar însemna ca investițiile publice să reprezinte aproximativ 8% din PIB în țările 3SI în fiecare an din următorul deceniu; în prezent, ele variază între 3% și 6% din PIB. Acest deficit este așadar distribuit inegal între țările 3SI, dar este clar că fiecare țară ar beneficia de pe urma creșterii investițiilor în infrastructură.

În al doilea rând, multiplicatorul fiscal este foarte ridicat, cu alte cuvinte efectul de antrenare al investițiilor publice este foarte mare. În cel mai recent Monitor Fiscal al FMI (IMF 2020b) se arată că investițiile în infrastructură au un multiplicator fiscal de patru ori mai mare în timpul unei recesiuni decât în vremuri normale (IMF 2020b). Asta înseamnă că un dolar investit în infrastructură creează de patru ori mai mulți dolari atunci când economia are nevoie de stimulente, față de perioadele de creștere economică. Pentru țările cu un stoc mai scăzut de capital (cum sunt și țările 3SI), raportul FMI arată că o creștere anuală cu 1 procent din PIB a investițiilor publice în următorii cinci ani va contribui aproape dublu la crearea PIB (va adăuga 9% la PIB în următorii cinci ani). Mai mult, creșterea determinată de investiții va fi sustenabilă pentru că ritmul de creștere al PIB va depăși ritmul de creștere al datoriei publice și astfel scade ponderea datoriei publice în PIB.

În al treilea rând, implicarea capitalului privat și promovarea proiectelor transfrontaliere vor crește eficiența investițiilor în infrastructură. Potrivit raportului, coordonarea investițiilor în infrastructura între mai multe țări ar putea dubla impactul pozitiv asupra comerțului regional, raportat la situația unor investiții individuale.

Statele Unite ale Americii au angajat o contribuție importantă la finanțarea proiectelor

de infrastructură 3SI, urmărind creșterea conectivității între țările din regiune. Sprijinul SUA este esențial pentru succesul acestei inițiative și pentru atragerea capitalului străin, public și privat, care completează fondurile structurale europene, dezvoltă cooperarea regională și construiește poduri peste trei mări.

Referințe:

International Monetary Fund (2020a). Anil Ari; David Bartolini; Vizhdan Boranova; Gabriel Di Bella; Kamil Dybczak; Keiko Honjo; Raju Huidrom; Andreas Jobst; Nemanja Jovanovic; Ezgi O. Ozturk; Laura Papi; Sergio Sola; Michelle Stone; Petia Topalova. "Infrastructure in Central, Eastern and Southeastern Europe: Benchmarking, Macroeconomic Impact and Policy Issues", IMF Departmental Paper No.20/11

International Monetary Fund (2020b), Fiscal Monitor: Policies for the Recovery, October 2020, <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2020/09/30/october-2020-fiscal-monitor>

Kristalina Georgieva (2020), "Infrastructure in CESEE Benchmarking Macroeconomic Impact and Policy Issues", Atlantic Council, September 28, 2020 (<https://www.atlanticcouncil.org/event/infrastructure-investment-central-europe/>), (<https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/09/28/sp092020-infrastructure-in-cesee-benchmarking-macroeconomic-impact-and-policy-issues>)

***Sprijinul SUA este
esențial pentru
succesul acestei
inițiative și
pentru atragerea
capitalului străin,
public și privat,
care completează
fondurile structurale
europene, dezvoltă
cooperarea regională
și construiește poduri
peste trei mări.***

Liviu Voinea este reprezentantul României la Fondul Monetar Internațional, fost viceguvernator al Băncii Naționale a României.

Opiniile exprimate sunt ale autorului și nu reprezintă în mod necesar punctul de vedere al FMI.

O lume sigură pentru democrație

NICULAE IANCU

Recent a apărut la Editura Universității Yale lucrarea „A World Safe for Democracy” scrisă de John Ikenberry, unul dintre cei mai importanți zece autori ai ultimilor 20 de ani din domeniul relațiilor internaționale, așa cum este menționat pe site-ul de internet al Universității Princeton, acolo unde Ikenberry este profesor de științe politice și afaceri internaționale.

Textul de față nu propune o recenzie a acestei lucrări. Este, mai degrabă, o invitație la reflecție asupra uneia dintre cele mai complicate dileme cu care se confruntă societatea occidentală de astăzi: viitorul democrației liberale.

Paradigma preferată de Ikenberry pentru descrierea unei lumi favorabile democrațiilor liberale este internaționalismul liberal. Numai că, de această dată, el nu se referă la acea lume mai bună, în care pacea, progresul și bunăstarea oamenilor reprezintă

consecința firească a cooperării armonioase dintre comunitățile politice de pe tot cuprinsul globului. Pentru Ikenberry, internaționalismul liberal este „pragmatic, oportunist și cu o permanentă nevoie de reformă”. Realismul unei asemenea perspective se regăsește în capacitatea sa de a descrie necesitatea „protejării democrației liberale într-o lume sfâșiata de tiranie, brutalitate și intoleranță”. Altfel spus, internaționalismul liberal nu înseamnă doar deschiderea naturală a statelor și conducătorilor lor către cooperare, ci și „apărarea democrației împotriva pericolelor existențiale și diminuarea vulnerabilităților comune” potențate paradoxal de modernismul născut din cooperare.

Fundamentul ideologic al internaționalismului liberal se regăsește în celebra frază „să facem lumea sigură pentru democrație”, folosită de Președintele Woodrow Wilson pentru a justifica intrarea Statelor Unite în Primul Război Mondial. A trebuit ca omenirea să treacă printr-un nou război mondial înainte ca internaționalismul liberal să devină paradigma dominantă preferată de SUA pentru răspândirea democrației liberale în întreaga lume.

Declarația lui Wilson a fost interpretată pentru multe decenii drept un „apel idealist” la acțiune în numele „democrației”. Aceasta din urmă a devenit principala unitate semantică a binomului siguranță-democrație care conferă structura ideatică a mesajului wilsonian. În consecință, politica internațională urmată de lumea occidentală după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial a fost extinderea democrației, prin orice mijloace, către țărâmurile din ce în ce mai îndepărtate, nu numai geografic, ci și civilizațional. Prăbușirea la începutul anilor 1990 a blocului ideologic ostil democrației liberale, epuizat de propriile utopii, a conferit Vestului un aplomb și mai mare pentru înglobarea de noi și noi regiuni în formate de cooperare internațională izvorâte de tradițiile liberale ale guvernării democratice, liberului schimb, drepturilor omului și domniei legii.

Însă, odată cu extinderea democrației liberale, mecanismele de cooperare au început să se gripeze. Cauzele sunt multiple, complexe și interdependente, iar blocajele creează tensiuni, dileme, compromisuri și contradicții. Globalizarea este pusă astăzi la colț în discursul politic, iar modernitatea a început să fie suspectată de „dublă personalitate”. Dihotomia este creată, pe de o parte, de excepționala iscusință a lumii moderne de a genera progres și bunăstare într-un ritm impresionant, iar, pe de altă parte, de rapacitatea acesteia care a produs „dezastre umane și catastrofe monumentale”.

De aceea, Ikenberry consideră că a sosit momentul reevaluării fundamentelor teoretice ale internaționalismului liberal. În viziunea sa, punctul de plecare al efortului intelectual ar putea fi chiar declarația lui Wilson, în care, conceptual, accentul semantic ar trebui să se mute de la democrație la siguranță. Dacă privim din această nouă perspectivă, semnificația mesajului wilsonian se schimbă pe fond. Rezultă o alternativă la actuala ordine globală, în care principala misiune a Occidentului ar fi protejarea democrației liberale împotriva pericolelor la adresa existenței sale, prin crearea unei micro-lumi cu adevărat sigure pentru democrație, și nu extinderea democrației pe țărâmurile îndepărtate. Este o paradigmă în care Occidentul și celelalte democrații consolidate acceptă firescul diversității politice a sistemului internațional, dar își securizează propriile

***... Odată cu extinderea
democrației liberale,
mecanismele
de cooperare
au început să se
gripeze. Cauzele sunt
multiple, complexe
și interdependente,
iar blocajele creează
tensiuni, dileme,
compromisuri și
contradicții.***

instituții și tradiții democratice. Un astfel de model ar explica neputința materializării universalității democrației liberale și ar evita reprezentarea eminamente idealistă a internaționalismului liberal. Însă, suferă de inconsistența stirpei sale liberaliste. Imposibilitatea acestuia de a susține soliditatea valorilor comune umaniste care pavează drumul națiunilor către cooperare îl împinge în interiorul spațiului de gândire realistă, un spațiu al supremației interesului național, în care lumea este anarhică și cooperarea statelor este conjuncturală.

Ikenberry susține că interpretarea alternativă a paradigmei internaționalismului liberal ar explica

***Să fie acesta
sfârșitul lumii
democrației liberale?
Probabil că este
mult prea devreme
pentru acceptarea
unui asemenea
deznodământ.
Democrația și-a
dovedit în mod
excepțional
capacitatea de a crea
siguranță, libertate,
bunăstare și progres.***

cu mult mai bine cum a funcționat securitatea internațională în secolul Concertului European care a precedat declarația lui Wilson și, mai mult, că are capacitatea de a releva cu adevărat cum funcționează lumea de astăzi, o lume în care democrația a intrat în regres. Guvernările iliberale ale Chinei și Rusiei reprezintă o provocare majoră la adresa democrației liberale. Instrumentele hibride utilizate de Moscova și Beijing lovesc direct în inima lumii democratice și erodează potențialul integrativ al internaționalismului liberal. Abilitatea cu care acestea penetrează spațiul occidental arată cât de ușor valoarea se poate transforma în vulnerabilitate atunci când interesele marilor puteri nu coincid.

Canalele pentru promovarea mesajelor iliberale viciază liniile de forță trasate de democrație pentru susținerea libertății de exprimare, încurajarea competiției oneste și a mobilității ideilor, oamenilor și afacerilor. Rezonanța acestor mesaje este dublată de ascensiunea unor curenți reacționare chiar în interiorul spațiului occidental. Naționalismul radical și populismul au ieșit deja din spectrul teoretic al unor evoluții periculoase anticipate în dezbaterele de idei și s-au așternut în agendele politice ale liderilor aflați la guvernarea unor națiuni pentru care nu demult democrația reprezenta doar o aspirație.

Ceea ce pare și mai îngrijorător este că astfel de deviații de la principiile fundamentale ale democrației nu mai întâmpină suficientă rezistență sistemică internă, așa cum se întâmpla altădată. În ultimii ani, chiar Statele Unite, liderul lumii democratice și creatorul ordinii globale actuale, a dat suficiente semnale că nu mai dorește să garanteze necondiționat „siguranța lumii democratice”. Modalitatea simplă prin care Washingtonul argumentează o astfel de schimbare pornește de la o realitate incontestabilă: securitatea costă. Nota de plată a devenit uriașă și nu mai poate fi acoperită dintr-un singur buzunar. De un realism dezarmant, nici nu mai contează dacă o astfel de atitudine este etichetată ca mercantilistă, tranzacțională sau pragmatică. Este noua realitate a lumii în care trăim și care nu mai poate fi simplu ignorată sau personalizată prin asocierea cu un lider sau altul al administrației americane.

Să fie acesta sfârșitul lumii democrației liberale? Probabil că este mult prea devreme pentru acceptarea unui asemenea deznodământ. Democrația și-a dovedit în mod excepțional capacitatea de a crea siguranță, libertate, bunăstare și progres. Democrația oferă resursa pentru emanciparea ființei umane și contextul firesc în care oamenii pot să coopereze și să își decidă singuri viitorul. Liberalismul explică cum ar trebui să arate lumea în care idealismul valorilor fundamentale ale ființei umane poate să capete substanță. De aceea, democrația liberală nu trebuie supusă interogărilor. Ceea ce poate fi pus sub semnul întrebării este soluția, fie aceasta politică, instituțională sau somatică, care conferă democrației reprezentare

socială la nivel național și internațional. Soluțiile presupun rațiune, reprezentare, măsură și echilibru. Atunci când oricare dintre acestea se pierde sau devine ambiguă, apare criza.

În prezent, internaționalismul liberal trece printr-o criză. Lumea nu mai este un loc la fel de sigur pentru democrație. Ordinea globală stabilită cu multe decenii în urmă este pusă în pericol. Sistemul internațional se clatină. Cauzele aparente ale dezechilibrelor actuale sunt întoarse pe toate fețele în analizele politice și de securitate internațională. Noua competiție dintre marile puteri, războiul rece sino-american, ascensiunea democrațiilor iliberale sunt doar câteva dintre etichetele care încearcă să surprindă esența schimbărilor. Însă, profunzimea acestora trece dincolo de planul evenimentelor actuale.

Dilemele esențiale ale perioadei actuale se nasc din tensiunile definitorii ale democrației liberale remanente în interacțiunile dintre securitate și libertate, egalitate socială și libertate individuală, suveranitate și interdependență, competiție și cooperare. Mențiunea echilibrului tuturor acestor binoame presupune o fundație intelectuală, socială și geopolitică solidă. Aceasta se realizează în timp și presupune un teren favorabil. Altfel, întreaga construcție pe care se sprijină actuala ordine internațională se poate năruie peste noapte.

Perspectivile sumbre cu privire la viitorul omenirii îi obligă pe liderii lumii democratice să reevalueze argumentele paradigmaticale ale actualei ordini internaționale și, mai ales, să reafirme premisa universalității democrației liberale aflată la originea internaționalismului liberal. Este nevoie mai mult decât oricând de certitudini că democrația liberală nu și-a pierdut semnificațiile. Trebuie demonstrat că democrația liberală nu trece astăzi printr-o criză profundă de identitate, ci se confruntă, cel mult, cu o criză de autoritate.

***Perspectivile
sombre cu privire
la viitorul omenirii
îi obligă pe liderii
lumii democratice
să reevalueze
argumentele
paradigmatice ale
actualei ordini
internaționale și,
mai ales, să reafirme
premisele universalității
democrației liberale...***

Niculae Iancu este expert în securitate și apărare, cu experiență în domeniul cercetării științifice militare și de intelligence.

Problema vaccinului pentru COVID-19

JEAN ASKENASY

Suntem în plină ascensiune a pandemiei pe plan mondial. Universitatea John Hopkins confirmă numărul total de îmbolnăviri de COVID-19 pe plan mondial, ca fiind de 42,5 milioane, cu 28,6 milioane de vindecări și 1,1 milioane cazuri fatale (mortalitate de 2,2%). Și nu știm dacă am ajuns la vârful pandemiei sau nu.

Vaccinul, este adevărat, nu vindecă boala, ci o previne, iar într-o situație în care milioane de noi bolnavi apar pe glob, ea devine o urgență.

Laurii descoperirii vaccinului au fost atribuite savanților Edward Jenner și Louis Pasteur, a căror contribuție științifică este indiscutabilă. Cercetările lui Jenner publicate la sfârșitul secolului XVIII (1796), referitoare la variola taurină, și ale lui Louis Pasteur la sfârșitul secolului XIX (1897), referitoare la antrax, au avut loc în istorie la sute de ani după ce budiștii practicau în China practica vaccinării. Ea consta în băutul de venin de șarpe în doze extrem de mici pentru a deveni imuni la mușcăturile lui, sau unsoarea cu o picătură de puroi dintr-o pustulă de variolă diluată cu apă pentru a nu face boala.

Scopul vaccinării este de a stimula sistemul de apărare al omului, adică de a provoca sistemul imunologic al omului să producă substanțele antivirale (anticorpii) cu capacitatea de a neutraliza virusul sau bacteria la intrarea ei în corp. Pentru a fi realizat vaccinul este nevoie de o perioadă de testări genetice, testări pe animale și pe om, care întrunește 5 faze, după care primește aprobarea Instituției intitulată Drug and Food Administration și poate fi utilizată în masă. Un număr de peste 40 de universități, organizații și asociații sunt angajate în producerea acestui vaccin. Dacă toate ar fi colaborat în baza unor acorduri guvernamentale, dat fiind universalitatea pandemiei, vaccinul era de mult la dispoziția oamenilor și ar fi salvat mii de vieți. Dar criteriile legate de egoul fiecărei instituții sau națiuni și motive financiare nu au permis instaurarea acestei colaborări. Printre cele mai avansate se numără societatea americană Moderna, aflată în parteneriat cu National Institute of Health (Institutul Sanitar Național al Statelor Unite ale Americii). De la bun început Moderna a primit o investiție de 1 miliard dolari. Dintre cele 5 faze obligatorii ale producerii vaccinului au fost împlinite cu succes primele 3. Ajunși în urmă cu câteva luni în stadiul testărilor pe maimuțe, rezultatele au fost foarte promițătoare. Pentru parcurgerea ultimelor 2 faze mai este nevoie de 8 luni. Cum data intrării în penultima fază a fost 27 iulie, înseamnă că luna februarie a anului 2021

este scadența, dacă nu vor surveni impedimente neașteptate.

La data de 17 septembrie a fost publicat protocolul de eficiență a vaccinului. Guvernul USA a stabilit prin contract alocarea sumei de 1,5 miliarde de dolari contra livrării a 100 de milioane de doze. Guvernul canadian s-a angajat să cumpere contra sumei de 20 de milioane de dolari canadieni, 20 de milioane de doze. În Israel, Institutul de Cercetare MIGAL se află la o mică distanță în urma Modernei americane.

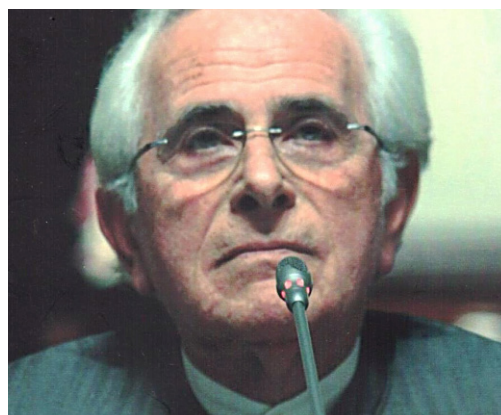
Chinurile nașterii vaccinului se prelungesc în afara motivelor expuse mai sus, de ego și financiare, din motive obiective sau științifice. După o perioadă fructuoasă între anii 1955 și 1980, în care vaccinurile pentru poliomielită, pojar, oreion, rubeola, și hepatita B, au fost realizate și au salvat multe vieți, descoperirea în anul 1980 a acidului dezoxiribonucleic recombinant (rDNA) promitea o revoluție în dezvoltarea vaccinurilor antivirale umane. În realitate a fost o mare decepție. Contra virusului imunodeficienței umane (HIV sau SIDA), hepatitei C, virusului herpes, încă nu s-au putut realiza vaccinuri nici până în ziua de azi. Nu există încă modele de animal adaptat la clinica virozei omului. Nu totdeauna șoarecele este soluția. Faza a 3-a prezintă dificultăți în atragerea persoanelor pentru probarea vaccinului, iar prețurile sunt în creștere exponențială și au transformat vaccinarea într-un domeniu neprofitabil financiar. Riscurile vaccinului, aflate în creștere permanentă, scad interesul angajării în acest gen de proiecte. Vechiul exemplu devenit clasic al succesului vaccinului antipolio în Uniunea Sovietică, datorită angajării întregului guvern în realizarea proiectului, încearcă să fie repetat în pandemia Covid-19 fără succes.

Francezul Luc Antoine Montagnier, Nobel în Medicină și Fiziologie pentru descoperirea virusului imunodeficienței (SIDA sau HIV), a declarat în urmă cu câteva săptămâni: „Virusul Covid-19 conține în genomul lui un fragment din genomul virusului HIV-SIDA. Fapt care-i conferă o mare parte din virulență. Cum a ajuns acest fragment în virusul Coronei? Această himerizare se datorează poate puternicului câmp magnetic creat de cele 10.000 de antene de tip 5G ale Wuhanului”. În plus, un alt savant premiant

***Un număr de peste
40 de universități,
organizații și asociații
sunt angajate în
producerea acestui
vaccin. Dacă toate ar
fi colaborat...***

Nobel, profesorul japonez Tasuko Honjo, la data de 27 aprilie 2020, declara că virusul Covid-19 este un virus manipulat artificial în laborator. Mie, ca non-genetician, mi s-ar părea mai logic ca această recodificare a genomului virusului Covid-19 să fie rezultatul unui accident de laborator.

Omenirea așteaptă cu o speranță din ce în ce mai gălăgioasă vaccinul.

Jean-Jacques Askenasy este medic neurolog și cercetător în domeniul neuroștiinței.

Problema „bunelor relații între stat și culte”

CĂTĂLIN RAIU

In Franța post-revoluționară și în curs de laicizare, atenția guvernării față de domeniul „cultelor” s-au mutat către „cultură” ca alternativă seculară la monopolul Bisericii Catolice asupra societății. Trecerea de la Culte la Cultură avea sensul de a integra și expresia culturală non-bisericească, dar mai ales efortul de a crea o națiune franceză modernă și incluzivă în care statul dislocă monopolul Bisericii Catolice și-i fixează locul constituțional în zona societății civile pentru a face loc tuturor identităților religioase. Abia în anii 1980, prin vocea Cardinalului Lustiger, Arhiepiscopul Parisului (1981-2005), Biserica Catolică din Franța s-a împăcat cu ideea că autoritatea ei spirituală nu mai are aparența unui quasi-monopol și că vocația ei se va împlini în cadrul societății civile.

Ce sunt Cultele?

În mentalul public, Cultele au devenit sora mai mică a Culturii, fiind un domeniu neglijat și deopotrivă de la distanță supravegheat din cauza potențialului discriminator pe care i-l atribuie doctrinele politice de stânga. Într-o epocă în care spiritul francez era la modă, iar construcția națiunii era urgența fiecăruia, Al. I. Cuza a redimensionat Biserica Ortodoxă, pe de o parte oferindu-i un cadru nou de funcționare (legislație, birocrațizare, salarizare etc.), iar pe de altă parte, naționalizându-i proprietățile și reducân-

du-i drastic atribuțiile sociale și civile. În mod cert, nou-formata Românie nu s-ar fi modernizat în ritm accelerat fără proprietățile bisericești care, în marea lor majoritate, au fost valorificate material pentru punerea bazelor sistemului național de educație. Ceea ce Biserica făcea voluntar pentru membri ei (alfabetizare, îngrijirea bolnavilor, cultură etc.) devenise instrumentul prin care statul anunța că este pregătit să preia monopolul asupra societății. Anterior prezentă în cele mai mărunte detalii ale țesăturii sociale, depusată și sancționată civil și social peste noapte, Biserica a fost asociată domeniului Educației, iar ulterior celui al Culturii, pe model franțuzesc.

Asocierea postdecembristă dintre Cultură și Culte a avut inițial scopul de a masca lipsa de rigoare democratică a regimului nou instalat care a considerat că libertatea religioasă se reduce la autonomia și reîmproprietărirea Bisericii. Întrebarea era: ce facem cu Cultele și ce loc ocupă ele în logica de guvernare – din moment ce în anii comunismului Departamentul Cultelor a funcționat ca o unitate parțial militarizată de cenzură și control? După căderea comunismului, răspunsuri clare la aceste întrebări au fost grațios evitate, pornindu-se de la premisa că domeniul de guvernare Culte se suprapune în linii mari peste interesele Bisericii Ortodoxe și a celorlalte culte. Alternativa democratică era și este ușor de citit, din moment ce democrația impune ca atât politicile publice, cât și design-ul instituțional să fie proporționale cu puterea infrastructurală a statului de a livra societății bunăstare în primul rând prin accesul la drepturi și libertăți.

Astfel, mandatul Secretariatului de Stat pentru Culte ar fi trebuit clar reformulat în sensul „facilitării exercitării libertății religioase”, caz în care „pentru Culte” din numele instituției trebuie citit „pentru domeniul Cultelor”, nu „pentru interesul Cultelor”. În fapt, enunțarea clară a garantării și facilitării libertății religioase în detrimentul unei logici corporatiste („pentru Culte/ Biserică”) este ceea ce diferențiază un regim politic democratic modern de unul medieval.

Când democrația se răzbună

În anul 2013, domeniul guvernării vieții religioase a fost separat de cel al Culturii doar în cadrul guvernului, nu și în comisiile parlamentare sau Administrația Prezidențială. Mariajul confuz dintre Culte și Cultură nu a luat sfârșit în virtutea vreunei strategii politice sofisticate, ci din argumente conjuncturale. Instituția responsabilă de politicile publice în zona libertății religioase, anume Secretariatul de Stat pentru Culte, a fost protejată și potențată cu autonomie și predictibilitate într-un mod în care nu multe instituții din cadrul administrației publice centrale s-ar putea lăuda: buget de circa 200 milioane euro pe an și subordonare directă Cancelariei Prim-Ministrului.

A apărut atunci o oportunitate de conectare a României la standardele politico-administrative occidentale (New Public Management), în sensul autonomizării din ce în ce mai accentuată a domeniilor de guvernare și de conectare a lor în mod direct cu drepturile constituționale corespunzătoare și angajamentele externe ale României. Astfel spus, concursul de împerejurări obliga la... și facilita, și mai mult decât înaintea, o democratizare a abordării vieții religioase unde politicile publice să fie rezultatul unui dialog formalizat și instituționalizat între stat, organizațiile religioase, presă și experți independenți, având ca prioritate, mai înainte de orice, supremația principiului libertății religioase.

Dacă în anii 1990 și 2000, dezbaterile publice vizau reconstrucția imaginii publice a Bisericii, o legislație care să garanteze autonomia cultelor, retrocedarea sau compensarea proprietăților confiscate de regimul comunist, așa cum arata Iuliana Conovici, iar statul reușea sau nu să mențină un anumit echilibru în această negociere, în ultimul deceniu, s-a ajuns în

***Instituția responsabilă
de politicile publice
în zona libertății
religioase, anume
Secretariatul de Stat
pentru Culte, a fost
protejată și potențată
cu autonomie și
predictibilitate într-un
mod în care nu multe
instituții din cadrul
administrației publice
centrale s-ar putea
lăuda: buget de circa
200 milioane euro pe
an și subordonare
directă Cancelariei
Prim-Ministrului.***

situația paradoxală în care (cu precădere) Bisericii Ortodoxe i se impută chestiuni care cad eminentamente în responsabilitatea statului.

Pusee publice anti-Biserică precum „impozitarea cultelor” sau „eliminarea orei de religie” vin în mod paradoxal din interiorul guvernului, nu din zona societății civile de orientare secularistă, așa cum ar fi predictibil. Simultan pozițiile radicale precum „vrem spitale, nu catedrale” născute din folclorul anti-clerical urban nu sunt sancționate de guvern cu argumentul libertății religioase. În spațiul public știrile sunt de tipul „Biserica nu plătește impozit” (oricum o temă falsă și

neacoperită de realitate), nu că „statul nu impozitează Biserica”, punându-i-se în cârcă Bisericii mandatul statului însuși, în acest caz monopolul fiscalității.

Paradoxurile sunt mult mai profunde și indică o fractură uriașă între stat și Biserică, pentru că statul român a rămas blocat în logica de guvernare de secol XIX, parțial reprodusă și de regimul comunist, considerând că o relație privilegiată cu cultele este totuna cu mandatul său democratic de a garanta libertatea religioasă. Întocmai ca în secolul XIX sau în perioada comunistă, statul își propune să guverneze cultele, nu poporul.

„Bunele relații stat-culte”

Măsurat cu șablonul democrației, regimul stat-culte din țara noastră pare mai degrabă medieval. E centrat nu pe libertate religioasă, ci pe negocieri și măsurări de forță între stat și culte. Acest tip de abordare a fost de multă vreme părăsit în occident tocmai pentru că menține o atmosferă de suspiciune socială și confuzie constituțională și mai ales pentru că sub epiderma „bunelor relații stat-culte”, semnalează OSCE, se nasc voci extremiste, bullying religios, tensiuni între organizațiile religioase, lipsa de uniformitate în rechizitoriile procurorilor și sentințele judecătorilor în privința cazurilor legate de libertate religioasă și multe clivaje sociale.

Însuși triumfalismul „bunelor relații stat-culte” ridică suspiciuni de teologie politică, din moment ce mandatul statului democratic este garantarea libertății religioase care nu se suprapune întotdeauna peste armonia dintre stat și culte. Dimpotrivă, istoria ne arată că de cele mai multe ori statul nu este de fapt fidel vocației misionare a Bisericii. Deopotrivă problematic: dacă Biserica se află „într-o relație bună” cu un stat care-i restricționează arbitrar autonomia, nu înseamnă cumva că-și desconsideră vocația misionară?

Niciun raport sau document internațional, niciun regim democratic occidental nu măsoară calitatea relațiilor stat-culte cu atributele moralității (bun versus rău), pentru că în democrație important este ca statul să reușească să faciliteze exercitarea libertății religioase. La fel, pe nimeni nu interesează dacă statul are o relație bună cu universitățile, ci mai degrabă dacă statul sprijinind activitatea mediului academic reușește să extindă și să faciliteze accesul la cunoaștere și formare profesională.

Momentul trist nu este doar acela că statul s-a deresponsabilizat și deprofesionalizat, ci mai degrabă că din ce în ce mai mult se recurge la tactica de a lăsa pe umerii Bisericii responsabilitatea democratică a promovării libertății religioase, așa cum se întâmpla inclusiv în comunismul românesc când Biserica era pusă în situația umiltoare de a ocoli legea prin înțelegeri personale (ex: cazurile de reparații de lăcașuri de cult fără aprobare, dar cu acceptul tacit al autorităților) sau chiar de a-și retrage multe gesturi liturgice în subteran (ex: rugăciuni private în locuințele unor agenți ai regimului, al căror atașament religios nu era tolerabil).

Sunt minoritar, deci contez.

Sunt credincios, deci nu contez.

Complet rupt de dezbateră și practica europeană, statul român nu are la acest moment vreo strategie multianuală de parteneriat cu organizațiile religioase, vreo platformă de dialog stat-culte sau vreo politică publică de promovare a libertății religioase. Nu pare să fi atras resurse (din mediul internațional, academic, asociativ etc.) care să contribuie măcar la „bunele relații stat-culte”, dacă nu chiar la politici publice concrete în parteneriat cu alte regimuri democratice angajate în promovarea libertății religioase. Paradoxal, într-o Românie în care gesturile antisemite sunt din ce în ce mai numeroase și agresive, în care Islamul este asociat în mod superficial cu medievalismul fundamentalist, în care tensiunile din interiorul și dintre diferite organizații religioase sunt alimentate doctrinar (și nu numai) din afara țării, în care „pupătorii de moaște” sunt subiect de cancan sau bășcălie de prime-time, în care secularismul exacerbat devine noua teologie oficială, politicile publice în domeniul religios lipsesc cu desăvârșire. În mintea decidenților, cultele nu sunt expresia libertății religioase, ci ruda săracă a „Culturii” și se ocupă cu un teatru liturgic plătit la suprapreț de la bugetul de stat.

Prin antiteză, Guvernul României prin Departamentul pentru Relații Interetnice face campanii de awareness prin care încurajează etnicii non-români să-și manifeste identitatea, precum și numeroase alte politici publice concrete. Atrage expertiză externă și fonduri europene, are politici foarte democratice în privința minorităților naționale sub deviza „Sunt minoritar, deci contez”. Dacă politicile în domeniul minorităților

naționale s-au diversificat, rafinat și democratizat, cele în domeniul vieții religioase au regresat, s-au osificat în stereotipuri de guvernare simpliste specifice secolului XIX sau naționalismului comunist. Comparând deschiderea guvernelor postdecembriste către promovarea libertății religioase cu cea pentru promovarea drepturilor minorităților etnice, domeniul cultelor pare nu doar înțepenit în timp, ci chiar de-a dreptul subminant la adresa democrației și platforma ideală pentru menținerea acestei stări de tensiune pe care foarte ușor se pot grefa elemente de propagandă anti-democratică dinspre Rusia.

Soluția? Dialogul instituționalizat

Atât președintele Iohannis, cât și patriarhul Daniel deplângeau simultan necesitatea dialogului între stat și culte. O astfel de sentință, venită din partea celor mai vizibile figuri publice din partea statului, respectiv Bisericii, înseamnă că ne aflăm într-un impas. Câteodată, dialogul informal dintre decidenți poate fi soluția temporară pentru depășirea momentelor de tensiune. Însă, în lumea democratică dialogul nu este un schimb nocturn de sms-uri sau o convocare intempestivă în jurul unei cafele, ci un cadru instituționalizat, rutinizat și cât mai ferit de amprentă politică, la care participă toți actorii care au un interes legitim și care pot crea consens. Spre deosebire de regimurile medievale în care corporațiile sociale (biserica, breslele, boierimea etc.) tocmeau binele public prin negociere directă, iar rezultatul devenea literă de lege pentru toată lumea, democrația este un regim politic universalist în care drepturile și libertățile cetățenești trebuie facilitate tuturor și în care consensul se obține în cadre de dialog amenajate instituțional.

Pentru că (încă) ne considerăm stat de drept, dialogul trebuie să pornească de la lege, standarde internaționale și bune practici, respectiv să depășească triumfalismul „bunelor relații între stat și culte”, sintagmă care începe să nu mai acopere nici măcar la nivel de discurs vidul de politici publice pentru promovarea libertății religioase.

***Pentru că (încă) ne
considerăm stat
de drept, dialogul
trebuie să pornească
de la lege, standarde
internaționale și bune
practici...***

Cătălin Raiu este teolog și doctor în științe politice. Este reprezentantul României în panelul de experți pe libertate religioasă al OSCE și președintele ForB România – Asociație pentru Promovarea Libertății Religioase

Istoria unui cuvânt de salut

IOAN-AUREL POP

Incă din copilărie, românii transilvăneni aud între familiari și prieteni cuvântul „servus”, ca formulă de salut. Mai mult, în aceeași ambianță a Transilvaniei, oricine poate constata repede că, în forme ușor modificate, acest termen este utilizat și de maghiari (maghiarofoni) și de sași (șvabi), adică de germanici, atâția (foarte puțini) câți mai sunt ei pe la noi.

Cuvântul este, fără nicio îndoială, latinesc și se poate traduce în românește prin „sclav”, cu variantele „șerb” (moștenit în română chiar din latinescul servus, -i, de declinare a II-a), „iobag”, „serv”, „rob” etc. La origine, cuvântul modern „servus” este o elipsă (rest al unei expresii, obținut prin suprimarea unor cuvinte care nu sunt indispensabile pentru obținerea sensului dorit) a expresiei Ego servus tuus sum!, ceea ce vrea să zică „Eu sunt servitorul tău!”, cu sensul „Mă pun la dispoziția ta!”, „Sunt gata să te slujesc!” etc. Expresia se folosea în antichitatea romană, în Imperiul Roman (cu siguranță și în provinciile Dacia, Moesia și alte provincii danubiene), ca formulă de curtoazie, în rândul elitei (patricienilor mai ales, dar nu numai), și ea trebuie legată de o alta, anume Servus humillimus!, tradusă literal „Sunt sclavul cel mai plecat!” sau „Sunt slujitor preaplecat!” ori „Slugă preaumilă!”. Salutul acesta era folosit atunci doar între bărbați și el venea numai dinspre inferior spre superior. Se cunosc o mulțime de rapoarte diplomatice medievale îndreptate către capete încoronate, înscrisuri pe care autorii lor, notari, secretari, spioni etc. le încheia cu formula Humillimus servus Serenitatis Vestre, adică „preaumila slugă a Luminății Voastre”.

S-a crezut, de către unii, că acest salut provine la noi direct din latinește și că există o continuitate în folosirea sa din Antichitate până în Epoca Modernă și, implicit, până astăzi. Nu este așa, fiindcă, la români, prin evoluția firească a limbii, „servus” a devenit „șerb”. O performanță de acest fel au reușit – între toate popoarele romanice – numai italienii, prin locuitorii din regiunea Veneto, care au salutul binecunoscut de „ciao!”, moștenit din vechime din latinescul „sclavus” (sinonim cu „servus”). „Sclavus”, din forma „sclavo”, a ajuns în venețiană „sciavo”, apoi „sciao” și, în final, „ciao”. Însă formula de salut „servus”, care, în mod teoretic, ar fi putut fi moștenită, în feluri adaptate, în limbile romanice, s-a pierdut la sfârșitul antichității și nu a fost folosită în mod curent în Evul Mediu. Abia perioada Renașterii a redescoperit-o și a reînviat-o, fiindcă oamenii Renașterii au urmărit la început să imite întru totul Antichitatea greco-romană. Această imitație a lui „servus” nu s-a produs însă prin popoarele romanice, ci prin nobilii și învățații germani și germanofoni. Și în lumea germană a secolelor al XVI-lea și al XVII-lea, puternic influențată de ideile umanismului, exista tendința de a reînvia antichitatea și chiar de a o imita (cum au făcut învățații aproape peste tot la finele Evului Mediu occidental). Primii au fost învățații absolvenți de universități, care se străduiau să vorbească de multe ori între ei latinește sau măcar să schimbe câteva vorbe în limba lui Cicero și Caesar, începând cu salutul. Nobilii germani – cu precădere cei din statele germane catolice din sud și mai ales din provinciile austriece – s-au deprins atunci, din dorința de a se purta ca romanii, să se salute cu Servus tuus!, adică „Sunt sluga ta!”. De la ei (de la austrieci și germani), moda aceasta a trecut repede la nobilii vecini, încât obiceiul a pătruns destul de repede la elitele cehe (și slovace), slovene, croate, polone, ungare, române (din Transilvania), rutene (din vestul Ucrainei). Cu alte cuvinte, forma aceasta politicoasă de salut din rândul claselor superioare, deși provine de la romani și din limba latină, a ajuns la noi prin germani și prin limba germană.

Germanii au fost imitați masiv de nobilii din Ungaria și Transilvania. Este de notat faptul că, deși se găsește în atâtea limbi, forma latinească originară a cuvântului respectiv s-a păstrat, ca manieră de scriere, numai în germană și în română – „servus”. În polonă este „servus”, în maghiară „szervusz” etc. Variante maghiare (aberrante) sunt și „szevos” sau „szia”, care, ca și formele derivate românești similare („serbus”, „sevos” sau „serus”), se cuvin evitate. Tot în ungurește s-a ajuns, relativ recent, și la forma „szervusztok”, care este un plural și înseamnă „salut tuturor”; cu alte cuvinte, unui cuvânt latinesc (de formă latină) i s-a adăugat o terminație maghiară, ceea ce nu este tocmai recomandat, dar limbile vii nu țin seamă întotdeauna de regulile de gramatică.

În legătură cu formula aceasta de salut se fac, de regulă, alte câteva erori. Cea mai des întâlnită se referă la convingerea unora că provine din timpul Imperiului Austro-Ungar, or acest stat bicefal este foarte târziu, el existând în istorie doar vreme de 51 de ani, de la 1867 la 1918. O altă nepotrivire cu adevărul este credința că salutul respectiv provine de la nobilii maghiari, de unde l-au copiat târziu românii. Or, cum am văzut, salutul vine din Austria și Germania de sud (Bavaria), preluat din latină în mediile culte nobiliare, intelectuale, și răspândit apoi în întreaga Europă Centrală și Central-Orientală, în Cehia și Polonia, dar și în fostele țări ale Sfintei Coroane a Ungariei (Croatia, Slovacia, Transilvania, Banat, Partium, Galiția etc.). Nobilii ungari erau destul de eterogeni ca origine, iar unii dintre ei erau – după cum s-a dovedit cu prisosință în ultimele decenii – de sorginte românească. Ei, nobilii români, știau latina cultă și foloseau în scris și literele latine, alături de chirilice. Cu alte cuvinte, între nobilii transilvani care au preluat obiceiul în secolele XVII-XVIII-XIX (concomitent cu anumiți etnici maghiari) existau, cu siguranță, și români. Aceștia, sub influența latinismului profesat de Școala Ardeleană și a convingerii că erau singurii adevărați urmași ai romanilor din zonă, au dus tradiția înaintea cu și mai multă tenacitate și convingere, astfel încât, în Epoca Modernă, toți locuitorii Transilvaniei – de la un anumit nivel de cultură și de avere în sus – se salutau cu „Servus!”.

Felul de a te saluta cu „servus” este, prin urmare, profund transilvan și prioritar clujean, ținând seamă de faptul că „Orașul Comoară” a fost în Epoca Modernă capitala Transilvaniei și un loc de concentrare a valorilor intelectuale ale țării. Clujul secolului al XX-lea – devenit,

***Felul de a te saluta
cu „servus” este, prin
urmare, profund
transilvan și prioritar
clujean...***

prin voința majorității, alături de întreaga Transilvania, de Banat, Crișana și Maramureș, parte integrantă a României – duce mai departe tradițiile de bine ale provinciei, deschiderea sa spre lume, spre toleranță, dialog și înțelegere. Prin „servus”, clujenii îi îndeamnă pe oaspeții lor de pretutindeni să nu se simtă stingheri, să se considere acasă, fiindcă li se va pune la dispoziție tot ceea ce au gazdele mai bun, după cum cer legile nescrise ale ospetiei. De aceea, „servus” face parte nu numai din istoria noastră comună europeană, ci și din civilizația pe care am construit-o și pe care o ducem mai departe împreună aici. Prin „servus”, ne deschidem sufletul și ne prezentăm lumii cu o anumită curtoazie, cu disponibilitate și demnitate, așa cum se cade să facem.

Ioan-Aurel Pop este istoric,
președinte al Academiei Române.

„Kepler-438b” de Guillem Clua (Teatrul Odeon București, 2017). Regia: Bobi Pricop. Scenografia: Velica Panduru. Instalație multimedia: Mizdan, Dan Andrei Ionescu, Luca Achim. (Proiectul editorial „Un click și... 1000 de realități. New media în teatrul românesc”, Cristina Rusiecki și Asociația Entheos, 2020)

Șansele culturii independente Relevanța, coerența și mecanismul finanțării

*Concursul de alergare la ghișeu cu dosarele
cu șină pline de copii xerox rămâne și
în 2020 paradigma culturală impusă de
Ministerul Culturii, în timp ce întreaga
societate face pași mari în digitalizare.*

(Carmen Corbu)

„Kepler-438b” de Guillem Clua (Teatrul Odeon București, 2017). Regia: Bobi Pricop. Scenografia: Velica Panduru.
Instalație multimedia: Mizdan, Dan Andrei Ionescu, Luca Achim. (Proiectul editorial „Un click și... 1000 de realități. New
media în teatrul românesc”, Cristina Rusiecki și Asociația Entheos, 2020)

Cultura, domeniul cel mai puțin atins de valul europenizării

NICU ILIE

Cultura are o finanțare multianuală de circa 0,6% din PIB și o contribuție directă de 3% la formarea PIB. Cu foarte puțin în minus față de agricultură (finanțată cu 2,4% din PIB). Dar toată lumea vorbește, pe drept cuv, despre necesitatea finanțării agriculturii, pentru care, din fericire, există scheme de suport bine stabilite și perfect transparente. Însă nimeni nu poartă discuția randamentului economic și nici a celui social în relație cu sectorul cultural. Astfel, rămânem cu prejudecățile: că arta și cultura reprezintă un lux, că e vorba despre o pierdere economică, că se merge pe o gratuitate a consumului. Și nimeni nu poartă cu cifre o dezbatere asupra necesarului de finanțare într-un domeniu esențial, cu un randament economic bun și care are în PIB o contribuție directă, dar și una indirectă, prin acțiunea asupra mentalităților, asupra cutumelor și normativității economice și sociale, asupra calității resursei umane. Cultura și agricultura, evident, nu sunt în concurență. Comparația de mai sus e pertinentă prin similaritatea pozițiilor în buget.

Din punct de vedere tehnic, 0,6% din PIB, cât reprezintă finanțarea culturii în România, nu e puțin. Pe de o parte, cultura română a avut și ani cu doar 0,1% din PIB. Pe de altă parte, 0,6 e o cotă comună la nivel european. Doar Ungaria, Danemarca, Franța,

Estonia sau Marea Britanie alocă de 2-4 ori mai mult, cu precizarea că în Marea Britanie mecanismele de finanțare pentru arte și cultură sunt atât de diversificate și descentralizate încât suma nu este cunoscută cu exactitate. Dar, pentru România, problema nu este dată nici de buget, nici de procent, ci de relevanța, coerența și mecanismul finanțărilor. După mai bine de un deceniu de la aderarea României la Uniunea Europeană, cultura reprezintă domeniul cel mai puțin atins de valul europenizării.

Politici comunitare și instinctele naționale

Dincolo de mobilitatea artiștilor, care este un uriaș câștig (pentru toate disciplinele artistice non-lingvistice), nicio schimbare structurală nu a avut loc. În primul rând, nu există fonduri de coeziune pentru arte și cultură la nivel european; marile state din UE, îndeosebi cele cu o istorie imperială sau comunitară, au propriile politici culturale, pe care preferă să le țină distincte de reglementarea supranațională; iar în cazul statelor sudice și al celor foste comuniste, guvernele preferă să aibă controlul centralizat și nemijlocit asupra finanțării culturii – asupra mecanismelor, criteriilor și direcțiilor de finanțare. Un raport din 2016 al Parlamentului European identifica 17 direcții prioritare de finanțare a culturii în țările membre, dintre acestea unele fiind prezente în fiecare stat – cum ar fi patrimoniul cultural –, dar altele sunt aproape sau complet absente

în unele state: calitatea artei, descentralizarea culturii, internaționalizarea, digitalizarea, scheme de susținere a artiștilor. În ecuația UE, instinctul statelor de a exercita un control direct asupra culturii reprezintă doar o componentă. Poate cu mult mai importantă a fost decizia organismelor europene de a nu contamina piața comună cu valori divergente și rivalități istorice, manifestate cultural în absolut toate statele membre. Rezultatul este că toate categoriile de finanțări oferite de Uniune, atât cele de coeziune, cât și cele structurale, au evitat să se îndrepte spre o componentă culturală nemijlocită, dar și spre ghiduri de bune practici sau normative active la nivel transnațional. Excepție fac programele care implică o colaborare multinațională, cum este Europa Creativă. La limită, în schemele existente, unele mici proiecte culturale și-au putut face loc, de ex. în măsura Calitatea resurselor umane – POSDRU, POC – sau prin includerea în programul de investiții a unor elemente de infrastructură cu potențial cultural – precum săli de spectacole sau centre comunitare. Din cele 6 miliarde de euro alocări culturii în programul 2007-2013, 3 miliarde au mers către patrimoniu, 2.2 miliarde spre infrastructură și doar 775 de milioane pentru servicii culturale (incluzând aici și gaming, media, web design, advertising ș.a.m.d.) Situația se menține în aceiași parametri și în strategia actuală Comisiei, deși avusese pe masă propunerea de a crește bugetul programului Europa Creativă de la 0,15%, cât este în prezent, la 1%, cât este un necesar evaluat de Culture Action Europe, o rețea europeană de ong-uri cu sediul la Bruxelles.

Directoratul General pentru Educație și Cultură din 2009 stabilise o bază conceptuală și principii de acțiune ce decurg din puterea culturii de a stimula inovația socială, pe cea tehnologică, regenerarea regiunilor sau un ecosistem al învățării creative. Totuși, dintre politicile publice propuse atunci, singura pusă în practică este crearea unui fond pentru cercetare și inovație – Horizon Europe, cu un buget de 100 de miliarde în actualul framework.

Linii de buget și efecte în societate

În ce privește cultura dependentă – instituțiile finanțate de stat la nivel central sau local –, ea este marcată de rotativa politică, care creează

Un buget de 184 de milioane de euro, cât este cel de anul acesta pentru Ministerul Culturii, se cheltuie lăsând în societate prea puține urme vizibile.

atât premisele unui deficit de competență, cât și incapacitatea instituțiilor de a derula programe multianuale și strategii coerente. De asemenea, o alocare stranie a resurselor. Astfel, din fondurile puse de Ministerul Culturii la dispoziția direcțiilor teritoriale, în unele cazuri, până la 90% acoperă cheltuieli de personal. Multe instituții funcționează în clădiri improprii, chiar insalubre, conservarea patrimoniului este subfinanțată sau nefinanțată, ca și o gamă largă de alte cheltuieli. La nivel regional, statul pretinde că păstrează un număr acceptabil și o varietate de instituții culturale, însă cele mai multe nu au bugete și condiții de a desfășura o activitate culturală minimală. La nivel central, în instituțiile care poartă în titlu atributul „Național” – muzeu național, teatru național, bibliotecă națională – există, în multe dintre cazuri, o mare diferență de calitate, dar, privit din interior, bugetul prezintă aceleași disfuncții: sub 10% venituri proprii și până la 80% cheltuieli de personal. Un buget de 184 de milioane de euro, cât este cel de anul acesta pentru Ministerul Culturii, se cheltuie lăsând în societate prea puține urme vizibile.

***Înființată pe model
britanic, pentru ca
finanțările să se facă
exclusiv prin evaluări
calitative de tip peer-
review, instituția AFCN
rămâne cam singurul
succes, reprezentând
un pol de încredere și
principala opțiune a
operatorilor culturali.***

AFCN, polul de încredere al culturii independente din România

În ce privește cultura independentă, excluzând finanțările pentru cinematografie, care au un alt specific, volumul de finanțări este de circa 10 milioane de euro. Aproape toate finanțările se fac prin granturi pe proiect, ceea ce face foarte dificilă desfășurarea de programe, de strategii și asigurarea continuității. Cei mai mulți bani provin de la Loteria Națională, care, ca și în alte state europene, cedează o parte din profit Ministerului Culturii. Multe proiecte, dintre cele mai vizibile, sunt derulate prin Administrația Fondului Cultural Național. Transparentă, digitalizată, cu auditori independenți, AFCN are un buget anual de circa 5 milioane de euro, în scădere de la an la an prin inflație, dar și prin reducere nominală. Cu toate acestea, instituția reușește performanța de a stimula, aproape de una singură, sectorul independent, de la arte vizuale la teatru, muzică, dans, noile media,

patrimoniul material și imaterial, editare de carte, dar și forme novatoare de acțiune, orientate în primul rând spre publicul țintă – intervenție culturală, educație prin cultură, promovarea culturii scrise. Din nefericire, volatilitatea finanțărilor și restricțiile pentru cele cu caracter repetitiv, dar și nivelul mic al granturilor fac ca puține dintre proiecte să poată folosi schema AFCN ca pe un incubator prin care să se transforme în inițiative cu succes și impact social.

Înființată pe model britanic, pentru ca finanțările să se facă exclusiv prin evaluări calitative de tip peer-review, instituția AFCN rămâne cam singurul succes, reprezentând un pol de încredere și principala opțiune a operatorilor culturali.

Ministerul Culturii. Inabilitatea de a lucra cu ong-uri

Mai departe... Ministerul Culturii a preferat să păstreze pentru sine toate liniile de finanțare lansate ulterior aderării – de la finanțarea revistelor și publicațiilor culturale (cu un buget de 1 milion de euro pentru publicațiile uniunilor de creație, plus 250.000 de euro pentru toate celelalte), la CultIn (discontinuat în prezent), ACCES, program fără identitate și care dublează direcții deja acoperite de AFCN (buget de 0,2 milioane de euro), Proiecte Culturale Prioritare (buget netransparent), Nevoi Culturale de Urgență (buget netransparent), Ziua Culturii Naționale (buget de 66.000 de euro) ș.a. Până recent, nici măcar criteriile de finanțare nu erau făcute publice pentru o parte a acestor programe, iar transparența, mobilitatea, digitalizarea și capacitatea de a lucra cu ong-uri este una foarte redusă în cadrul ministerului, care, în schimb, compensează prin birocrație.

Local. Programe culturale versus sușe

La programele naționale se adaugă finanțări la nivel local. Dacă în cazul unor mari orașe, cum ar fi și cele care au candidat la titlul de Capitală culturală europeană, gestiunea finanțărilor se face prin organisme capabile să asigure calitatea și impactul proiectelor, în multe alte situații finanțările se fac discreționar. Un exemplu este ARCUB, care reușește în urmă cu câțiva ani să fie pentru București ceea ce este AFCN la nivel național, susținând proiecte

de o bună calitate artistică și cu un rol social bine precizat, dar în urmă cu patru ani i-a fost retrasă calitatea de a acorda finanțări, fiind înlocuit cu o fundație a Primăriei Generale care a favorizat manifestări mai mult sau mai puțin asemănătoare cu bâlciurile. De altfel, multe dintre localități consumă pe zilele orașului/comunei, uneori cu onorarii șocante acordate unor artiști de calitate îndoielnică, cea mai mare parte a fondurilor pentru programe culturale. Iar aceste sușanele punctează, în statistici, tot la finanțarea culturii independente.

Crowdfunding-ul, un mecanism încă incipient

Atragerea de finanțări din privat reprezintă un important debușeu pentru arta independentă. Oricât de dificilă s-ar dovedi, pentru că proiectele artistice concurează în atragerea acestor fonduri cu fotbalul, biserica și cazurile sociale, și oricât de redus ar fi spațiul bugetar – 0,2% din profitul brut al companiilor care raportează profit –, sponsorizările asigură cea mai mare parte a bugetului proiectelor de succes, de la festivaluri la producții artistice sau proiecte educative. Mecanismul nu este unul foarte fericit și sunt multe exemple de bune practici în țările europene care ar putea îmbunătăți implicarea companiilor private (sau crowdfunding-ul!) în proiecte culturale și educative. O problemă majoră este corelarea acestor finanțări cu ciclul economic: în perioade de criză, profitul companiilor și granturile guvernamentale scad simultan, iar sectorul culturii independente resimte dublu impactul crizelor financiare. Pericolul la adresa continuității și sustenabilității este major și permanent, chiar și în cazul celor mai serioase și bine consolidate inițiative cultural-artistice sau educative.

Imaginea de ansamblu

Analiza arată că sectorul independent este condiționat de capacitatea de a atrage finanțări și granturi. În același timp, sectorul economic din jurul culturii (definit radical diferit de la o statistică la alta) are o contribuție de 3% în PIB. Contradicția între cele două propoziții este doar aparentă. Cea mai mare parte a pieței culturale și a produselor adiacente cu efect în PIB este reprezentată de

*... O mare parte a
măsurilor dedicate
sectorului cultural
sunt concepute și
implementate de
decidenți și personal
care n-o înțeleg, nu
au avut experiențe
similare, nu îi cunosc
mecanismele,
specificul și
problematica...*

produse de import, fie că este vorba despre obiecte culturale, drepturi conexe, patente și copyright. Oricare ar fi disciplina – artistică sau non-artistică. Pentru a putea echilibra balanța consumului intern, România are nevoie de politici și strategii care să implementeze o cultură activă social, conectată global și care să poată stimula inovația și creativitatea în societate. Cultura independentă ar putea juca rolul unui laborator de testare pentru asemenea strategii, dar primul pas este schimbarea perspectivei asupra ei. În acest moment, o mare parte a măsurilor dedicate sectorului cultural sunt concepute și implementate de decidenți și personal care n-o înțeleg, nu au avut experiențe similare, nu îi cunosc mecanismele, specificul și problematica, nu au interacționat cu publicul pe care acesta îl adresează și sunt complet indiferenți la rezultatele pe care sectorul independent le obține.

Între „noi vă dăm” și abordarea „smart”. Sau de ce Ministerul Culturii nu e nici AFCN, nici MEEMA

CARMEN CORBU

In acord cu un profil al statului asistențial, schema artistului care cere și a statului mărinimos care dă este una din care politicile publice din România privind susținerea sectoarelor culturale și creative se zbat de câțiva ani buni să iasă. Până acum, alt model de bune practici în afară de AFCN nu a prea apărut.

Dacă trebuia și o dovadă în acest sens, a produs-o însuși ministrul Culturii, în urmă cu câteva luni, afirmând că statul asigură, prin granturile pe care le acordă, „veniturile a peste 4.000 de lucrători culturali”. Acestea fiind spuse, paradigma e definită: Statul hrănește operatori culturali. Punct. Nimic despre rolul proiectelor finanțate. Nimic despre beneficiarii acțiunilor culturale. Nimic despre obiective și valoare adăugată. Nimic despre nevoi accesate și despre rezultate. Pe scurt, nimic despre impactul social. Pentru că – fie că ministrul Culturii cunoaște, fie că nu – programele cu care operatorii culturali candidează pentru granturi sunt doar în parte rezidențe de creație, în care beneficiarul direct este artistul, multe dintre ele fiind programe de educație prin artă și cultură sau diverse alte programe participative, în care beneficiarii direcți pot – și chiar trebuie – să fie cuantificați.

Spațiul public a reacționat la declarația lui Bogdan Gheorghiu, dar, obișnuit cu afirmațiile discutabile ale oficialilor din acest minister, a trecut-o la categoria gafe. În mare, s-a reținut doar un calcul simplu: împărțind bugetul în discuție la beneficiarii indicați, rezultă o valoare puțin peste 1000 de euro pe an, adică sub 100 de euro pe lună, sumă în legătură cu care cu greu se poate folosi verbul „a asigura”, chiar neluând în calcul faptul că granturile se obțin prin concurs de proiecte.

Însă discuția care merită să fie purtată este cea a viziunii manageriale pe care afirmația o conotează: statul dă și operatorii așteaptă/primesc. O viziune care distorsionează însăși filosofia care stă la baza granturilor din fonduri publice. În formula lor firească lucrurile stau cam așa: entitatea finanțatoare – în cazul de față, Ministerul Culturii – are o listă de obiective și un set de priorități ancorate societal pe care le urmărește și le scoate la concurs, iar pentru realizarea și operaționalizarea acestora, diverse entități executante – operatorii culturali – candidează cu propriile scheme de obiective specifice, metode de implementare, acțiuni, bugete de cheltuieli și rezultate previzionate. Totul trebuie să fie specific, măsurabil, abordabil, relevant etc., adică „SMART”. Întregul proces care îi implică pe finanțator și pe organizator se bazează pe o relație de parteneriat în care părțile colaborează pentru atingerea

unui obiectiv. Și în care partenerii se respectă, se creditează și se sprijină reciproc. În realitate, o privire la rece arată că mecanismele Ministerului Culturii sunt puțin susceptibile de a se suprapune coordonatelor de mai sus. Cu proceduri și protocoale adoptate cu mulți ani în urmă, în vremea unor guvernări pentru care tot ceea ce era independent, cu atât mai mult în sectorul cultural, nu părea promițător, Ministerul Culturii a încremenit în timp și în practici, dovedindu-se acum una dintre cele mai retrograde instituții autohtone. O comparație cu AFCN – pe criteriul specificului activității – și cu, de exemplu, Ministerul Economiei și Mediului de Afaceri sau Ministerul Muncii – pe criteriul palierului instituțional – trimite Ministerul Culturii într-un hău al timpului și al viziunii manageriale. Presa – foarte rar cea culturală, susceptibilă de a candida și ea la „venituri asigurate”, cum ar zice ministrul Bogdan Gheorghiu – a semnalat situații cel puțin hilare: una dintre condițiile de aplicare pentru granturi destinate publicațiilor electronice este prezentarea unui dosar cu șină care să conțină copii xerox ale paginilor disponibile online. De altfel, concursul de alergare la ghișeu cu dosarele cu șină pline de copii xerox rămâne și în 2020 paradigma culturală impusă de Ministerul Culturii, în timp ce întreaga societate face pași mari în digitalizare. Că ministerul întreg este încremenit în timp – cu toate procedurile, cu lipsa de transparență, cu birocrăția excesivă, cu abordarea adeseori nefirească a relației cu publicul, cu refuzul unei informatizări minimale – este foarte greu de justificat. Că o instituție subordonată cum este AFCN reușește de ani buni să aibă o relație eficientă și decentă cu publicul lui prin intermediul unei platforme online și al selecției făcute de evaluatori independenți, iar ministerul nu a învățat nimic din asta – de asemeni. Că a fost devansat la capitolul digitalizare nu doar de primării de sector din capitală, ci și de multe primării de comună – la fel. Însă lipsa pe termen lung a oricărui semn că ceva urmează să se schimbe în gestionarea sectorului cultural, la care vine să se adauge o ignorare totală a problemei de către actualul ministru – membru al unui cabinet care face progrese în direcția digitalizării, coleg cu miniștrii Violeta Alexandru și Virgil Popescu –, plus afirmații ca cea făcută recent, reconfirmă o viziune managerială în spatele căreia nu se conturează nimic bun.

***O comparație cu
AFCN – pe criteriul
specificului activității
– și cu, de exemplu,
Ministerul Economiei
și Mediului de Afaceri
sau Ministerul
Muncii – pe criteriul
palierului instituțional
– trimite Ministerul
Culturii într-un hău
al timpului și al
viziunii manageriale.***

Toxicitatea unei sintagme

Afirmația ministrului Bogdan Gheorghiu nici nu este, în definitiv, atât de importantă, doar relativ surprinzătoare întrucât vine de la reprezentantul unui partid liberal. Miniștrii de la Cultură sunt și ei oameni, mai spun o poezie, mai răspund când sunt întrebați. Altfel, vin și pleacă. Rar, câte unul lasă în urmă ceva memorabil. Poate un Ionuț Vulpescu și un Vlad Alexandrescu, prin câteva inițiative. Afirmația capătă însă o încărcătură toxică pentru că validează un model cultural și o paradigmă organizațională în interiorul sectorului: filosofia alocărilor bugetare pentru artă și cultură este deturnată către ideea de protecție socială a artiștilor sau activiștilor culturali, eludând imperativul rezultatului și impactului social al programelor finanțate, fundamentând, în schimb, o poziție de inferioritate a operatorilor din sectoarele creative față de autoritatea finanțatoare.

***În statu-quo-ul actual,
lipsa de transparență
și de profesionalizare
din minister, refuzul
informatizării, vechile
dosare cu șină și
teancurile de copii
xerox, ca și alte
condiții restrictive
legate de fluxul
de lichidități și de
termenele temporale
descurajează sau
împiedică mulți
operatori culturali să
participe la apelurile
pentru fonduri
guvernamentale...***

Neînscrîși „din oficiu” în categoria asistaților social, operatorii s-ar putea afla pe o poziție de pe care să poată pune presiune pe un sistem închistat pentru a-l determina să își rezolve problemele. În statu-quo-ul actual, lipsa de transparență și de profesionalizare din minister, refuzul informatizării, vechile dosare cu șină și teancurile de copii xerox, ca și alte condiții restrictive legate de fluxul de lichidități și de termenele temporale descurajează sau împiedică mulți operatori culturali să participe la apelurile pentru fonduri guvernamentale și, prin urmare, la dezvoltarea și perfecționarea domeniului. Extinderea relațiilor cu operatorii independenți ar aduce un plus de expertiză, competențele și abilitățile lor

depășindu-le cu mult pe cele ale unor funcționari din minister. Dar asta se poate întâmpla doar dacă, din spatele afirmației ministrului, aceștia din urmă nu își vor reconfirma o poziție de privilegiu, prin urmare de autosuficiență, în fața partenerilor independenți. Care, până una-alta, sunt singurii care știu din practică ce înseamnă implementarea unui program, în ce constă drumul de la o nevoie din societate la o idee de rezolvare, care sunt metodele prin care se trece de la o idee la un șir coerent de acțiuni. Sunt cei care cunosc cel mai bine configurația optimă a resurselor organizaționale de care dispun, a cofinanțării pe care o solicită și a organizării în timp real a proiectului.

Know-how-ul sectorului îl depășește pe cel al ministerului

Dincolo de finanțarea unor programe, AFCN a funcționat și ca o școală de management pentru mulți operatori culturali. Prin structurarea aplicației în acord cu imperativele „smart”, prin notarea încrucișată realizată de evaluatori independenți și prin consilierea acordată de departamentul de management de proiecte al instituției. Pentru organizațiile prea mici pentru a fi eligibile în diverse linii de finanțare europene, parteneriatul cu AFCN a fundamentat cunoașterea a tot ceea ce înseamnă justificarea și necesitatea inițierii unui program, stabilirea de obiective generale și de obiective specifice, adecvarea acțiunilor la aceste obiective, alocarea și gestionarea unui buget și, nu în ultimul rând, măsurarea rezultatelor în termeni de beneficiari direcți și indirecti și de răspuns la nevoile sociale de la care s-a plecat. Focusând selecția propunerilor pe aceste coordonate, AFCN a trecut în plan secund efortul aplicanților de a produce copii după diversele documente care le atestă personalitatea juridică, practicând stocarea și păstrarea acestora într-un cont online pentru aplicații următoare.

Când despre modelul de propunere de proiect solicitat de minister s-ar putea afirma cu greu că depășește nivelul unei „cereri” în formatul „vă rog să” și când dosarul cu șină plin de copii xerox este dus la ghișeu la registratură la fiecare aplicație, sub sancțiunea neadmiterii în concurs a propunerii de program, e de înțeles de ce mulți operatori evită call-urile lansate de instituție. Sau de ce sunt descalificați din start, fără nicio evaluare calitativă a proiectului, pentru că au omis includerea unui petic de hârtie xeroxată care ar fi putut fi furnizat oricând, ulterior.

Programabilitatea temporală este un alt aspect care pune probleme în cadrul unui parteneriat cu ministerul. Sunt apeluri de proiecte pentru care

concursul se desfășoară în august, contractul de finanțare se încheie în septembrie, iar la jumătatea lunii noiembrie acesta trebuie finalizat prin depunerea dosarului de decont. E greu de presupus că un program pe care un operator îl gândește în termeni de acțiuni adecvate, de rezultate optime și de cheltuire eficientă a fondurilor se poate desfășura în astfel de condiții. Și, atunci, operatorii care urmăresc performanța nu își pierd timpul cu o astfel de colaborare.

Așa s-a ajuns ca în cultura de grup a operatorilor culturali să se consolideze cutuma că un proiect organizat în parteneriat cu AFCN este un mare plus în portofoliul unei organizații, în timp ce o accesare a programelor ministerului este asumarea participării la tradiționalele șușe.

Oricum, șirul disfuncțiilor, mai mari sau mai mici, identificate de operatori poate continua. Unele țin de stereotipurile de comportament ale funcționarilor, altele de normativitatea legislativă. De exemplu, este dificil de imaginat de ce verificarea unui dosar de decont nu se poate face după depunerea acestuia de către beneficiarul finanțării, cu, eventual, transmiterea de notificări în cazul în care sunt necesare completări (un model care funcționează optim la AFCN), și se face după o rețetă stranie în care beneficiarul trebuie să stea pe un scaun într-un birou al ministerului și să răspundă pe loc, verbal, oricărei nelămuriri incipiente nutrite de funcționarul evaluator. În afară de efectul psihologic nefast al unui astfel de raport de forțe, procedura a și alimentat, de-a lungul timpului, tot felul de suspiciuni de integritate. La capitolul inadecvare a procedurilor, ar fi de reținut insistența celor din minister ca formularistica să fie semnată de un director economic al asociațiilor, în condițiile în care acestea sunt entități cu structură minimală, având doar un manager de proiect și servicii contabile externalizate. În fine, lista e lungă și – anul acesta, cel puțin – se încheie apoteotic cu așa-numita „declarație de minimis”, o bijuterie a necunoașterii domeniului, a folosirii impropriei a limbii române și a impunerii unei adaptări de tip Google Translate sub sancțiunea falsului în declarații.

Pe lângă setul de bune practici deprins prin parteneriatele cu AFCN, operatorii au învățat că se poate și la nivel guvernamental. În primăvară, Ministerul Muncii a implementat o procedură simplificată, prin intermediul unei platforme online, destinată accesării unor fonduri de suport pentru perioada pandemiei, ministrul Violeta Alexandru fiind și primul oficial care a vorbit despre practicile

***Extinderea
relațiilor cu
operatorii
independenți
ar aduce un plus
de expertiză,
competențele
și abilitățile lor
depășindu-le cu
mult pe cele ale
unor funcționari
din minister.***

suprabiocratizate în termeni de necesitate a renunțării la prezumția că aplicanții ar fi niște infractori care trebuie încărcăți excesiv cu sarcina de a furniza documente probatorii. A urmat accesarea granturilor pentru mici întreprinderi, de la ministerul care gestionează mediul de afaceri. Printr-o aplicație care, la simpla introducerea a codului de identificare fiscală, generează automat, interrogând bazele de date sectoriale, toate documentele necesare semnării electronice.

Procedurile de mai sus și filosofia din spatele lor au sos ideile de finanțare, co-finanțare sau suport din paradigma umblatului cu căciula în mână pe la porțile instituțiilor statului. O păstrează, însă, Ministerul Culturii. Ca pe o paradigmă culturală națională a nostalgiei pentru trecut și pentru vechilor relații de putere. În detrimentul abordărilor „smart”, a strategiilor specifice și a însăși rolului său de facilitator al evoluției mentalităților și comportamentelor sociale.

Carmen Corbu este manager de proiect în sectorul ONG și antreprenor în industriile culturale și creative.

„Într-o țară cu cea mai mare rată a sărăciei relative persistente, nu poți să privatizezi arta, cultura și educația”

Interviu cu Adriana Moca

E anormal să ai sute de asociații, fundații care fac proiecte de succes din proprie inițiativă, cu fonduri din propriile buzunare, și să nu le creezi mai multe instrumente de finanțare.

Ești antreprenor cultural de câțiva ani buni și ai dezvoltat mai multe programe pe segmentul educației prin artă și cultură. Cum vezi tu împărțirea pe roluri în societate atunci când vorbim despre dezvoltarea domeniilor culturale și artistice? Cât și ce să fie de stat, cât și ce să fie independent? Cum vezi schema de resurse? De unde know-how și de unde finanțare?

Mi-e din ce în ce mai greu să-mi imaginez o lume ideală, e deja complicat să fac față realității în care societatea se dispensează cu lejeritate de noțiunea de cultură. Instituțională sau independentă, cultura română face eforturi să supraviețuiască, cam orfană și luptându-se pentru o existență de cerșetore. Prin comparație cu Franța, unde președinții au avut o contribuție de marcă, prin proiecte personale de

anvergură, la noi abia dacă se pronunță cuvântul în spațiul public. De numele lui Mitterand se leagă marile șantiere de renovare de la Luvru (și a sa Piramidă extrem de controversată), Opera Bastille, Arcul Defense. Pompidou a creat Centrul de Artă Contemporană care-i poartă numele, Giscard d'Estaing – Institut du Monde Arabe, Chirac – muzeul de etnologie Quai Branly. Inițiative ale sectorului privat (Fondation Vuitton, de exemplu) continuă misiunea asumată de a face din cultura franceză o marcă specifică țării. În secolul XIX, România privea cu admirație spre Franța, iar Bucureștiul a fost supranumit multă vreme Micul Paris. Revenind în prezentul antagonizat și fracturat între culturi, de stat și independentă, unde niciuna nu funcționează optim, în afara proiectului asumat prezidențial „Anul Cărții”, n-a existat anterior nicio altă inițiativă culturală. Centrul vechi al capitalei stă să se prăbușească, Centenarul a fost un fiasco, iar în programul de relansare post-pandemie cultura e cvasi-invizibilă. Deși există câte un centru cultural pentru fiecare sector, plus alte câteva inventate de fostul primar Gabriela Firea din motive de reclamă, capitalei îi lipsesc mărcile culturale. Vizual, urbanul bucureștean e sărac, meschin, murdar, de-a dreptul toxic. E greu să evoluezi ca popor printre clădiri abandonate, mall-uri și mesh-uri cu bormașine.

Statul ar trebui să-și asume un set de obiective pe termen scurt, mediu și lung, mai multe acțiuni, vizibile și constant comunicate. Nu reactiv, ci proactiv și responsabil. Firește că sănătatea și educația sunt prioritare și au nevoie urgentă de transfuzii financiare, know-how și profesioniști, așa cum s-a demonstrat în perioada acestei pandemii. Dar nu putem considera, totuși, cultura și arta domenii marginale, de care ne putem dispensa. Un efect al ignoranței și precarității noastre culturale e că alegem conducători incompetenți, generatori de confuzie, haos și totală dezarticulare în decizii. Nu ne-am opera la un doctor care a terminat cu chiu cu vai un liceu agricol, nu? Atunci de ce votăm și acceptăm persoane lipsite de minime cunoștințe, aptitudini, performanțe, intrate în jocul politic doar pe obediențe, tranzacții financiare și corupție?

Într-o țară cu cea mai mare rată a sărăciei relative persistente din Uniunea Europeană, nu poți să

***E nevoie de un pachet
de legi prin care
sectorul privat să se
implice financiar în
susținerea educației
și culturii. Astfel,
Statul ar avea un
partener în mediul
privat și situația ar
deveni una „win-win”.***

privatizezi arta, cultura și educația. Conform unui raport realizat de Organizația Salvați Copiii „în anul 2017, 19,1% din populație avea venituri sub pragul de sărăcie și se aflase în aceeași situație în cel puțin doi din cei trei ani anteriori. În cazul copiilor, rata sărăciei persistente era de 28,8% în 2017. Deși în scădere, conform celor mai recente date estimate Eurostat, România rămâne statul european cu cea mai mare diferență la indicatorul sărăciei sau excluziunii sociale între copii și totalul populației.” E nevoie de un pachet de legi prin care sectorul privat să se implice financiar în susținerea educației și culturii. Astfel, Statul ar avea un partener în mediul privat și situația ar deveni una „win-win”. Că tot auzim mereu despre faptul că nu sunt bani, că s-a furat imens, pensiile speciale de care se bucură parlamentari fără un minut de contribuție reală n-ar trebui recalculate în funcție de meritele și aportul acestora la binele țării? Cât s-a recuperat din prejudiciile marilor corupți, estimate la zeci de milioane de euro și unde s-au dus banii....?

***În afara AFCN-ului –
singurul finanțator
public transparent
și profesionist – nu
ne sprijină nimeni. Și
acolo e bătălie mare,
căci sunt anual sute
de proiecte într-o
competiție foarte
strânsă pentru sume
modeste. De ani
de zile tot atragem
atenția asupra
subfinanțării culturii
independente.***

**Ce merge și ce nu merge? Când ai simțit
că ești sprijinită în ceea ce faci și când
ai simțit că ești descurajată?**

Deocamdată, din perspectiva unui inițiator de proiecte culturale, în afara AFCN-ului – singurul finanțator public transparent și profesionist – nu ne sprijină nimeni. Și acolo e bătălie mare, căci sunt anual sute de proiecte într-o competiție foarte strânsă pentru sume modeste. De ani de zile tot atragem atenția asupra subfinanțării culturii independente. A fost momentul Centenar,

când Ministerul Culturii a aruncat pe fereastră bugete mari, pentru că nu a existat nicio pregătire prealabilă a apelului de proiecte. Oriunde în lume, un asemenea eveniment se gândește cu mulți ani înainte. Nu am participat niciodată la concursurile Ministerului Culturii, pentru că nu am încredere în metodologiile lor și nici în buna credință. E anormal să ai sute de asociații, fundații care fac proiecte de succes din proprie inițiativă, cu fonduri din propriile buzunare, și să nu le creezi mai multe instrumente de finanțare. Pe bani puțini, facem de cele mai multe ori treaba Statului prin aceste proiecte. Asta nu vede nimeni și e descurajant și obositor pe termen lung. Uneori, îți vine să renunți! Crearea statutului artistului independent ar da posibilitatea realizării unui sindicat sau unei asociații care poate gestiona și aloca fonduri de supraviețuire între proiecte. Noi nu suntem, de fapt, independenți, ci mai mult intermitenți, proiectele noastre se desfășoară pe câteva luni. Dar facturile trebuie plătite tot anul. Mi-e greu să mă gândesc la problemele financiare pe care le au atâția tineri actori, dansatori, scenografi, regizori, traducători... Chiar nu știu cum se descurcă, mai ales acum, în situația de risc sanitar prin care trecem.

**Cât de mult ți se pare că este interesat statul
de „cultura independentă”? Cum apreciezi
instrumentele cu care lucrează el? Dar
gândirea din spatele instrumentelor?**

Cultura independentă, prin natura ei, flexibilă, mobilă, adaptată timpului, nu e competitoarea celei instituționale. Ea acoperă o zonă de experiment, inovație, creativitate și implicare în social pe care cultura administrată public nu are cum s-o face, fiindcă e supusă unor contracte de management cu limbă de lemn și unui spațiu fix. Politicieni ca senatorul USR Vlad Alexandrescu cunosc fenomenul și încearcă să facă auzită vocea culturii independente. Dar Statul ne ia rar în calcul, chiar dacă și noi suntem contribuabili onești. A propos, de-am fi evazionști, cum se întâmplă în economie, noi n-am putea să mai concurăm, am fi eliminați din start. Apoi, miniștrii Culturii se schimbă cu o frecvență amețitoare. Unii nici n-au apucat să dea mâna cu toți subordonații din birouri că au și fost înlocuiți. În condițiile acestei precarități, despre ce instrumente, valori, misiune

vorbim? La nivel de imagine, site-ul ministerului cultura.ro are o interfață de secol trecut. Cât despre ideea de identitate națională, nu știu cui i-o fi venit, și mai ales de ce... Parcă nu mai suntem vasali Imperiului Otoman, nu? Iar Europa e construită pe respectul libertății, demnității umane, democrației și egalității. La nivel instituțional, nu avem viziune în cultură, dar ne batem cu naționalismul în piept și excelăm în încropeli și șmecherii. În vreme ce Franța reconvertește spații publice în așezăminte culturale, locuri ce devin centre de interes și loisir pentru tineri din zone dificile, în România ele sunt obținute ieftin de dezvoltatorii imobiliari, pentru construcția de noi mall-uri. Modelul CentQuatre, fostele pompe funebre ale Parisului, redat circuitului cultural în 2008, mi se pare revelator în materie de diferențe de politici culturale publice. Pe o suprafață de 39.000 de metri pătrați se regăsesc spații expoziționale, de spectacole, producție, evenimente comerciale, dar și platouri pentru repetițiile amatorilor de street-dance, teatru, muzică. Complexul oferă o programare artistică internațională de top, precum și șansa emancipării tinerilor din categorii sociale defavorizate, ocazia de a-și canaliza pozitiv energia, de a fi la curent cu arta contemporană, dar și de a ieși din climatul de violență, abuzuri familiale sau droguri. Un asemenea loc inspiră și creează aspirații, dezvoltă talente, vindecă traume. E un model bun de urmat și în cartierele/regiunile sărace ale României, unde cultura și arta pot produce schimbări de mentalitate/comportament, cu impact benefic asupra comunității.

Ce s-a făcut bun de-a lungul timpului, în ultimii 30 de ani? O măsură guvernamentală care a ameliorat situația?

Transformarea muzeului PCR în Muzeul Țăranului Român, inițiativa lui Andrei Pleșu în scurta sa trecere pe la Ministerul Culturii, și propunerea de înscriere a Roșiei Montane în lista UNESCO, aparținând lui Vlad Alexandrescu. Sunt singurele măsuri memorabile, cel puțin în grila mea de evaluare.

Dacă ai azi un proiect pe care să vrei să-l pui în practică și în care tu crezi cu tărie și pentru care ai toate argumentele, justificările și studiile de impact, ce faci să obții finanțare pentru el?

A fost momentul Centenar, când Ministerul Culturii a aruncat pe fereastră bugete mari, pentru că nu a existat nicio pregătire prealabilă a apelului de proiecte. Oriunde în lume, un asemenea eveniment se gândește cu mulți ani înainte. Nu am participat niciodată la concursurile Ministerului Culturii, pentru că nu am încredere în metodologiile lor și nici în buna credință.

Ca și până acum, particip la sesiunile de finanțare AFCN. Uneori câștig, alteori nu. Dacă ar exista mai multe entități publice/private de finanțare, ar crește numărul de proiecte sustenabile. Principiul

Principiul

mecenatului la noi

– plătând încă –

este practicat mai

ales în zona socială,

fie pentru copii cu

rezultate excelente

în diferite domenii,

fie pentru seniori.

mecenatului la noi – plătând încă – este practicat mai ales în zona socială, fie pentru copii cu rezultate excelente în diferite domenii, fie pentru seniori. Un centru de artă contemporană susținut exclusiv din fonduri private ca Fondation Vuitton e aproape imposibil în România. Inițiativele sporadice ale unor bănci care investesc în colecții de artă sunt insuficiente pentru a crea un impact de notorietate. Proiectele sectorului independent sunt mici, punctuale, au rar șansa de a putea fi replicate la nivel național. O luăm de la capăt de fiecare dată, cu același set de mailuri, telefoane, persuasiune bazată pe referințele proiectelor anterioare în locuri pe care le-am identificat ca public țintă. Depindem mereu de bunul plac al omului de la capătul celălalt al firului, în loc să avem un drum deschis de către o autoritate de resort. Ca un exemplu, am încercat să cooptez

într-un proiect un cămin cultural dintr-o regiune defavorizată. Le propuneam o lectură cu referințe directe la istoria satului. După mai multe scrisori și telefoane la care conducerea părea că răspunde extaziată, când a trebuit să semneze parteneriatul, s-a întrerupt dialogul. Nici azi nu știu care au fost motivele. În acel cămin cultural, ca în atâtea altele, nu se întâmplă nimic în afara nunților și discotecilor.

Proiectele tale. Încerci să îi apropii pe copii de lectură. În primul rând, atunci când te-ai gândit la astfel de programe, probabil ai pornit de la ideea că literatura ar fi benefică pentru dezvoltarea personală a acestor copii. Așadar, de la ce ai pornit, care sunt nevoile pe care le-ai identificat tu în societate? În al doilea rând, cum ți-ai ales și cum ți-ai găsit echipele care lucrează în aceste proiecte? Sunt actori cu notorietate care au mers să le citească unor copii în sate îndepărtate. Au venit alături de tine pentru că au aceleași convingeri, aceeași dorință de a schimba lumea din jur? E o formă de activism civic care vă unește? În al treilea rând, cine sunt beneficiarii programelor pe care le inițiezi?

Datorez temele proiectelor mele principiilor de predare a literaturii române observate în timpul școlii gimnaziale a nepotului meu. Am asistat neputincioasă la sistemul închistat, mecanic și complet lipsit de creativitate practicat de învățământ, din cauza căruia copiii ajung să se îndepărteze de o materie atât de frumoasă. Pentru mine, româna n-a fost obiect de studiu, doar plăcere și descoperire. E drept că am avut profesori excelenți și în gimnaziu și în liceu. Așteptam listele de lecturi suplimentare cu mare curiozitate, iar părinții îmi cumpărau frecvent cărți. Poate că a contat mult și felul în care era tratată educația în familie, bazată pe respectul față de un învățător. Nu aveam prea multe modalități de petrecere a timpului liber, în afara lecturii, a spectacolelor de teatru sau a vacanțelor în sat, la bunici. Din cărți îmi extrăgeam jocurile, personajele, replicile. La școală, se pune accent pe sinteze, bibliografii și interpretarea personală a unui text. De aceea, stilul de predare actual pe mine mă blochează. Să argumentezi în zece rânduri de ce poezia X aparține genului liric mi se pare contraproductiv, steril, plicticos. Dacă azi

aș fi elevă, cu spiritul meu nonconformist probabil
aș fi în pericol de corijență, din motive de revoltă.

M-am gândit că aș putea să ofer copiilor o altă
perspectivă asupra literaturii. Un dialog în care sunt
parteneri, fără teama de a greși. Mă interesează
mai mult ce naște în ei un text, o idee, ce înțeleg și
cum le poate modifica modul de gândire libertatea
de expresie. Vorbim mereu și despre spațiul public
și oamenii pe care îi admiră. Despre prietenie,
solidaritate, spirit civic. Când capătă curaj, dau
răspunsuri mature, peste așteptări. Dacă îi tratezi cu
respect și umor, chiar și cei considerați recalcitrați
se îmblânzesc. În fond, au nevoie să fie ascultați,
priviți, înțeleși. Complet ignorați, vor deveni adulți
agresivi, intoleranți, factori de disturbare.

Toți actorii participanți în proiectele asociației Vis-
a-Vis, prin care desfășor de câțiva ani campanii de
promovare a culturii scrise, au fost încântați de
atitudinea copiilor. Mulți artiști sunt implicați în
proiecte sociale și culturale, din proprie inițiativă.
N-a fost nevoie să duc muncă de lămurire cu
niciunul din ei, deși toți aveau programe încărcate.
Marius Manole a acceptat înainte să termin fraza
de invitație. Le mulțumesc tuturor cu adâncă
recunoștință. Deocamdată, contabilizăm eforturile
într-un cont de implicare civică, cu contribuții
deseori personale sau ale prietenilor. Un fel de
misionariat cultural care propune schimbări în
gândirea copiilor, dar și a profesorilor. Programele
naționale de lectură, muzică, dans, teatru în școli
– obiectivul pe termen lung al proiectelor noastre
– ar duce, cu siguranță, la rezultate mai bune nu
doar la examene, ci și la intrarea pe piața muncii.

În satele și comunele patriei, nu-s multe evenimente
care să implice comunitatea, dacă nu există nici
bibliotecă, nici librărie, nici cinema, iar la cămin e
doar o discotecă sâmbăta. Dovedim ipocrizie dacă ne
miră numărul de utilizatori de telefoane inteligente
cu internet inclus, în raport cu cel al cumpărătorilor
de carte. Viața copiilor din sate sau orașe mici n-are
nimic idilic sau pasionant. Deseori, participă la
muncile din gospodărie, la săpat, plivit etc. Pentru
lectură și creativitate ai nevoie și de un pic de confort,
o cameră doar a ta – cum scria Virginia Woolf – pe
care puțini o au în România profundă. Rapoartele

***M-am gândit că aș
putea să ofer copiilor
o altă perspectivă
asupra literaturii.
Un dialog în care
sunt parteneri, fără
teamă de a greși.
Mă interesează mai
mult ce naște în ei
un text, o idee, ce
înțeleg și cum le
poate modifica modul
de gândire libertatea
de expresie. Vorbim
mereu și despre
spațiul public și
oamenii pe care
îi admiră. Despre
prietenie, solidaritate,
spirit civic.***

***Oameni care să
voteze responsabil,
în cunoștință de
cauză, eliminarea
incompetenței,
a politicienilor
corupți și impostori,
reapariția
intelectualilor în
spațiul public. Câteva
condiții să înceapă,
în sfârșit, un șantier
de reconstrucție a
societății românești.***

și studiile despre copii care se culcă flămânzi sunt sfâșietoare. În aceste condiții reale de sărăcie, cultura devine un lux pe care nu și-l poate permite oricine în lumea rurală. De aceea, proiectele astea mici sunt primite cu brațe deschise și bucurie când se implică și factori decizionali. Totul pleacă de la omul care conduce locul. În Ardeal, unul din satele în care am susținut lecturi pentru elevi are un peisaj splendid, dar e administrat jalnic. Fără trotuare, fără apă potabilă, cu o comunitate romă locuind în condiții absolut mizerabile. La 5 kilometri mai departe, un primar gospodar asfaltase toate ulițele, împodobise iluminatul stradal cu jardiniere de mușcate pe fiecare stâlp și o sumedenie de pensiuni turistice cochete. Mi s-a povestit că era celebru prin regulamentele de curățenie din sat și pentru încăpățânarea cu care aștepta la ușa prefectului de județ pentru a obține ceea ce considera o nevoie importantă a comunității

sale. Deși le despărțea doar 5 kilometri, cele două localități erau la distanță de secole. Primarul uneia își pusese toată energia și competențele în slujba celor care-l votaseră, spre deosebire de cel care nu oferise decât petreceri electorale cu mititei.

Ceva ce îți dorești pentru ca lucrurile să meargă mai bine? Vorbim atât despre legislație și măsuri guvernamentale, cât și despre implicarea societății civile.

Într-o listă de dorințe pentru Moș Crăciun: oameni care să voteze responsabil, în cunoștință de cauză, eliminarea incompetenței, a politicienilor corupți și impostori, reapariția intelectualilor în spațiul public. Câteva condiții să înceapă, în sfârșit, un șantier de reconstrucție a societății românești. Plecarea PSD-ului de la guvernare și, în timp, apariția unui partid de centru, interesat în mod real de problemele țării, multe și complicate, sociale, economice, medicale, de infrastructură etc. Mi-aș dori niște guvernanți care cunosc realitatea urbană și rurală din experiența directă. Preocupați mai puțin de miuțe politice și mai mult de rezolvări concrete. Să practice bunul simț și grija pentru banul public. Aș avea încredere în reprezentanți ai societății civile în Parlament, care nu promit mai mult decât pot face. De aceea, susțin candidatura independentă a lui Valeriu Nicolae de la Casa Bună. Nu va fi ușor pentru niciun viitor guvern cinstit să curețe toxica mizerie adunată de ani în justiție și administrație, dar nici imposibil nu e! O legislație corectă, un dialog transparent, instalarea unui tip de management performant în toate instituțiile statului, fără imixtiune politică, sunt măsuri pe care le așteptăm de treizeci de ani. Când a fost nevoie urgentă, am ieșit în stradă pentru asta, am semnat petiții, am făcut marșuri. În tot acest timp, am continuat să lucrez împreună cu alți colegi, independenți sau angajați, pentru un bine comun. Proiectele mele sunt contribuția de artist și cetățean la o Românie normală.

Adriana Moca este actriță și conduce Asociația Vis-a-vis. A inițiat și dezvoltat o serie de proiecte de promovare a literaturii în grupurile de copii și tineri din zone defavorizate cultural.

Material realizat de redacția revistei Cultura

„În țara noastră este nevoie de un Minister al Alfabetizării”

Interviu cu Silvia Vrînceanu-Nichita

Vrancea, zona în care lucrez, a fost și este deficitară la inițiative civice și culturale independente și, din păcate, nu prea avem sprijinul real al autorităților, poate și pentru faptul că noi facem lucrurile diferit.

Conduci o asociație care de câțiva ani dezvoltă programe pe segmentul educației prin artă și cultură. Pentru că ai și o lungă experiență de jurnalist, poți să citești critic o realitate.

Am lucrat mai mult de 20 de ani ca jurnalist și asta m-a ajutat să cunosc mediul în care am început să activez, să identific mai bine nevoile din comunitate.

Vrancea, zona în care lucrez, a fost și este deficitară la inițiative civice și culturale independente și, din păcate, nu prea avem sprijinul real al autorităților, poate și pentru faptul că noi facem lucrurile diferit. Am demarat inițiative civice și culturale care să umple cumva acest gol și să aducă o schimbare reală, la firul ierbii, pornind de la copii și tineri. Am inițiat și proiectul „c@rte în sate”, pe care îl

implementăm de aproape patru ani, proiect de promovare a cărții și lecturii și culturii în sate. În „c@rte în sate” am contopit cumva un alt proiect pe termen lung al Asociației „Eu, tu și ei”, clubul de jurnalism și implicare civică „Tineret în (re) acțiune”, pe care îl coordonez încă de când eram jurnalist. Practic, tinerii cu care lucram au devenit o portavoce pentru noile proiecte și așa am început să promovăm, cu un inimos grup de liceeni și studenți, cartea și lectura în rândul copiilor din satele de la poalele Carpaților de Curbură, acolo unde nu există transport public și harta se agață în cui, cum se spune popular. Nu este ușor deloc, dar este frumos și ne hrănim cu bucuria pe care o primim de la copiii și adolescenții cu care lucrăm. Dincolo de asta, ai nevoie de resurse materiale pentru a pune în practică ideile. În zonele dezavantajate, marginalizate, suntem deschizători de drumuri. În afară de micile granturi pe care le accesăm, ne descurcăm destul de greu, dar noi încercăm să le spunem oamenilor că nu putem face totul singuri, fără sprijinul lor, fără participarea comunității. Tocmai de aceea încercăm să comunicăm foarte bine ceea ce facem, să arătăm ce facem și de ce este important ceea ce facem. Și există oameni care rezonază și vin spre noi, cu diferite forme de susținere, în primul rând dăruiesc timpul lor, dăruiesc cărți sau chiar bani.

Ai și o experiență legată de activitățile de tip ONG în Statele Unite. Ai putea să faci o comparație?

Am avut șansa să beneficiaz de două burse oferite de guvernul american, ultima dintre acestea fiind pentru programul de schimb de experiență „Sustaining Civic Participation in Minority Communities”, finanțat de Departamentul de Stat al SUA. Scopul programului este de a oferi o oportunitate de dezvoltare și de învățare de noi metode de implicare a cetățenilor în procese decizionale care afectează grupurile minoritare/dezavantajate, fie că vorbim de comunitatea romă, persoane cu dizabilități, LGBTQ, imigranți, refugiați, tineri etc. Am petrecut șase săptămâni în Statele Unite, unde am avut șansa să lucrez într-o organizație comunitară, să particip la vizite de studiu și ateliere de lucru. Dar cel mai important, în calitate de bursieră a Professional Fellows (PFP), a fost că am avut șansa să lucrez cu un mentor foarte bun, Lew Finfer, directorul

***În zonele
dezavantajate,
marginalizate,
suntem deschizători
de drumuri. În afară
de micile granturi
pe care le accesăm,
ne descurcăm
destul de greu, dar
noi încercăm să le
spunem oamenilor că
nu putem face totul
singuri, fără sprijinul
lor, fără participarea
comunității.***

Massachusetts Community Action Network (MCAN) din Boston, unul dintre cei mai cunoscuți organizatori comunitari din America, de la care am învățat cum se lucrează la firul ierbii, cum se câștigă putere pentru oamenii simpli. Și așa am prins mai mult curaj în forțele proprii, am învățat cât de important este să organizezi oameni, să îi motivezi să lupte pentru a câștiga chiar ei de la decidenți lucrurile de care au nevoie. Ca absolvent român al programului am avut șansa să îl invit pe Lew Finfer și la Focșani, unde am derulat acțiuni prin care ne-am propus să încurajăm

*Diferența dintre
România și SUA
este uriașă, dacă ne
comparăm numai și
numai cu bugetele
pe care le au pentru
implementarea
proiectelor sau cu
disponibilitatea
oamenilor de a dona și
de a face voluntariat,
dar până la urmă
suntem toți oameni,
avem aceleași vise,
de a trăi într-o lume
un pic mai bună.*

grupurile civice, ONG-urile locale să colaboreze în proiecte comune. Ce să zic? Diferența dintre România și SUA este uriașă, dacă ne comparăm numai și numai cu bugetele pe care le au pentru implementarea proiectelor sau cu disponibilitatea oamenilor de a dona și de a face voluntariat, dar până la urmă suntem toți oameni, avem aceleași vise, de a trăi într-o lume un pic mai bună. Eu cred că încet-încet se schimbă lucrurile și la noi.

Cum vezi tu call-urile de proiecte organizate de instituțiile guvernamentale? Ce s-a făcut de-a lungul timpului, în ultimii 30 de ani, pentru încurajarea inițiativelor independente?

Am observat în ultima perioadă foarte multe inițiative îndrăznețe ale unor ONG-uri pe partea de intervenție culturală și care au devenit modele de bună practică ce ar trebui preluate și de organismele publice. Chiar și noi ne-am inspirat de la cei mai buni pe partea de promovare a patrimoniului construit. Din păcate însă sunt puține oportunități de finanțare pentru ONG-urile mici, care vor să investească în profesionalizare. Nu știu exact cum este situația la nivel național, dar ce pot să spun este că, atunci când activezi la nivel local, este mult mai greu să îți faci ideea auzită, remarcată și, implicit, finanțată, chiar dacă vorbim de un proiect bun. Sunt mulți operatori culturali, organizații care au căpătat experiență în proiecte și atunci își iau „partea leului” în cadrul call-urilor organizate de instituțiile guvernamentale. Nu este deloc ceva rău, însă consider că ar trebui încurajați și nou-veniții, mai ales din zonele unde inițiativele civice și culturale sunt mai reduse și unde autoritățile lăncezesc cumva. O altă observație ar fi că instituții publice, cum ar fi universități, muzee, biblioteci, concurează la aceste call-uri cu ONG-urile, iar plusul de resurse face diferența. Nu ne putem compara noi, un ONG mic, fără angajați proprii, cu o organizație mare. Dar, chiar și așa, reușim să facem câte ceva și am convins AFCN să ne finanțeze în ultimii ani proiectele legate de promovarea literaturii. Însă cu o floare nu se face primăvară, mai ales în domeniul cultural, unde schimbările sunt lente și necesită un efort constant pe termen lung.

Dar capitalul privat? Există o implicare a lui în susținerea fenomenului artistic/cultural/educațional? Este crowd-funding-ul o soluție la îndemână?

Există multe proiecte și acțiuni ale ONG-urilor sprijinite de companii private, însă foarte multe merg pe partea socială. Multe companii mari vor să se asocieze cu proiecte de la care să împrumute imagine bună, ca să zic așa. În altă ordine de idei, am observat o reticență la alăturare atunci când spui lucrurilor pe nume și faci lucrurile diferit. În zona noastră, unde politizarea a fost una agresivă,

companiile locale preferă mai degrabă să fie rezervate sau să investească în propriile lor proiecte. Banii merg în special către proiecte religioase sau sociale. Dar există, desigur, și oameni care gândesc și fac lucrurile diferit, iar aceluia le mulțumim în special.

Care e procesul de atragere de fonduri? Fie private, fie publice.

Cred că în primul rând trebuie să știi să vinzi ideea, să urmărești oportunitățile de finanțare și să insiști dacă nu iese din prima, să refaci proiectul, unghiul de abordare. Am văzut proiecte care au fost puse în practică cu ajutorul unor campanii de fundraising și care au funcționat bine. Este greu, dar nu imposibil.

Ce rezultate ți-ai propus pentru programele pe care le dezvolți? Într-o mare măsură ele vizează un impact social-cultural, dincolo de cel, să-l numim, artistic?

Am pornit de acolo de unde am considerat că este cea mai mare nevoie de noi și așa am început să citim povești cu copiii din satele mici și uitate, să ducem cartea potrivită acolo unde nu există biblioteci și nici alte oportunități culturale pentru copii. Acolo unde există copii care nu au acasă cărți de niciun fel. Pentru copiii, adolescenții, dar și pentru părinții și bunicii lor organizăm evenimente culturale, ateliere creative, educative și recreative, care au în centrul lor cartea. Dar cum cuvântul cARTE este unul special, ne folosim de toate formele de artă la care avem acces pentru a spune povești. Mereu implicăm și oameni din comunitate. Am inventat un personaj de poveste, pe care l-am botezat Cărțilă, care și-a format o echipă de voluntari-povestași care oferă #BucuriePrinLectură prin sate și care a călătorit peste vară în peste 30 de sate și cătune, cu o valiză plină cu cărți pentru a citi povești, pentru a afla povești ale copiilor și oamenilor din sate, dar și pentru a crea noi povești. A fost mai greu anul acesta, dar simt că am avut un impact mai mare ținând cont de faptul că cei mici nu au avut acces la educație formală mai mult de jumătate de an. Toate activitățile le-am derulat în aer liber, prin curțile bisericilor, ale școlilor, prin poieni. Proiectul promovează nu doar lectura, ci și incluziunea prin cultură, le arăți aceluia oameni că au o voce, că sunt importanți, că sunt prețuiți

***Banii merg în special
către proiecte
religioase sau sociale.
Dar există, desigur, și
oameni care gândesc
și fac lucrurile
diferit, iar aceluia le
mulțumim în special.***

***Am văzut proiecte
care au fost puse în
practică cu ajutorul
unor campanii de
fundraising și care au
funcționat bine. Este
greu, dar nu imposibil.***

pentru ceea ce sunt și au. Atelierele, la care copiii au acces gratuit, sunt o întâlnire a lor cu cartea, într-un decor inedit, nonformal. Conceptul nostru susține organizarea în fiecare localitate inclusă în proiect a mai multor întâlniri cu copiii, pentru a-i cunoaște și a le înțelege nevoile de învățare. Bucuria cea mai mare este că mulți copii din sate ne cer cărți, iar noi le trimitem, ne întreabă ce să facă pentru a deveni voluntari, pentru a-l ajuta pe Cărțilă, iar noi îi motivăm să citească pentru a deveni la rândul lor povestași în echipa lui Cărțilă. Iar asta e o bucurie. O mare bucurie. Avem și grupuri de mentorat pentru lectură, desigur, pentru viață. La un moment dat un copil dintr-un sat m-a întrebat: „Doamna, dar ce

***Credem că este
nevoie urgent de
acest Minister al
Alfabetizării care
să inventarieze
toți copiii care au
nevoie și trebuie să
învețe să scrie și să
citească. Am mai
spus-o: din anumite
puncte de vedere
suntem mai înapoiați
decât la 1860...***

înseamnă lectură?!". Ei bine, noi de aici începem.

Sunt foarte mulți voluntari implicați în proiectele tale. Cum se întâmplă asta?

Într-adevăr, am o echipă destul de mare de voluntari pentru o organizație mică, iar aceasta este un plus care ne-a adus și în atenția altor organizații. În primul rând, voluntariatul este un proces de învățare, iar noi investim destul de mult în formarea și pregătirea voluntarilor cu care lucrăm, îi punem pe primul loc, îi mentorăm, le dăm mereu a doua șansă. Pe scurt, oamenii au încredere în noi și atunci vor să lucreze în proiectele Asociației „Eu, tu și ei”. Anul acesta lucrăm cu o echipă de 30 de voluntari, însă foștii noștri coechipieri rămân alături de noi ca suporteri și ambasadori ai proiectelor noastre.

Cine sunt beneficiarii programelor pe care le inițiezi? Cum sunt ei? Cum este lumea lor?

Principalii noștri beneficiari sunt copiii și tinerii din comunități dezavantajate, persoanele cu diferite tipuri de dizabilitate, însă îmi place să cred și să spun că ținta noastră este comunitatea. Ca să atingi un adult trebuie să-i cucerești copilul, iar atunci când un copil sau un tânăr se întoarce fericit acasă la finalul unui atelier de povești, avem mai aproape și familia lui și, prin extensie, și comunitatea. Lumea în care lucrăm este România profundă, România reală, de la talpa țării, destul de diferită de ceea ce se vede de la București, care arată complet diferit la Focșani sau într-un sat mic, fără școală, dintre dealurile subcarpatice ale Vrancei. Trist este că mulți copii buni din sate se pierd. Ajung să finalizeze clasele primare fără să știe să citească și să scrie. Și nu, nu vorbim doar despre analfabetism funcțional. Întâlnim copii care nu știu să citească deloc, deși au trecut de vremea abecedarului, deși iubesc poveștile, deși sunt atrași de cărțile pe care le aducem cu noi în sate. Cine este responsabil când un copil care trece în clasa a V-a nu știe să citească, deși spune sincer că îi plac cărțile și poveștile? L-am găsit în curte, uitându-se pe un atlas colorat împrumutat din mica bibliotecă pe care noi am deschis-o în satul vecin, aflat la aproape 4 km de mers pe jos. Spunea că în pandemie nu a putut ține pasul cu colegii lui pentru că nu are „telefon pentru deșt”. S-a dus de trei ori la învățător pe jos să îi dea temele, dar nu a reușit să le ia, însă i s-a zis să nu-și facă griji că „va trece clasa”. Și nu, nu este un copil cu vreo problemă psihică, e un copil isteț, vorbăreț, inteligent din punct de vedere emoțional, e drept, dintr-o familie săracă. Și nu este singurul. În țara noastră este nevoie de un Minister al Alfabetizării, al cărui scop să fie învățarea cititului și scrisului de către toți copiii. Altfel, mai ales acum, în pandemie, lăsăm în urmă copii și tineri al căror destin ar putea fi diferit dacă ar avea acces la un sistem incluziv de educație, dacă s-ar lucra cu ei suplimentar, serios, dacă în școală s-ar face cu adevărat alfabetizare. Pentru că micuțul de care v-am povestit, și pe care îl cheamă Relu, nu este nici pe departe singurul.

Din experiența proiectului #CarteÎnSate spunem că un copil care iubește poveștile și cărțile are deja un mare avantaj, pentru că din iubirea lui pentru carte se naște dorința lui de a învăța, de a citi, de a afla. Dar dacă se pierde această dragoste din primele clase primare, nu facem decât să comitem

o mare crimă. Un copil căruia nu i-a întins nimeni nicio mână de ajutor va fi, poate, viitoarea victimă a sclaviei moderne, exploatată prin muncă grea la pădure, sau infractorul pe care îl vom judeca mâine, dar pe lângă care trecem total indiferenți azi. Fără resurse și infrastructură, fără educație și sprijin comunitar, fără empatie din partea „învățaților” din sate și orașe, acești copii nu au absolut nicio șansă. În acest sens credem că este nevoie urgent de acest Minister al Alfabetizării care să inventarieze toți copiii care au nevoie și trebuie să învețe să scrie și să citească. Am mai spus-o: din anumite puncte de vedere suntem mai înapoiți decât la 1860, când în zona în care locuiește acest copil era școală cu cantină și internat (e drept, doar pentru băieți), se făceau lecții în aer liber cu copiii, iar biserica pune și ea cunoașterea în mâna copiilor. Acum asistăm la fenomenul invers, de închidere a școlilor din sate, iar asta este, într-un fel, trist!

Ce forme de sprijin, ca măsuri guvernamentale sau ca participare a societății civile, ți-ar fi cel mai de folos?

Este o întrebare grea. Dacă mă refer la proiectul nostru, c@rte în sate, mi-aș dori drumuri mai bune

pe care să circulăm către copii, pentru că izolarea ridică probleme, creează dependență politică, economică a acestor comunități, determină o rată mare a abandonului școlar. Se știe că asfaltarea unui drum reduce semnificativ gradul de sărăcie în zona traversată. Mi-aș dori ca legislația pe care o avem să se respecte cu adevărat, mai ales cu privire la patrimoniul cultural. Educația să fie cu adevărat prioritate națională, școlile închise să se transforme în centre comunitare, nu să fie distruse, mi-aș dori să nu mai avem în sate biblioteci doar pe hârtie, ci biblioteci vii, care să adune, așa cum facem noi, copiii în jurul cărților deschise. În Vrancea doar câteva biblioteci rurale sunt cu adevărat funcționale. Mi-aș dori profesori adevărați în sate. Este nevoie ca elevii să nu mai facă limba română cu încasatoarea de la apă, care - întâmplător - este ruda primarului. Mi-aș dori să nu mai existe așa de multă nepăsare. Și mi-aș mai dori să salvăm acum, în ultimul ceas, cât mai multe suflete și minți de copii.

Silvia Vrînceanu-Nichita conduce asociația „Eu, tu și ei”, care are în portofoliu mai multe proiecte de încurajare a lecturii pentru copiii din Munții Vrancei.

Material realizat de redacția revistei Cultura

„Câțiva prieteni care au firme au decis să doneze câteva procente din profit”

Interviu cu Vero Nica

Este un moment oportun ca artiștii și organizațiile să aibă o voce comună care ar avea o valoare socială cu impact atât la nivel creativ, cât și societal, ca factor de presiune asupra sistemului care nu se lasă înduplecat.

Ești actriță și ai decis să fii și antreprenor cultural, conducând o asociația care dezvoltă programe în zona artă-cultură. E ușor, e greu? Cum vezi tu mediul în care activezi?

Vulnerabil, instabil, sufocant. În momentul în care o idee începe să prindă contur devin euforică. Totul

pare posibil, încep să o dezvolt, caut soluții, creez un nucleu în jurul meu. Ușor-ușor apar barierele, blocajele (independente de mine), încep să pedalez în gol, iar gândul de a renunța mă vizitează tot mai des. După un timp uit. Și când încep un proiect nou, o fac cu entuziasmul pe care îl aveam în facultate. Probabil că asta mă ajută să am o continuitate în

ceea ce fac. Mă ajută mult și oamenii pe care îi am alături de mine, care mă susțin și cred în mine.

Există receptivitate în societate pentru acțiunile independente?

Dacă ne referim la consum, la public, exista, într-o anumită măsură, până am fost nevoiți să ne transferăm online. Acolo nu poți concura cu Netflix, vloggeri, influenceri. Din martie până în prezent, echipa VAR a încercat să descopere forme alternative de exprimare și comunicare cu publicul. Nu ne-a luat foarte mult timp pentru a ne da seama că nu este suficient să transmitem online un proiect creat într-un și pentru un spațiu fizic. Oamenii nu sunt foarte interesați să vadă spectacole înregistrate sau transmise live. Acestea trebuie regândite sau puse pe pauză până în momentul în care vom putea să ne reîntoarcem în sălile de spectacol. Nu știm cât va dura până când acest lucru va fi posibil, dar știm că va mai dura. În perioada următoare ne vom îndrepta atenția spre cercetare, cu intenția de a găsi modalități noi de a ne prezenta lucrările. Căutăm, ne documentăm și ne provocăm, pentru a putea rămâne în continuare creativi.

Cât e de interesat statul de susținere a ceea ce numim „cultura independentă”, programe inițiate de entitățile de tip ong?

Pe o scară de la 1-10... zero. :). În martie, Ministerul Culturii a lansat proiectul de finanțare ACCES Online. Era prima mână întinsă sectorului independent, după instituirea stării de urgență. Dar, citind normele Ministerului Culturii, descoperi că asociația/fundația care propune un proiect, proiect care ar fi aprobat pentru finanțare, îl va implementa din fondurile proprii, iar banii i se vor da la final, după decont. Și, de parcă asta nu ar fi suficient, am dat peste următorul alineat: „Art. 9 din Normele metodologice, pct. (2): Finanțările nerambursabile acordate nu pot fi folosite pentru cheltuieli salariale ale persoanelor judiciare beneficiare”. Am trimis un e-mail să-i rog să mă lămurească. Eram sigură că ceva îmi scapă. Răspunsul: „Membrii asociației, inclusiv președintele și vicepreședintele, au calitate de beneficiar, prin urmare, în general, nu pot beneficia de remunerație din finanțarea primită

***În martie, Ministerul
Culturii a lansat
proiectul de finanțare
ACCES Online.
Era prima mână
întinsă sectorului
independent, după
instituirea stării de
urgență. Dar, citind
normele Ministerului
Culturii, descoperi că
asociația/fundația
care propune un
proiect, proiect
care ar fi aprobat
pentru finanțare, îl
va implementa din
fondurile proprii, iar
banii i se vor da la
final, după decont.***

de la Ministerul Culturii. Excepție de la această regulă fiind situațiile în care persoana respectivă este singura variantă ca specialist în domeniu și se prezintă documente justificative (negocieri, cereri-ofertă, memorii etc.) care să ateste

*Sprrijinul pe care îl
primim trimestrial din
partea unor societăți
comerciale nu ne
ajută să acoperim
costurile unui proiect,
dar fără acest ajutor,
în anumite perioade,
nu am fi putut acoperi
nici măcar cheltuielile
curente, să nu vorbim
de remunerarea
muncii noastre.*

unicitatea profesională și importanța contribuției persoanei în cauză pentru realizarea proiectului cultural în ansamblu.”... așa știe ministerul să susțină operatorii culturali independenți.:)

Dar capitalul privat, mediul de afaceri? Sunt semne că s-a reușit o implicare a lui în susținerea fenomenului artistic/cultural/educațional?

Da. Noi de exemplu nu am fi putut realiza proiectul Algorithm, primul proiect al Asociației VAR, fără sprijinul sectorului privat. Când am început construcția lui, în septembrie 2019, nu aveam nicio sursă financiară externă. Sprijinul pe care îl primim trimestrial din partea unor societăți comerciale nu ne ajută să acoperim costurile unui proiect, dar fără acest ajutor, în anumite perioade, nu am fi putut acoperi nici măcar cheltuielile curente,

să nu vorbim de remunerarea muncii noastre.

Cum se obține o finanțare pentru un proiect? Cât e de greu? Cum te-ar putea ajuta societatea? Ce forme de sprijin ai aștepta de la cei din jur?

Din păcate, azi și încă o perioadă nedefinită, ne vom baza în primul rând pe noi și pe micile investiții pe care le-am făcut prin noi înșine și prin sectorul privat (câțiva prieteni care au firme au decis să doneze câteva procente din profit pentru ca aceste proiecte să poată fi duse la bun sfârșit), dar suntem foarte departe de ceea ce avem nevoie ca să putem funcționa. Credem că este un moment oportun ca artiștii/organizațiile să strângă un pic rândurile și să încerce să colaboreze, să aibă o voce comună care ar avea o valoare socială cu impact atât la nivel creativ, cât și societal, ca factor de presiune asupra sistemului care nu se lasă înduplecat.

Proiectele tale. De la ce ai pornit, care sunt nevoile pe care le-ai identificat tu în societate? Probabil că vrei să schimbi ceva în jur, să dezvolti ceva, să încurajezi... Ce anume?

În proiectele pe care le propun caut ceea ce numesc eu SEC: Solidaritate – Conștientizare – Educație. Cred că dacă societatea noastră ar fi construită în jurul acestor valori, ar arăta cu totul altfel. De exemplu, ultimul proiect lansat de Asociația VAR, Dia-Pozitiv (Diaspora Pozitivă), cofinanțat de Administrația Fondului Cultural Național, s-a născut dintr-o dorință de a cerceta și de a veni în sprijinul unei categorii extrem de vulnerabile: familiile destabilizate în urma migrației forței de muncă. Principalul obiectiv al proiectului a fost crearea unei căi concrete de conștientizare activă și participativă a capacităților familiale. Ne dorim să atenuăm percepția că lipsa integrării, excluziunea socială și culturală, marginalizarea individului și dificultățile cu care se confruntă atât copiii, cât și adulții, reprezintă problemele definitorii ale unui segment social cu reprezentare puternică, atât în țară cât și în diaspora. Produsul final al proiectului are la bază o lucrare de teatru documentar, încadrată într-o platformă web, www.dia-pozitiv.com, gândită ca un labirint vizual și psihologic prin care vizitatorul trăiește o experiență unică într-un mod interactiv.

Pe întreaga structură performativă (1h 35 min) au fost brodate povești adunate în procesul de documentare și de analiză a grupului de copii. Unele povești sunt dure, sunt ecouri ale unor mărturii rostite sau nerostite și acoperă un teritoriu social și emoțional mult mai larg decât cel propus inițial.

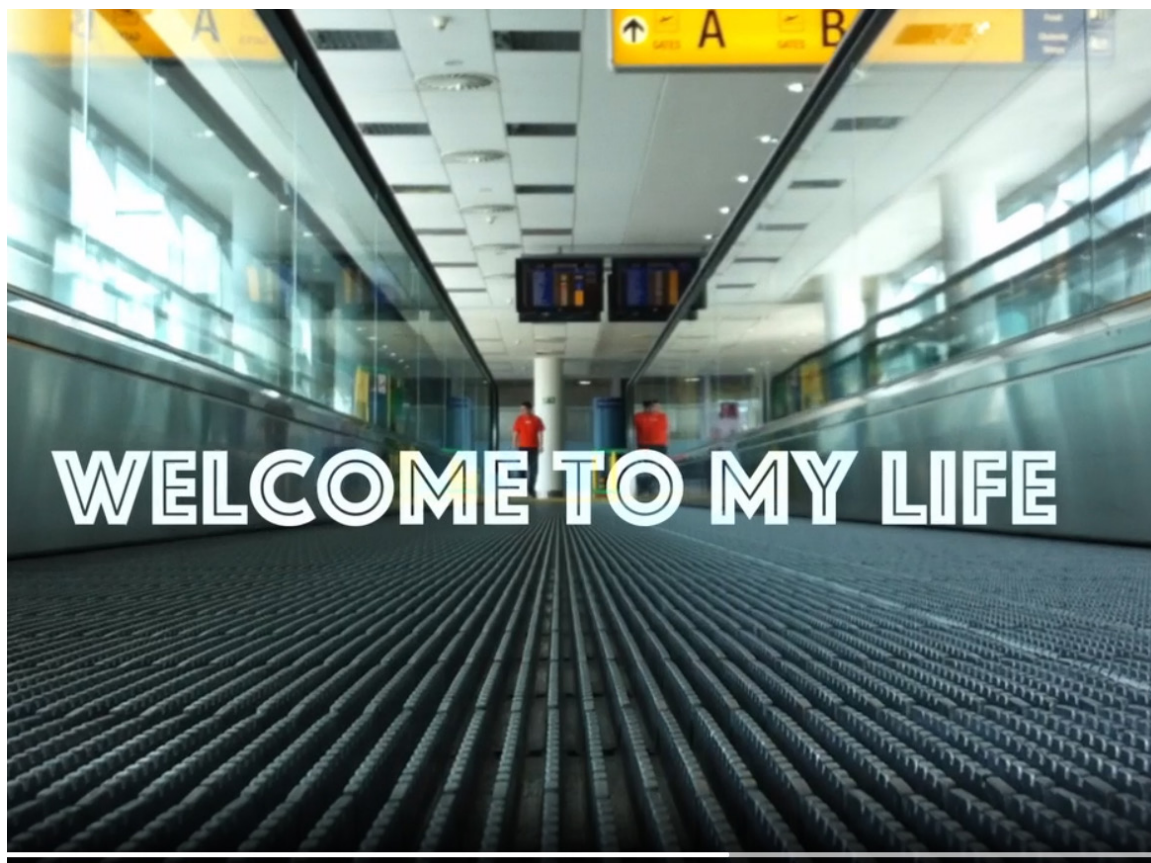
De unde vine motivarea, determinarea, rezistența pe termen lung?

Din momentele în care simt că cei implicați în proiect cred în ceea ce fac și calitatea produsului cultural contează mai mult decât „și eu ce câștig?”. Au apărut multe propuneri foarte bune (mai ales în ultimele luni) din partea reprezentanților sectorului cultural independent. Nu cred că le-aș putea formula mai bine decât au făcut-o ei. Eu tare mi-aș dori ca măcar 10% dintre ele să fie puse în practică.

Vero Nica este actriță și manager de proiecte la Asociația VAR, asociație care a dezvoltat mai multe programe de cercetare artistică.

Material realizat de redacția revistei Cultura

Ultimul proiect lansat de Asociația VAR, Dia-Pozitiv (Diaspora Pozitivă), cofinanțat de AFCN, s-a născut dintr-o dorință de a cerceta și de a veni în sprijinul unei categorii extrem de vulnerabile...

„Orice model am adopta, el este deformat de obiceiurile și ritualurile de putere de la noi”

Interviu cu Andreea Raluca Grecu

Când istoria ta ca națiune parcurge dictaturi succesive, desigur că viața este distorsionată în domeniul cultural de funcția propagandistică care a distrus țesutul moral al unei întregi societăți...

Ești manager cultural și formator cultural. Cum vezi tu împărțirea pe roluri în societate atunci când vorbim despre dezvoltarea domeniilor culturale și artistice? Cât și ce să fie de stat, cât și ce să fie independent? De unde know-how și de unde finanțare? Cum vezi schema de resurse?

Viața, realitatea decid cât și ce să fie public, cât și ce să fie privat. Când istoria ta ca națiune parcurge dictaturi succesive, desigur că viața este distorsionată în domeniul cultural de funcția propagandistică care a distrus țesutul moral al unei întregi societăți, nu numai sectorul artistic. Despre propagandă, cenzură, imixtiune prin schimbul mârșav „ai finanțare dacă

procedezi după cum îți dictez eu" în viața culturală a României se pot scrie volume întregi. Cert este că, după 30 de ani de așa-zisă democrație și de înlăturare a cenzurii (înlăturare despre care am dubiile mele), reaşezarea, reechilibrarea este dificil de imaginat. Este complicat să operezi cu dihotomia public-privat (independent) în România. Pe de altă parte, nu este sănătos, pentru un sector cultural, un monopol sau un cvasi-monopol al resurselor, care sunt captate/orientate/alocate mai mult de/spre/către sectorul public; sunt încurajate comportamente instituționale neadecvate contextului actual. Visez la evaluarea rezultatelor muncii artistice, visez la revizuirea anuală a alocărilor bugetare. Nu ai rezultate, nu ai premiere, nu ai turnee, nu ai o companie echilibrat susținută din surse publice, private, donații? Aștepți un an și reevaluăm atunci posibilitatea de a aloca/subvenționa activitatea respectivă.

În acest moment, instituțiile publice în România sunt conduse într-o proporție însemnată de persoane care au susținut concursuri potrivit legislației în materie de management al instituțiilor publice de spectacol și concerte sau concursuri potrivit prevederilor din Codul Muncii. Acesta este cadrul legal minim de respectat. Parcurgerea etapelor de concurs, din păcate, nu este egală cu ocuparea postului de către persoana/profesionistul cu cea mai bună pregătire sau cea mai potrivită experiență. Avem ingineri chimiști sau metalurgiști care se ocupă de soarta unor instituții culturale. Tot astfel, avem actori, regizori, coregrafi, care se ocupă de management, deși vocația lor a fost sau încă este una artistică, nu una de gestionare a banului public. De aici încep să curgă renunțările: do it for less. Din păcate, subiectivismul acolo, la fonduri, se acutizează ca o problemă ce cangrenează sistemul cultural.

De cele mai multe ori, partea legată de pregătire profesională a funcționarilor este tratată cu dispreț în România. Pe de o parte, pentru că a fost bagatelizată și transformată în plimbări „culturale” sau „educaționale”, inclusiv prin Erasmus+ sau prin Europa creativă, ca să nu pomenim de așa-zisele formări profesionale la Mamaia sau la Sinaia. Acolo tot bugetarul merge cu familia șase zile în concediu, cu hotel, masă și transport plătite de instituție. El se formează, familia se plimbă.

***Partea legată de
pregătire profesională
a funcționarilor este
tratată cu dispreț
în România. Pe de
o parte, pentru că
a fost bagatelizată
și transformată în
plimbări „culturale”
sau „educaționale”...***

Iar goana după o „hârtie”, un certificat, aruncă și mai mult în ridicol formarea profesională în România. Calitatea este numitorul comun și el lipsește. Pe de altă parte, ani și ani a existat un monopol al formării culturale, distorsionându-se procesul de profesionalizare a managerilor ce au ocupat posturi de profil prin concurs. Se direcționa clar perioada minimă de formare profesională către formatorul autorizat aflat în subordinea Ministerului Culturii. Deci și resursele publice, care se plimbau din bugetul instituției culturale în bugetul formatorului deținător de monopol pe piața formării profesionale în domeniul cultural.

Know-how-ul adevărat s-a construit individual, personal, cu oameni doritori de cunoaștere care au beneficiat de burse de studiu. Eu una sunt beneficiara unei burse Soros care mi-a permis să frecventez un master european specializat în managementul întreprinderilor culturale (1998-1999) la Dijon, București, Timișoara, Florența. Mihaela (Niki)

***Este uluitoare
capacitatea acestor
responsabili de
după 1990 de a
compromite, distruge,
arunca în noroi
concepte și sisteme
funcționale aiurea în
Europa și în lume.***

Braniște a studiat la Lyon în cadrul unui alt master. Și exemplele pot continua. Know-how există, finanțare ar exista și ea, jucată ca o minge de ping-pong.

Este uluitoare capacitatea acestor responsabili de după 1990 de a compromite, distruge, arunca în noroi concepte și sisteme funcționale aiurea în Europa și în lume. Am vorbit despre visele mele de alocare a subvențiilor pe bază de rezultate. Rezultate care, în opinia mea, ar trebui să urmărească salvarea acestui popor de la analfabetism. Până la cultura „întăită” ne vom autoanihila cu prostia întreținută și încurajată. Aș mai vorbi despre căpușarea surselor publice de finanțare de către „abonați” la contracte de finanțare, de experți „evaluatori” care lucrează pe bază de suveică a finanțărilor: „tu dai notă de 99 proiectului X, eu, la altă comisie, dau notă de 99 proiectului instituției/ONG-ului/

SRL-ului cu care ai tu legături”. A tot întocmit AFCN liste negre cu experți descoperiți că scriu rapoarte favorabile și punctează cu 99 în grile de evaluare muzee, edituri etc. cu care au relații contractuale.

De unde să ne crească, aș întreba eu, un mușchi al bunului-simț, un neuron și o sinapsă a moralității? Aceste două aspecte sunt la baza folosirii know-how-ului și finanțării în folosul comunității artistice, nu înspre îmbogățirea unor așa-zisi experți și entități juridice. În România lucrurile stau așa: orice model adoptat este dezasamblat de obiceiurile și ritualurile de putere de la noi.

**Ce face statul pentru „cultura independentă”?
Are statul român, prin Ministerul Culturii,
să zicem, un set de valori, o misiune,
o promisiune față de societate?**

Avem un palier al declarațiilor publice, atente la sensibilitățile domeniului cultural. Mai departe... angajați și angajate ale Ministerului, ale Consiliilor Județene, ale Consiliilor locale, aflați în posturi-cheie, au ca singur țel să își petreacă orele din programul de lucru pentru a rezolva chestiuni personale. O afirm cu mult regret. Mica și media corupție, sfântul dosar cu șină sunt la ordinea zilei. Atitudinea generală este de resemnare la numeroasele valori de politizare ale conducerii de middle management, care a ajuns până la posturi ce altădată erau coloana vertebrală a Ministerului sau ale altor entități ce au atribuții în elaborarea și implementarea de politici publice în cultură. Situația durează de peste 16 ani și fie se reorganizează total acest minister, cu susținerea de concursuri pentru a se departaja angajații „pile-relații-cunoștințe” de angajații care chiar știu ce au de făcut și o și fac, fie acest minister se poate desființa. Este de departe cel mai slab minister din această țară. Vina este partajată, guvernele postdecembriste au avut nenumărați reprezentanți numiți la cârma ministerului.

Setul de valori este declarativ. Altfel, bunul-simț și moralitatea ar trebui să constituie baza de reconstrucție a acestei relații ratate stat-artiști-organizații culturale. Misiunea statică de pe pagina de web a Ministerului Culturii este desuetă. Viziune... mai bine nu mai amintim.

Acțiunile concrete au favorizat grupuri de interese. Practic, transparența și egalitatea de șanse sunt simple discursuri aruncate publicului.

Lucruri bune care s-au făcut de-a lungul timpului? O măsură guvernamentală care a ameliorat situația?

Lucrurile bune au fost făcute de oameni care au sfințit locul atâta timp cât au fost lăsați, atâta timp cât nu au fost politizate pozițiile de conducere și apoi și cele de execuție. Baza de date de nepoți, nepoate, veri, verișoare, soți, soții etc. este fără de sfârșit în România. Măsuri guvernamentale care au permis scurte perioade de respiro: ordonanța privind managementul în cultură, cu toate modificările ulterioare, Hotărârea de înființare a Administrației Fondului Cultural Național.

Dacă ai avea azi un proiect pe care să vrei să-l pui în practică și în care tu crezi cu tărie și pentru care ai toate argumentele, justificările și studiile de impact. Care ar fi metoda optimă pentru a obține finanțare pentru el? Ce fel de fonduri ai viza, cum le-ai accesa?

Grea întrebare. Nu am încredere în secretariatele de concurs și în juriile naționale. Cu toate acestea, concurez indirect prin proiectele pe care le sprijin (le scriu, le îmbunătățesc) în fiecare an. Cu rezultate așa și așa. Sponsorizările sunt un domeniu sensibil, cu o lege mult contestată de potențialii beneficiari în sectorul cultural. Cauzele umanitare culeg partea leului în cazul acestui tip de fonduri. Crowdfunding-ul, donațiile obținute prin campanii publice sunt o piață în creștere, dar pandemia a avut impact asupra acestora prin incertitudinea generală ce afectează comportamentele generale, nu numai cele referitoare la donații și la consumul cultural. De departe impactul major îl au acum cauzele umanitare, cum este și firesc, în contextul anului 2020.

Altfel... este bine că oamenii își adaptează ideile și organizează în continuare proiecte. Se luptă, no matter what. Și este rău că suntem lupi singuratici... fiecare pe bucățița lui de tort. Și în fiecare an tortul devine tot mai mic și mai fad.

***Setul de valori
este declarativ.
Altfel, bunul-simț și
moralitatea ar trebui
să constituie baza
de reconstrucție a
acestei relații ratate
stat-artiști-organizații
culturale. Misiunea
statică de pe pagina
de web a Ministerului
Culturii este desuetă.
Viziune... mai bine nu
mai amintim. Acțiunile
concrete au favorizat
grupuri de interese.
Practic, transparența
și egalitatea de șanse
sunt simple discursuri
aruncate publicului.***

Andreea Raluca Grecu este expert cultural, manager de proiecte în industriile creative și formator cultural.

Material realizat de redacția revistei Cultura

„România ocupă un loc de frunte în clasamentul european în ceea ce privește analfabetismul funcțional”

Interviu cu Alina Tudor

Mediul ar putea ajuta și completa misiunea școlii, la fel cum școala corectează și întregeste bagajul pe care fiecare dintre noi îl are de acasă.

Programul „Atelierele cu Povești” accesează problema analfabetismului funcțional. Care este contextul? Și care sunt metodele de intervenție?

Așa cum ne arată studiile, România ocupă un loc de frunte în clasamentul european în ceea ce privește analfabetismul funcțional. Există o serie de factori care influențează acest fenomen și tendința actuală este să ne îndreptăm atenția către sistemul de educație pe care îl învinuim la modul general, considerându-l direct responsabil pentru această problemă. În opinia mea, este bine să analizăm situația în ansamblu și să încercăm să înțelegem procesul de învățare sub toate formele sale: mecanic, logic, creativ, prin receptare,

prin descoperire sau senzoriomotor. Pentru că, de cele mai multe ori, învățarea este privită dintr-o singură perspectivă, formându-ne o imagine greșită despre ceea ce se cunoaște, efectiv. Am observat o tendință de a privi analfabetismul ca o consecință a sistemului nostru de învățământ și mai puțin ca efect al vieții de dincolo de școală. Dar aceste două aspecte trebuie legate și înțelese ca un întreg, deoarece, în felul acesta, mediul ar putea ajuta și completa misiunea școlii, la fel cum școala corectează și întregeste bagajul pe care fiecare dintre noi îl are de acasă.

Așa cum știm, lectura se regăsește ocazional în rutina copiilor din cauza faptului că sunt tot mai bombardați

de noile medii și de pachetul de stimuli pe care îl oferă acestea, dar și pentru că adulții din jurul lor citesc mai puțin și, deci, nu le oferă un model acestora. În acest sens, am conceput și organizat ateliere de lectură cu juniorii de diferite vârste încercând să le asociez elemente noi, atractive, pentru a privi lectura dintr-o altă perspectivă, deschizându-le apetitul pentru citit.

Proiectul „Atelierele cu Povești” a fost gândit ca activități nonformale în cadrul cărora participanții să înțeleagă cum se construiește o carte, care este relația dintre text și ilustrație și, nu în ultimul rând, să cunoască conținuturi și să le exploreze. Fiecare atelier are ca subiect o nouă carte și este găzduit de „părinții” acesteia: autorul și ilustratorul. Autorul le prezintă copiilor cartea, fie că o citește, fie că o povestește, iar ilustratorul îi provoacă printr-o activitate creativă menită să fixeze mesajul cărții pe de o parte, dar și să deschidă ferestre noi de cunoaștere și înțelegere a textului, pe de altă parte. Experiențe anterioare demonstraseră că există mult interes și fascinație pentru cei care dau naștere cărților, de multe ori copiii imaginând că aceștia sunt mai mult personaje decât oameni. Că sunt de nevăzut și neatins. Și pentru că o carte pentru copii transmite mesajul atât prin text, cât și prin imagine (la cei mici, care nu știu să citească, vorbesc ilustrațiile întâi și după aceea cuvintele), am ales să îi aduc împreună în fața lor, pentru o imagine completă a cărții respective.

Beneficiarii sunt în primul rând copiii. Datorită faptului că am ales titluri pe grupe diferite de vârstă, mă bucur să spun că participanții sunt și mici, și mari, de la 4 la 13 ani. De asemenea, putem spune că beneficiarii sunt și cei din familia extinsă, pentru că la finalul

atelierelor, copiii primesc un exemplar cu autograf, mulțumită sprijinului obținut prin co-finanțarea din partea AFCN pentru acest proiect. Și, nu în ultimul rând, aș aminti că proiectul vizează și donația de carte către biblioteci școlare și de grădiniță, care au mare nevoie să umple rafturile cu literatură pentru copii.

Prin participarea la ateliere, copiii descoperă un alt mod de a citi și de a înțelege cărțile. Asocierea unei activități, decodificarea textului prin ilustrație, diversificarea tehnicilor de lucru și, nu în ultimul rând, exercițiul lecturii dau o nouă direcție timpului liber sau al celui petrecut dincolo de școală. Copiii participanți au citit ulterior și alte titluri ale aceluiași autor, ceea ce înseamnă că ne-am atins scopul. Copiii sunt foarte receptivi prin natura lor, primesc informațiile ușor și acolo unde asociezi joc, poveste, culoare și pasiune lucrurile curg și se întâmplă natural, fără dificultăți. Însă contextul pandemiei a schimbat mult dinamica proiectului, parte din ateliere organizându-se exclusiv online. Chiar dacă a fost dificil să ne apropiem și să ne conectăm cu juniorii prin intermediul tehnologiei – autori și ilustratori, copii, părinți și organizatori –, toți am reușit să ne „întâlnim” astfel încât atelierul să se deruleze conform obiectivelor noastre. Și pentru că perioada aceasta a fost despre acceptare și adaptare, acestea au adus proiectului și un avantaj: acela de a lărgi publicul dincolo de București. Participarea a fost din toate colțurile țării, ba chiar și de dincolo de granițele noastre, cu cititori români de pretutindeni.

Alina Tudor este managerul proiectului
Atelierele cu Povești, dezvoltat de
Asociația Academia de Creativitate

Material realizat de Diana Tudor

„Pisica verde” de Elise Wilk (Teatrul pentru copii și tineret „Luceafărul” Iași, 2016). Regia: Bobi Pricop. Scenografia: Irina Moscu. (Proiectul editorial „Un click și... 1000 de realități. New media în teatrul românesc”, Cristina Rusiecki și Asociația Entheos, 2020)

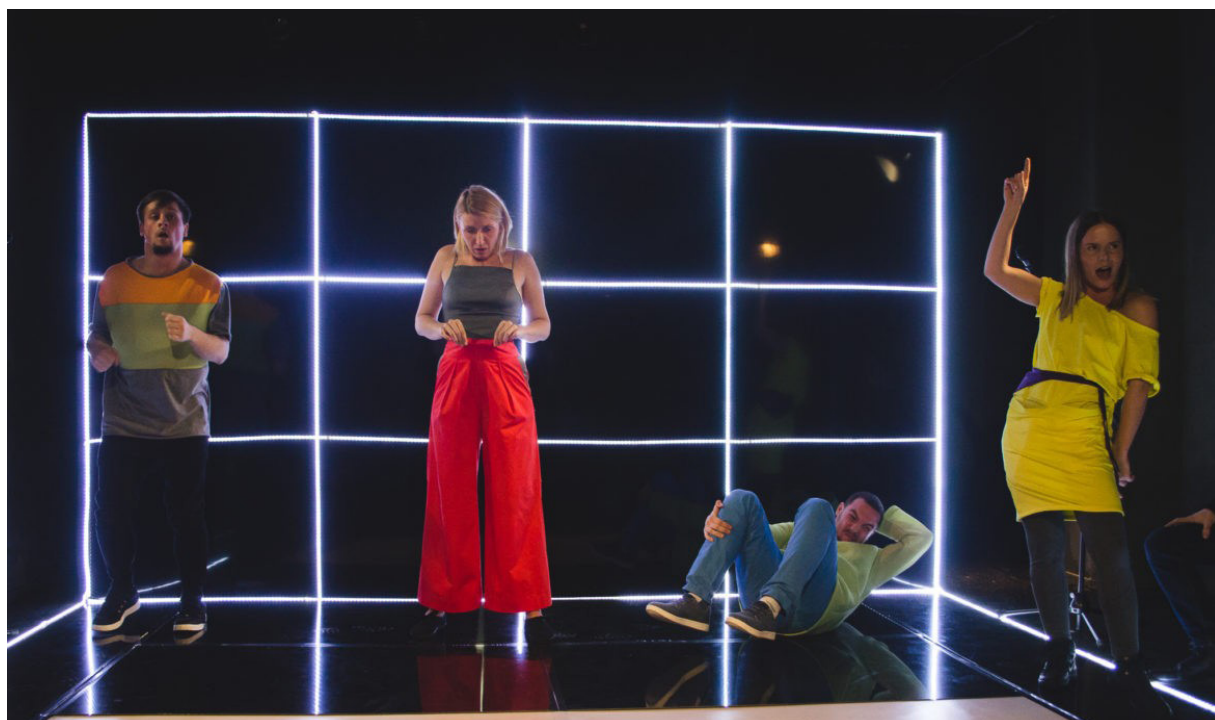

„Pisica verde” de Elise Wilk (Teatrul pentru copii și tineret „Luceafărul” Iași, 2016). Regia: Bobi Pricop. Scenografia: Irina Moscu. (Proiectul editorial „Un click și... 1000 de realități. New media în teatrul românesc”, Cristina Rusiecki și Asociația Entheos, 2020)

arte media științe Așa cum s-a văzut

Reactor de Creație și Experiment din Cluj-Napoca și-a fidelizat un public care îi urmărește cu consecvență producțiile. Comunitatea coagulată în jurul său nu este un noroc picat din cer, ci rezultatul unui efort de construcție de ani și ani.

(Cristina Rusiecki)

Noi nu, niciodată

Teatru. Exerciții de sincronizare

CRISTINA RUSIECKI

Opt autoare dramatice al căror interes s-a axat pe problematici diferite, pe modalități diferite de abordare a textului, pe forme diferite de spectacol – iată ce a prezentat programul „Focus: dramaturgie contemporană” din cadrul proiectului „Exerciții de sincronizare” al Reactorului de Creație și Experiment, co-finanțat de Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca și de Administrația Fondului Cultural Național.

Cum lucrurile se schimbă repede în condițiile de acum, pandemia a impus variante mixte de prezentare. La început spectacolele s-au jucat cu public în sală și au fost difuzate online, apoi s-au jucat în timp real, dar fără public, doar pentru difuzarea online, pentru ca până la urmă publicul să privească exclusiv înregistrările. Fapt este că toate producțiile au fost transmise, cu subtitrări în engleză, și pe platforma Howlround, prilej ca grupul de fani al Reactorului să se îmbogățească și cu public străin, iar creația dramatică românească să câștige vizibilitate internațională.

Căci de admiratori autohtoni nu duce lipsă, așa cum au demonstrat discuțiile pe zoom după fiecare spectacol. Reactor de Creație și Experiment și-a fidelizat un public care îi urmărește cu consecvență producțiile. Comunitatea coagulată în jurul său nu este un noroc picat din cer, ci rezultatul unui efort de construcție de ani și ani. Punct câștigat, mai ales că Reactorul face parte din categoria teatrelor independente care, ca să reziste, trebuie să lupte de zece ori mai mult, cu mijloace de zece ori mai puține decât teatrele instituționalizate. Parte din identitate i-o dă și opțiunea asumată de a dezvolta creația dramatică românească. Cu un program anual de rezidențe, cu numeroase laboratoare de scriere dramatică, Reactor se poate lăuda că este cel mai harnic teatru în susținerea dramaturgiei autohtone. De altfel, și proiectul despre care este vorba aici a inclus un atelier de scriere dramatică și unul de critică. O opțiune de luat în seamă ar fi, poate, să-și „exporte” operele care se scriu în cadrul acestor ateliere, dându-le șansa să permeabilizeze și alte zone ale țării.

Producțiile prezentate în cadrul proiectului au aparținut în cea mai mare parte teatrului-gazdă, dar au existat și două spectacole invitate, cel al trupei Țais, în regia lui Norbert Boda, și cel de la Replika din București, un teatru partener având multe similarități cu Reactorul în ceea ce privește scopul și programul. Cele două producții s-au axat pe o temă de actualitate, bullying-ul. Că autoarele știu să trateze subiectul ales o dovedesc numeroasele montări ale piesei „Avioane de hârtie” de Elise Wilk, cu temă bine dezvoltată, cu personaje cu identitate definită, cu situații rotunde, pe de o parte, sau longevitatea de zece ani (demnă de succesele de public din teatrele de stat) a spectacolului „Copii răi” de Mihaela Michailov. Inspirat după o știre din presa locală, textul a apărut în urma documentării făcute în cadrul atelierelor cu copii; de unde și tonul, nuanțele, limbajul firesc, dar și trecerile dintr-un registru în altul, care au adus plusul de savoare din interpretarea Katiei Pascariu.

Personajele-copii, cu căldura și inocența lor, par să fie de bun augur în creația autoarelor noastre, de vreme ce și „Micul nostru centenar” de Maria Manolescu, regia Dragoș Mușoiu (cu care cititorii Revistei „Cultura” sunt deja familiarizați), poate fi considerat un fel de

***Cum reușesc liderii
religioși sau cei ai
sectelor să convingă și
să manipuleze? Care
sunt mijloacele prin
care pot să deturneze
adeptii, inițial, bine
intenționați? Cum îi
folosesc pe aceștia în
propriile scopuri? Cum
se conjugă identitatea
colectivă cu cea
individuală?***

hit al Reactorului, dacă e să contabilizăm invitațiile în diferite festivaluri.

Un spectacol cu o temă puțin investigată de teatrul nostru și cu atât mai de interes a fost „În sfârșit sfârșitul” de Brândușa Dan, regia Diana Dragoș. Cum reușesc liderii religioși sau cei ai sectelor să convingă și să manipuleze? Care sunt mijloacele prin care pot să deturneze adeptii, inițial, bine intenționați? Cum îi folosesc pe aceștia în propriile scopuri? Ce profil are un astfel de personaj? Dar adeptii? Cum se conjugă identitatea colectivă cu cea individuală?

***Construit pe tema
fricii, spectacolul
asimilează valențele
poeziei și ale
dramaturgiei în
aceeași măsură,
oferind actorilor
posibilitatea să
traverseze registre
sensibile. Trebuie
menționat că cele
mai multe dintre
autoare au lucrat
împreună cu echipa,
modificându-și textele
și adaptându-le în
funcție de viziunea
regizorului și de
schimbările survenite
în timpul repetițiilor.***

Acestea sunt întrebările de la care a pornit autoarea, în urma unei documentări serioase. Masa de manevră a mentoriței persuasive, cea care militează pentru cauze drepte, ecologiste, o constituie un cântăreț (Adonis Tanța, cu perucă blondă și haină cadrilată),

un homeless bizar, un pic dus, care nu se desparte de peștele lui din punga cu puțină apă, și o familie de tineri ce așteaptă un copil. Cu o asemenea mixtură de personaje, fiecare cu tipul său de probleme, aerul spectacolului, îmbinând adesea scenele live cu filmarea, se îmbibă de eclectism.

Scene de familie, în care perechea de tineri decenti, civilizați, decide prin jocul cu mâinile care dintre părinți va fi primul dintr-un șir lung de acțiuni cu copilul: cine îi va alege căruciorul, cine îi va găti prima masă când intră la facultate... cine... cine... Evident, sub influența activistei, prietena binefăcătoare, ajung să se contreze. Aparent, argumentele sale sunt pertinente, în favoarea mediului, iar acțiunile ei, umanitare; în realitate, discursul său ascunde dorința de control și de putere asupra celorlalți. Rata sa de succes va consta într-o sinucidere și un avort. „Nu vreau să te trezești de dimineață și să te sufoci, nu vreau să-ți fie rușine de tine, nu vreau să te încălzi cu pantofii făcuți din pielea unui animal care a fost despărțit de părinții lui”, își va explica mama opțiunea copilului condamnat. Construite pe muchii fine, argumentele activistei conving, iar publicului îi vine greu să realizeze partea malefică de discurs, poate până la momentul în care, odată vedeta rock convinsă să nu renunțe la muzică, activista îi va induce subliminal faptul că vor scrie muzica împreună.

Un spectacol pe un text generos cu actorii (Raluca Mara, Paula Rotar, Lucian Teodor Rus, Cosmin Stănilă, Adonis Tanța), cu un limbaj dramatic nuanțat, cu lumini ingenioase, cu mișcare scenică bine gândită, cu imagini de videoclip și cu altele în oglindă, cu o coloană sonoră voit angoasantă în anumite momente, „În sfârșit sfârșitul” ar fi avut și mai mult de câștigat în condiții normale, dacă publicul l-ar fi putut urmări live.

Una dintre producțiile cu impactul cel mai puternic din proiect a fost „Îmi place sushi” de Ioana Hogman, regia Raul Coldea. Construit pe tema fricii, spectacolul asimilează valențele poeziei și ale dramaturgiei în aceeași măsură, oferind actorilor posibilitatea să traverseze registre sensibile. Trebuie menționat că cele mai multe dintre autoare au lucrat împreună cu echipa, modificându-și textele și adaptându-le în funcție de viziunea regizorului și de schimbările survenite în timpul repetițiilor. Inițial conceput ca o

monodramă, textul Ioanei Hogman a fost despărțit în patru instanțe performative, opțiune care a atras un plus de spectaculos. Îmbrăcați la fel, actorii dau expresie unui adevărat compendiu al fricilor: de moarte, de tragedia medicală, de imagini stranii produse de propria minte, de accidente nucleare, de încălzirea globală și efectele ei etc. Printre scenele cele mai puternice se numără cea a fricilor intra-uterine, cu groaza fătului înainte de a fi expulzat în lume, moment care se asociază instant cu spaima de moarte.

Cu o coloană sonoră sugestivă, cu accente repetitive provenite de la o chitară live, patru bărbați stau pe scaune și, în fața microfoanelor, își exhibă anxietățile recurente. Mai întâi cu fraze lungi, în fragmente de monolog, cu suflu amplu; apoi, în tempo-ul interior al spaimei, replicile se întretaie, propozițiile devin din ce în ce mai scurte, ritmurile alternează până la sacadare. Muzica fluidizează situațiile, după cum alternanța dintre scenele live și cele filmate mărește gradul de straniețate, de poezie, de realitate halucinantă.

***Printre scenele cele
mai puternice se
numără cea a fricilor
intra-uterine, cu
groaza fătului înainte
de a fi expulzat în
lume, moment care
se asociază instant cu
spaima de moarte.***

În sfârșit sfârșitul

Poezie. Partea noastră fragilă și puternică

YIGRU ZELTIL

La 17 ani de la „ecograffiti”, debutul care a impus-o drept poetă notabilă a generației 2000, Ruxandra Novac revine cu o carte radical diferită, care poate deveni de asemenea o bornă. „Alwarda” (editura Pandora M; titlul vine din arabă și înseamnă roză, iar conform eului poetic mai poate însemna „floarea de pe marginea prăpastiei” sau „partea noastră fragilă și puternică”) este un ciclu unitar de poeme în proză, care explorează senzații și stări nevrotice și halucinatorii extrem de intense, într-un limbaj insolit și anevoios, prin care se întrezăresc fragmente infinitezimale de epic într-o geografie afectivă ce se întinde din București până-n Detroit (ruină obsedantă a industriei americane).

„Alwarda” a fost prezentată de către Cosmin Ciotloș drept o carte de o noutate „radicală”... Există convergențe cu mai multe poete și poeți din ultimii 10-15 ani, un întreg filon de așa-zisă „poezie postumană”, începând cu Gabi Eftimie, însă Ruxandra Novac este și mai radicală, pariază pe o dereglare sistematică a simțurilor, amintind inclusiv de poemele în proză ale lui Rimbaud... Iată și un fragment mai limpede spre finalul cărții, „50”:

„O lună mai târziu memoria se schimbă.
Un fel de prezent continuu, sau poate e
o schimbare între anotimpuri, pentru că
n niciodată nu au fost atât de separate între
ele. Înainte-după. Martie-aprilie. Voci de
copii, uneori aproape, uneori departe,
încearcă să mă țină la suprafață. Mi-am
pierdut mintea. Dominare prin chimie,
liniștea și lumina. Un rollercoaster oprit pe
câmpie într-o țară îndepărtată și calmă.”

La antipod, într-un registru mai accesibil, o altă revenire mediatizată este cea a lui Radu Nițescu, care își găsisse vocea poetică acum patru ani în volumul „Dialectica urșilor”. Cea de a treia carte a sa de poeme narative, „Satao” (Casa de Editură Max Blecher), intitulată astfel după numele unui elefant omorât de braconierii de fildeș, mizează pe aceeași sentimentalitate filtrată ludic:

„Mă întind unde ne-am întins
amândoi acum niște luni:
cine sunt eu, cine ești tu,
care din noi a fost atunci
maestrul kung fu
și cât a învățat – și cât nu –
despre răbdare.”

Poate cel mai prolific autor din aceeași promoție a anilor 2010, Andrei Dósa ajunge la cea de a cincea sa carte de poezie odată cu „Expectativa luminoasă” (OMG Publishing). În acest ultim volum, „Dósa investighează ruptura dintre micile noastre succese și falsele așteptări pe care acestea par să le genereze în economia fericirii individuale, dar și felul în care ele trebuie gestionate în raport cu ceilalți” (Alex Ciorogar). Și de data aceasta, dar tratată în alt registru, se regăsește tema masculinității:

„așa cum li se întâmplă adesea copiilor mici
să plângă în hohote pentru o mică nedreptate
așa cum îi ții în brațe zeci de minute până când
se liniștesc

așa să mă cuprinzi și tu
fii cămașa mea purpurie de forță
camera mea de criză căptușită cu perne
primește convulsiile mele

știu că-i infantil și aiurea de acceptat
când vine din partea unui bărbat dar promit
ca după aceea să fiu mult mai înțelept și mai
cumpătat
un maestru plin de minciuni”

Cel de-al doilea volum nou din colecția editurii OMG, „Aer păsări bere” a lui Vlad Drăgoi, vine la doar un an după romanul „Mica mea inimă de om singuratic”. Așa cum ne-a obișnuit, Drăgoi excelează în formula sa ce exploatează resurse de candoare în fața celor mai simple și banale realități:

„oare păsările se bucură
una de alta așa
cum mă bucur eu de ele
tare sper că da
da de păduri se bucură
când trec pe deasupra
cum nu pot să fac eu
sau când se pun mai jos pe o cracă
în lumina aurie a după-amiezii
și cântă?
nimic nu ar fi mai frumos
mai potrivit”

Poetul orădean Mihók Tamás revine cu un volum nou, „Biocharia. Ritual ecolatru” (editura frACTalia), care speculează teme din registrul gândirii postumaniste: antropocen, descentrarea antropocentrismului, poluare ș.a.m.d. Amintind de Ștefan Manasia din „Bonobo” (doar că punând mai mult accent pe regnul vegetal și pe cel mineral), registrul textelor este predominant parodic, cu tehnicitate postmodernă nu întotdeauna inspirată, însă se pot reține câteva poeme precum „principiile gestionării deșeurilor” sau „look back in anthropocene”:

„e iarnă de-am obosit.
sunt, cum a spus cineva,
un pod detonat între empatie și faptă.
corpul meu se va târî afară din cușcă,
corpul meu îmi va supraviețui –
ce eră? ce secvență?
(cântec al dunelor de nisip)”

Unul dintre cei mai longevivi poeți ai generației 80, Romulus Bucur, revine cu „despre prieteni & singurătate” (editura Tracus Arte), un volum de senectute în memoria apropiatilor dispăruți, elegiac în aceleași tonuri lucide cu care ne-a obișnuit:

„sandu mușina te cheamă la spital vă
înțelegeți
să-i preiei disertațiile studenților de la
master
(ai grijă de ei sunt buni) peste câteva
zile la înmormântare
nu-ți vine să crezi în continuare n-o
crezi

privești toate astea cu maximă detașare (pe
asta o crezi)
chiar scrii un poem sau mai multe convins
că ți-ai învins frica
aștepți cu răbdare clipa când vei vedea
dacă ai avut sau nu dreptate”

Proză.

Sfârșitul lumii în provinciile de mijloc

DORICA BOLTAȘU

În geoliteratura noastră, Marian Ilea este un prozator nouăzecist de viziune, care construiește ficțional un spațiu literar inconfundabil, surprinzător, la jumătatea drumului dintre periferie și centru, un „medio”, un „mittel” unde toate câte se întâmplă rezonază odată cu restul lumii. Născut la leud și trăind la Baia-Sprie, Marian Ilea ficționalizează cu dramatism și empatie Nordul multietnic. Este un spațiu care adăpostește dimensiuni temporale suprapuse, în care se intersectează memoria individuală și cea colectivă, cu insertii de pe vremea împăratului Franz Josef, trecând prin marile războaiele mondiale și apoi în comunism. Romanul „Acei minunați ani”, de o rară forță narativă, valorifică experiența autorului în proza scurtă, esențializând momente și personaje plasate între banal și excepțional, cu figuri precum Margasoiu, Nădușitu’, Strâmbătură și Cătană, doamna Rodica Dimofte, domnul impiecat Tamas Nadassy, doamna învățătoare Munteanu etc. etc. Limbajul câștigă în expresivitate din asocierea colocvial-regional și enunțul tăiat scurt, cu mici detalii semnificative.

Personajele povestesc cu nostalgie, ca și cum ar avea conștiința că relatează epoci dispărute, undeva la marginea lumii.

„Două sute patruzeci, atâția am fost în contingentul patruzeci și unu. Am crezut că nu vom merge. A fost potopul cel mare când toate străzile din oraș s-au transformat în râuri. Când Piața de Fân semăna cu un lac. Și când orașul parcă era o Mare. Da’ am urcat în vagoane și am ajuns în Chop”, zice nenea Dimofte Maftai către Margasoiu. În bucătărie miroase a pâine proaspăt scoasă din bloaderul șporiului. „Acolo ne-am dat jos pe peroane. Erau delegați de la unitățile din toate orașele. Ția îți spuneau care, când și în ce direcție ai de mers. Și-am ajuns la Miskolc. Era cu mine și viitorul cumnat, Abraham Muiszek. Ei sunt polonezi, morari de meserie”, mai zice nenea Dimofte Maftai.

(Marian Ilea, „Acei minunați ani”, Editura Tracus Arte)

Poetă și prozatoare importantă, cu numeroase premii și cu apariții în antologii și traduceri în cultura europeană, Dora Pavel este o scriitoare de o evidentă sensibilitate postmodernă. Încă de la romanul „Agata murind” (2003), s-a observat tendința autoarei către imaginarul gotic (psychothriller, psihodramă), în care găsim personaje aflate între viață și moarte, erotismul morbid, tema dublului, maladiile mentale, psihoticul, thanaticul și halucinantul, într-un discurs epic destructurant. În același stil „neurogotic” (Giovanni Magliocco), șarjând pe confesiunea unui „vinovat”, noul roman al Dorei Pavel dezvăluie fragilitatea psihicului uman la confiniile cu sedimentările întunecate, contorsionate:

Specialistul în hipnoză psihiatrică al preventoriului e doctorul Ungureanu. Pe vremuri, fost coleg cu tata. Am aflat asta și mă gudur pe lângă el, cu toate că detest de când mă știu acest tip de procedură, de „tratament”. Hipnoza, confiscarea, adică, a oricărui „control conștient”, cum ne informează dicționarul. Un act abuziv, spun eu, să scoți din conștiința cuiva, în mod fraudulos, ceea ce el vrea să-ascundă de-o viață. Chiar un viol, câtă vreme fizicul ți-e adus în starea de neputință de-a se apăra, total supus „voinței hipnotizatorului”.

(Dora Pavel, „Bastion”, Editura Polirom)

Specializată în publicarea de roman „noir”/ „crime”, Editura Crime Scene Press a avut ideea de a alcătui o antologie în care mai mulți autori contemporani, cu stiluri diferite și din generații diverse, să scrie despre grozava experiență a pandemiei, pe care încă nu am depășit-o: „Pandemicon. Povestiri pentru sfârșitul lumii”. O inițiativă editorială similară a dus, acum doi ani, la volumul „CenteNoir. Proză scurtă mystery & thriller”, unde cele mai multe dintre povestirile de mister cu acțiunea la 1 Decembrie 1918 sau legate de această zi sunt mici bijuterii narative. Narațiunile rezultate în „Pandemicon” surprind, în imagini și perspective de o largă pluralitate, de la fantastic și suspans până la comic și absurd, comportamentele, reacțiile, atitudinile, schimbările interioare, spaimele sau speranțele oamenilor în straniul context global pe care încă încercăm să îl traversăm. Autorii sunt: Stelian Țurlea, George Arion, Michael Haulică, Eugen Cristea, Ovidiu Pecican, Amalia Lumei, Petre Crăciun, Caius Dobrescu, Adrian Onciu, Gabriel Brănescu, Alexandru Arion, Mircea Pricăjan, Oana Stoica-Mujea, George Arion Jr., Mihnea Arion.

Film. 200 de minute de filosofie rusă plus câteva considerații

MILITON STĂNESCU

Mi-am adus aminte zilele astea de Cristi Puiu văzând un titlu de știre despre Jürgen Klopp. Pentru cei care nu știu cine este Jürgen Klopp, o scurtă lămurire: herr Klopp este managerul Liverpool FC. Este celebru pentru mai multe, probabil, dar eu nefiind microbist îl știu ca pe o figură oarecare asociată cu fotbalul. Întrebat de ziariști despre ce ar trebui făcut în privința COVID, el le-a explicat în termeni fără echivoc că oamenii celebri nu ar trebui să fie întrebați sau să-și dea cu părerea despre astfel de lucruri (sănătate, politică) doar pentru că sunt celebri și că doar cei informați și cu pregătire specială în acest sens ar trebui să o facă.

Acum mă întreb și eu: Dacă un om care are bila aceea neagră e în stare să vină cu bila cealaltă, albă, cum se face că regizorul român Cristi Puiu a simțit nevoia să laude insubordonarea, în contextul unei discuții despre obligativitatea măștii, și să recomande manifestarea insubordonării la vot? Știți desigur despre incidentul

de la Cluj, așa că nu o să bat apa în piuă pe subiect. Am să mă întreb însă cu voce tare dacă, altul fiind comportamentul lui la TIFF-ul de anul ăsta, nu am fi avut și noi un român în juriul Festivalului de Film de la Veneția (dacă filme nu se poate).

Dar mă bucur că mi-am amintit de Cristi Puiu pentru că, oricare ar fi părerea mea despre omul Puiu, regizorul și scenaristul Puiu mă intrigă. Mă fascinează. Ce se întâmplă în filmele lui este în mod evident artă, iar asta e mai rar decât credem. Este artă pentru că bifează cele două condiții necesare și suficiente pentru a fi denumită astfel: i. are valoare estetică și ii. generează un răspuns emoțional în spectator.

Ratând TIFF-ul, am ratat ocazia de a vedea „Malmkrog”, ultimul lung (sau foarte lung) metraj al regizorului român, și am rămas cu o frustrare. Vreau să văd dacă, așa cum bănuiesc, și acest film satisface condițiile. Am văzut extrase din el online, și pare profesionist filmat, cu cadre expresive și pitorești (MDA2 – sensul 5): i. valoare estetică, check. Am citit de asemenea că „Malmkrog” e bazat pe textul autobiografic „Treți Întâlniri” al lui Soloviev. Șanse deci mari de stări emoționale nu neapărat variate, dar cu siguranță puternice, redată prin cadre lungi și apăsătoare, deprimante, paroxistice, cum îi șade bine unui adevărat film sovietic... românesc. Da, unui film românesc. Poate d-aia nu-mi plac filmele lui Cristi Puiu. Pentru că școala română de film, al cărei exponent de seamă este domnul Puiu, e una

sovietică. Și pe lângă respingerea mea viscerală față de tot ce e sovietic, nu mai am nici energia emoțională să trăiesc intens angoasele și dramele altora; le am eu pe-ale mele, mulțumesc foarte mult. Nu mai am nici răbdarea să stau în tensiune că poate aud, poate nu aud ce zic, încet și trist, personajele în timp ce crivățul şuieră, tare și vesel, în „prim plan”. Și nu mai am nici fascinația morbidă a adolescentului de a afla cât de jos poate decădea spiritul uman.

Lăsând însă la o parte considerațiile de ordin personal, arta trebuie apreciată pentru ce este. Nu vă îndemn nici să vă duceți, nici să nu vă duceți, cu sau fără măsuri anti-pandemie, la cinema. Nu e locul meu să o fac (cât de simplu e, nu?). Dar vă îndemn să vedeți filmul, cu prima ocazie în care o puteți face împăcați cu voi înșivă. Poate mă înșel, dar sunt toate premisele să fie o experiență interesantă. Dincolo de forma oprimantă, care pe mine mă descurajează, conținutul este în esență mai mult decât entuziasmant. În esență, o lungă dezbatere filosofică pe teme variind de la război (evident, nu?) la Dumnezeu, la știință și progres, la umanitate, din nou un pic la religie și biserică, glorios înapoi la război și apoteotic la Dumnezeu, discuția purtată de niște aristocrați de secol XIX în vila Apafi din Mălâncrav. Cam asta este axa centrală a filmului. Dumnezeu e mort? Trebuie să fie, a spus-o Nietzsche. Ce orori ne așteaptă dacă-l proscrim pe Dumnezeu? Se

***Dincolo de forma
oprimantă, care pe
mine mă descurajează,
conținutul este în
esență mai mult decât
entuziasmant.***

întreabă personajele, se întreba și Ivan Karamazov, s-a întrebat și Soloviov (pe care, incidental, se pare că a fost bazat Ivan) și în curând avem ocazia să ne întrebăm și noi alături de ei. Faptul că aristocrații sunt un moșier, un om politic, o contesă și un general cu soția sa asigură o varietate de optici și deci de păreri, alimentând astfel dezbaterea temelor oricum foarte generoase. Nu sună asta a ceva ce are potențialul să vă țină în scaune trei ore și jumătate?

Muzică. Speculativ și non-uman

YIGRU ZELTIL

Muzica imaginară părea să fi rămas o curiozitate neoavangardistă printre altele din epoca sa. Recent, proiectul „Redescoperind muzica imaginară”, un demers survenit în contextul pandemiei și al necesității autoizolării, vine să (re)introducă în circulație acest tip de discurs artistic. La inițiativa lui Octav Avramescu

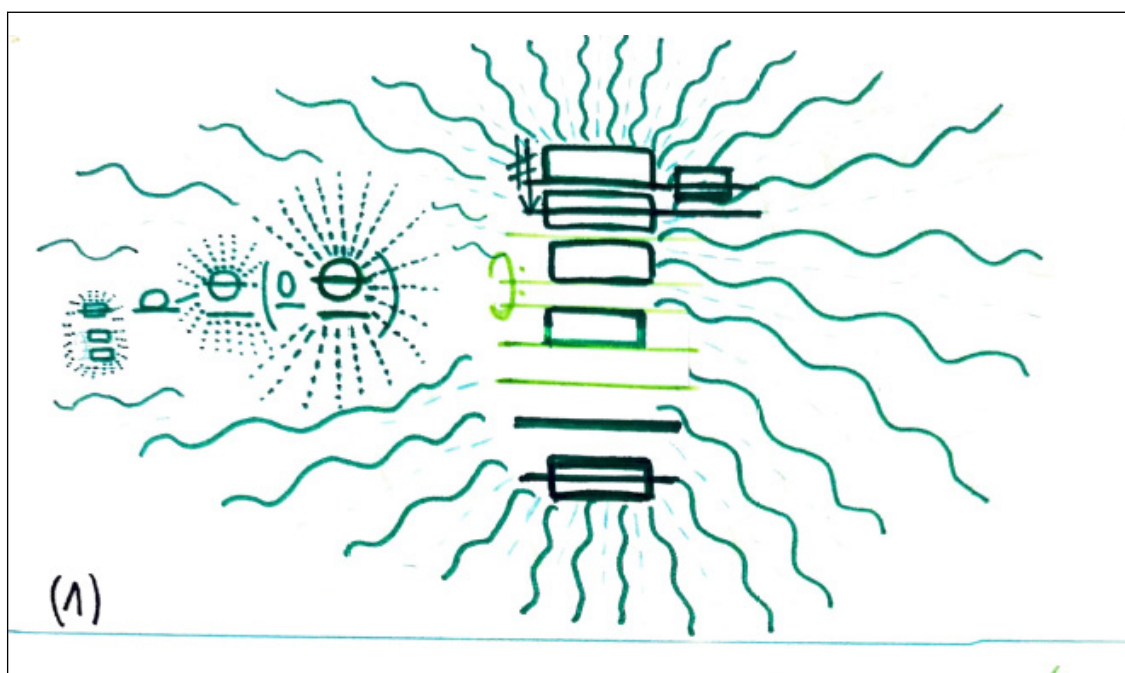
de la Asociația „Jumătatea plină” și în asociație cu rețeaua Unearthing the Music, printr-o co-finanțare Creative Europe, proiectul își propune să exploreze posibilitățile creative și teoretice inedite pe care le deschide un „gen muzical” inventat de Octavian Nemescu în 1975, muzica imaginară, ale cărei partituri sunt interpretate exclusiv ca o proiecție mentală.

Proiectul se adresează mai cu seamă publicului internațional – textele sunt în limba engleză și se pot

regăsi pe site-ul <https://muzicaimaginară.substack.com/> -, vizând promovarea acestei laturi inedite creației lui Nemescu, un compozitor care se bucură de o relativă popularitate în rândul avizaților din afară. Una dintre înregistrările sale Electrecord, „Gradeatia / Natural”, a fost scoasă din nou pe vinil de către prestigioasa casă de discuri Sub Rosa, ocazie cu care au fost digitalizate în premieră și manuscrise ale compozitorului. Pe un astfel de manuscris – „CROMOSON sau Cântarea Obiectelor” (1974-75) –, cu un set de instrucții lingvistice și diagrame s-a focalizat și proiectul.

Printre celelalte componente ale sale, „Redescoperind muzica imaginară” încearcă să lămurească și contextul cultural în care a fost posibil ca, în 1960-70, în pofida ateismului oficial al regimului comunist, artiștii să-și dezvolte preocupări metafizice atât de vizibile. Deja unul dintre primele albume cu tinerii compozitori spectraliști avea pe copertă o lucrare de Brâncuși, începutul unui cult brâncușian deloc întâmplător întreținut de către izolaționistul Ceaușescu. Vorbim de o întreagă generație și de o întreagă pătură artistico-intelectuală preocupată de tot ceea ce este abstract-metafizic, arhetipal, folcloric, mitologic. Iar un motiv pentru care compozitorii spectraliști au fost lăsați să compună muzică atât de dificilă este ancorarea lor, oricât de firavă, în aceste coordonate.

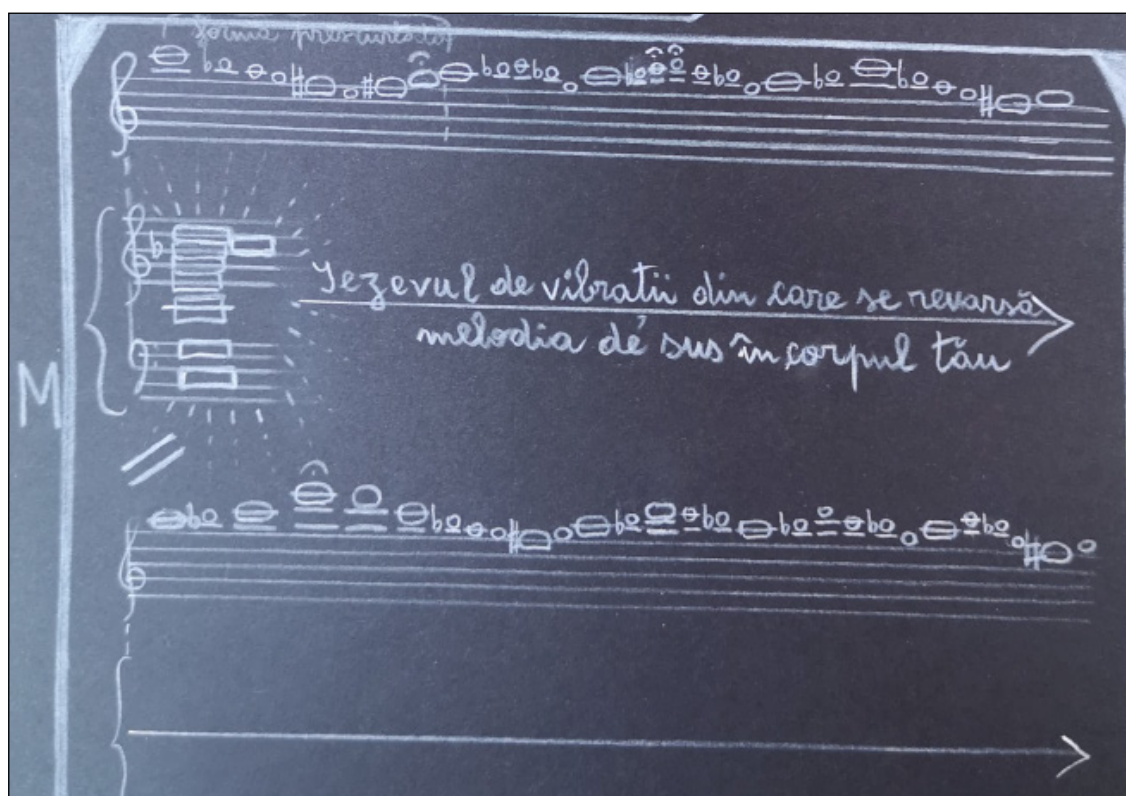
Vorbim de o întreagă generație și de o întreagă pătură artistico-intelectuală preocupată de tot ceea ce este abstract-metafizic, arhetipal, folcloric, mitologic.

***O altă abordare
teoretică inclusă
de „Redescoperind
muzica imaginară” are
în vedere posibilele
compatibilități ale
lucrărilor lui Nemescu
cu noile tendințe
în gândire, precum
realismul speculativ și
turnura non-umană...***

Încercarea lui Nemescu de a transforma muzica dintr-un spectacol pasiv într-o artă activă își are rădăcinile în muzica și spiritualitatea bizantină, rădăcini pe care le are în comun cu arta mișcării neo-ortodoxiste, caracterizată și ea prin strategii neașteptat de „avangardiste”, cuplate la urmărirea unor scopuri spirituale, sau cu bizareriile bizantine și protocroniste din poezia lui Ion Gheorghe. În „Capacitățile semantice ale muzicii” (1983), Nemescu îl respinge pe Gadamer, care identifica drept esențială pentru arta adresarea către un public prezent sau absent, și se opune comunicării care nu ar transmite „cunoaștere”; se manifestă ostil față de indeterminismul și interferențele urmărite de John Cage. Ca atare, muzica imaginară a lui Nemescu se dorește și ea a fi lipsită de interferențe; pentru a „traduce” senzațiile vizuale ale obiectelor pe care le are la dispoziție și pentru a se concentra pe acest efort de imaginare a sunetelor, „interpretului” i se cere să excludă sunetele reale, ale lumii fenomenale. Memoria acustică a acestuia trebuie să fie precum hârtia albă, pânzele sau pereții de galerie „white cube”, un spațiu pur...

O altă abordare teoretică inclusă de „Redescoperind muzica imaginară” are în vedere posibilele

compatibilități ale lucrărilor lui Nemescu cu noile tendințe în gândire, precum realismul speculativ și turnura non-umană, urmărind mai cu seamă o anume ipoteză, și anume că muzica imaginară poate „amplifica receptivitatea față de viața impersonală ce ne înconjoară și ne infuzează”, așa cum se exprimă Jane Bennett în volumul „Vibrant Matter: A Political Ecology of Things”. Practic, deși rămâne relativ antropocentric, subiectul este chemat să-și imagineze ca și cum obiectele ar fi cele care emană vibrații și par că ar „cânta de la sine”, ceea ce amintește de „suspendarea voită a necredinței” pe care o cerea Coleridge, apropo de legătura dintre realismul speculativ și romantismul înalt (în care s-a imaginat frecvent o natură indiferentă/dincolo de om).

Influența structuralismului este evidentă aici, Nemescu numește obiectele avute în vedere „semnificanți”, iar ceea ce ele semnifică sunt „situații muzicale” stimulate în imaginația inițiatului, sau simboluri ale unor „metarealități”. Astfel, subiectul ar dezvolta o „sensibilitate lăuntrică” sporită la lumea înconjurătoare, grație acestor noi legături dintre subiect și obiecte. La rigoare, o asemenea practică o putem considera ca fiind mai „ecologică” decât apropierea, amplificarea și manipularea sunetelor lumii reale în cadrul muzicii concrete; în plus, caracterul anti-spectacol al muzicii imaginare implică și negarea posibilității înregistrării (cu procese de producție și consum care la rândul lor consumă electricitate).

Firește, muzica imaginară nu este „democratică” în sensul de a fi o practică de masă; într-adevăr, ea necesită nu numai funcționarea potrivită a simțurilor avute în vedere, ci și o dezvoltare satisfăcătoare a mai multor tipuri de inteligență (și, în plus, ar mai fi nevoie și de privilegiu în confruntarea cu poluarea sonoră, privilegiul de a te putea retrage undeva departe de sirenele bulevardelor metropolitane). Altminteri, Nemescu afirmă explicit că muzica imaginară este perfectă pentru situații de viață în care nu există acces la instrumente (aici și o aluzie la închisorile comuniste, s-ar putea spune).

Printre tropii pe care îi folosește Nemescu pe parcursul lucrării „CROMOSON” se numără ape care „șerpuiesc” și alte imagini care dau seamă de situații

*... Subiectul
ar dezvolta o
„sensibilitate
lăuntrică” sporită la
lumea înconjurătoare,
grație acestor noi
legături dintre subiect
și obiecte. La rigoare,
o asemenea practică
o putem considera ca
fiind mai „ecologică”
decât apropierea,
amplificarea și
manipularea sunetelor
lumii reale în cadrul
muzicii concrete...*

interregn ce amintesc și de descrierea lui Gilles Deleuze, și anume persistenta „urmă a animatului la plante, respectiv a vegetalului la animale”. O direcție care favorizează percepția muzicii ca un mijloc, printre altele, în atingerea unui mod de viață mai contemplativ, precum și un echivalent mai riguros al metodelor suprarealiștilor de a sonda realitatea onirică și de a aduce laolaltă regimuri ontologice diferite.

Idei și societate.

Variațiuni sociale și economico-politice

AURELIAN GIUGĂL

Pentru perioada veche, supunem atenției un volum apărut recent la Brill, în colecția Balkan Studies Library, lucrarea lui Călin Cotoi „Inventing the Social in Romania, 1848-1914. Networks and Laboratories of Knowledge”. Călin Cotoi este profesor la Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Universitatea din București, având un doctorat în filosofie/antropologie culturală la aceeași Universitate din București. Preocupările sale sunt relativ eclectice, cu un focus totuși în zona istoriei sociale, acolo unde se plasează și lucrarea prezentată.

Volumul cuprinde o parte introductivă, trei capitole principale și o parte finală de concluzii. După cum autorul subliniază în introducere, aici, la marginea imperiilor europene, a existat un amalgam de social-revoluționari, anarhiști, medici, statisticieni, specialiști în sănătate publică etc., o paletă de reformiști care, de la jumătatea secolului al XIX-lea până spre începutul secolului XX, au încercat să „joace” tema socială. Autorul face o introspecție tocmai în această zonă, încercând să ilustreze cum s-a pus problema, cum s-a tematizat, materializat acest domeniu al „socialului”, discursul despre modernizare în fond.

Tematica studiului se mișcă în jurul următoarelor mize. În primul rând este analizat momentul revoluționar de la 1848, la pachet cu eșecul acesteia

mișcări, deopotrivă în Moldova și Valahia. În acest fel s-a deschis perspectiva chestiunii sociale, dar și a problemei generată de influența locală și globală dată de Imperiul Țarist. Secundo, apariția în Vechiul Regat a emigranților socialisto-anarhiști ruși a condus la deschiderea unui dialog cu ideile generației de la 48, cea care se coagulase, mai târziu, în ceea ce a fost elita liberală națională. A treia linie de fugă e dată de creația serviciului public de sănătate, instituție grăbită (și) de valul de holeră din deceniul patru al secolului al XIX-lea. A patra direcție pune în discuție dialogul ideatic dintre marxiștii ortodocși și variațiunile autohtone de narodnici. În fine, o ultimă perspectivă vine din zona reprezentării științifice a socialului, social ce a fost prins în cadrul noului mecanism național-științific dezvoltat în perioada Expoziției Naționale din anul 1906.

Pentru cei preocupați de istoria ideilor, istoria socială, chiar istoria economică, volumul este o sursă foarte bună de informare, analiză și reflecție. Publicarea acestuia în limba engleză îngustează plaja cititorilor și, dată fiind natura subiectului, o traducere în limba română ar fi, cred eu, necesară și binevenită.

Urcând repede cu ascensorul istoriei, ajungem în contemporaneitate, la lucrarea eclectică al lui Alex Cistelean, „De la stânga la stânga. Lecturi critice în câmpul progresist” (Tact, Cluj-Napoca, 2019). Parcurgând volumul în diagonală, ai putea crede că ești la o imaginară masă rotundă unde se discută asiduu anumite variațiuni de socialism, cu Plehanov,

Axelrod, Zasulici, Martov, Potresov, chiar Lenin însuși în rol de amfitrioni. Totuși, ca să scăpăm de angoare, Cistelean ne avertizează că nu, noi (românii) nu traversăm vreun anumit context revoluționar, mai mult, la început (p. 6) și la sfârșit (p. 375), ne spune că, hélas, el, autorul, nu e nici noul Lenin, dar nici vreun soi de Lukács local.

Spun volum eclectic pentru că Alex Cistelean adună aici texte mai vechi și mai noi, abordări critice în zona largă a socialului îndeobște social-democrat. Sunt luați la bani mărunți literații (Vasile Ernu), politologii (Mungiu-Pippidi, Vladimir Pasti), politologii conservatori (Daniel Barbu), specialiștii din zona economiei politice (Cornel Ban) sau chiar economiști precum Liviu Voinea etc.

În mare, repudiind jargonul academezei științifice (este pusă aici la colț Raluca Abăseacă, pasămite ea făcând „carieră”, de fapt supraviețuiește, repetând anumite platitudini despre stânga românească în diverse reviste cu ștaif, i.e. cele peer-reviewed), cu indicele Hirsch văzut ca noul Mesia al pieței libere academice, Alex Cistelean trudește mult să combată ceea ce el radiografiază ca fiind noua obsesie postcomunistă: „ideile sau ideologia sunt cele care fac istoria și determină realitatea” (p. 375). Nu, ideile, inclusiv cele economice, nu schimbă lumea, și nici realitatea, așa (ne) spune Cistelean, iar, în cazul sociologiei, un exemplu, „separarea fenomenelor sociale de baza lor economică” a condus la „o dezechimonizare a sociologiei care a fost simultan și o dezistoricizare a ei” (p. 51, citatele sunt din Lukács, „The Destruction of Reason”). Importante sunt materialismul istoric, mai bine zis „lipsa unei viziuni propriu-zis materialiste sau istorice” (p. 420) și avangarda revoluționară ce poartă materialismul istoric în lume. Mai pe scurt, ideile ce umblă prin România post-1989 sunt de-marxizate, apelul la materialismul istoric, „experiența practică a maselor care muncesc, suferă, luptă și fac istoria, chiar atunci când i se supun” (Louis Althusser), fiind sărac și instabil (p. 8), iar de aici lipsa înțelegerii ambelor sensuri din teoria marxistă, respectiv (i) transformarea materiei prime în „procesul muncii” și transformarea de sine în „procesul revoluționar” (vezi Marx în „Teze asupra lui Feuerbach”).

Alex Cistelean
trudește mult să
combată ceea ce
el radiografiază ca
fiind noua obsesie
postcomunistă: „ideile
sau ideologia sunt
cele care fac istoria și
determină realitatea”

Nici nu a mai contat că în acest registru Alex Cistelean crede că nici volumul său nu e unul mai breaz (p. 8), stilul sarcastic-incisiv al autorului a stârnit focul dezbaterii și scriiturii. Așa ne-am îmbogățit cu textul encomiastic-exuberant al lui Dan Chiță, „Castalia stângii” („...este o carte de studii critice atât de bună încât orice comentariu rău despre ea este binevenit, confirmându-i calitățile.”), un altul de dezamăgire, cel al lui Vasile Ernu, plus două texte critic-argumentate, unul al Veronicăi Lazăr, celălalt scris de Cornel Ban. Stârnit repede de vântul apariției volumului, focul dezbaterii s-a potolit la fel de repede cum s-a și ațâțat, semn că nu doar materialismul istoric lipsește din peisajul autohton, dar și pasiunea polemicii e firav desenată pe tabloul intelectual domestic. Deși căzut în uitare la doar un an de la apariția lui, volumul merită și trebuie citit, fie și doar pentru că acesta surpinde în cadrele lui sinuoase mișcare din ceea ce e îndeobște cunoscut drept câmpul stângii de la noi în perioada post-1989.

Arte vizuale.

We AR Culture

O perspectivă asupra NAG 2020, la categoria evenimente care s-au desfășurat în alte orașe decât Bucureștiul, cantitativ Clujul a fost un pic mai sărac față de Timișoara și Brașov, dar încă pare să exceleze calitativ. În plus, este de reținut inițiativa de la Iași semnată Dan Perjovschi & Monotremu de a organiza „Școală-te!”, o expoziție-atelier legată de pedagogia artistică.

La Cluj, pe lângă celelalte evenimente, desfășurate în galerii mai vechi sau mai noi, în spații-studio sau în Mănăstirea Franciscană, pe lângă expoziția semnată Adrian Crăciunoiu și Gabriel Marian și subtitrată „tablouri care elimină Covid-ul prin magia culorilor, precum și instalații interactiv-evolutive care stimulează empatia”, a fost promovat și festivalul Clujotronic. Sub titlul „We AR Culture”, festivalul a inclus o secțiune de realitate augmentată.

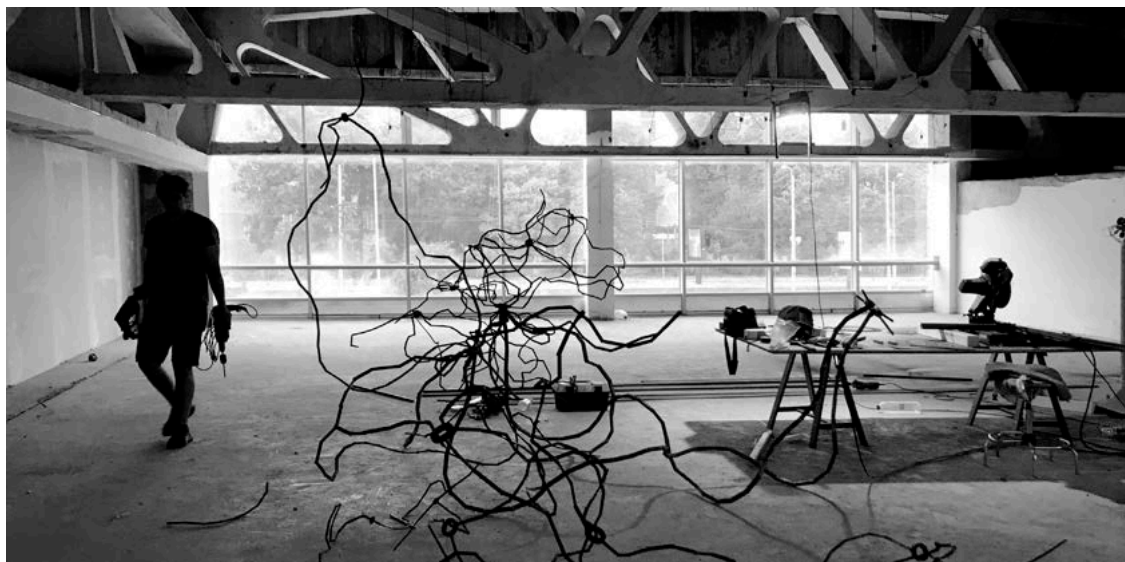

Clujotronic, 2020

La Timișoara Liviana Dan a curatoriat la Kunsthalle Bega o amplă expoziție intitulată „Sensul sculpturii” (de la Napoleon Tiron la Alexandra Pirici). Asta e! Nu

putea lipsi o expoziție cu „desene din izolare”: a fost la galeria Helios și i-a inclus, printre alții, pe Cătălina Nistor, Lea Rasovszky sau Cristian Sida.

Sensul sculpturii, Kunsthalle Bega

Sibiul se remarcă prin expozițiile colective „20-20: Artiști în izolare” la Turnul Sfatului, plus inaugurarea spațiului No!Hai Ambasada Creativă cu expoziția de pictură „Normality?!”. Aici, Alexandru Cinean și Raluca

Elena Coșăreanu și-au propus ca discurs artistic „lucrări care ne arată viața în simplitatea ei, inundată însă de culoare, snobism, fashion, pasiune, dragoste, moarte”.
(Material realizat de Yigru Zeltl)

Normality?!, No!Hai Ambasada Creativă

„Pisica verde” de Elise Wilk (Teatrul pentru copii și tineret „Luceafărul” Iași, 2016). Regia: Bobi Pricop. Scenografia: Irina Moscu. (Proiectul editorial „Un click și... 1000 de realități. New media în teatrul românesc”, Cristina Rusiecki și Asociația Entheos, 2020)

Am acceptat numai proiecte în care rezonam cumva cu tema

*„Am observat schimbări și în modul de lucru,
în sensul în care unii regizori chiar lucrează
la scenă cu adolescenți și le cer feedback
permanent.”*

(Elise Wilk)

„Pisica verde” de Elise Wilk (Teatrul pentru copii și tineret „Luceafărul” Iași, 2016), Regia: Bobi Pricop. Scenografia: Irina Moscu.
(Proiectul editorial „Un click și... 1000 de realități. New media în teatrul românesc”, Cristina Rusiecki și Asociația Entheos, 2020)

Interviu cu dramaturgul Elise Wilk

MATERIAL REALIZAT DE
CLAUDIU SFIRSCHI-LĂUDAT

Lucrezi la ceva acum?

Momentan, am făcut o pauză, pentru că tocmai acum îmi termin lucrarea de doctorat. Despre teatrul pentru publicul tânăr din România.

Ce înseamnă public tânăr? Ai un interval de vârstă?

Da, în lucrare m-am referit la intervalul 14-18 ani.

Și de ce i-ai ales pe ei?

Mi se pare că abia acum, nu știu, încep să devină teatrele conștiente că acest public există. Pentru copii există – și existau – spectacole, dar această categorie a fost un pic exclusă o vreme din oferta teatrelor, și atunci am vrut neapărat să mă concentrez asupra acestei categorii.

Ești printre primii autori care le-au dedicat texte adolescenților, asta cu ani în urmă. Ce s-a schimbat între timp?

În general, am constatat că a fost un boom foarte mare prin anul 2015, când s-a deschis, de exemplu, Centrul Educațional Replika, la București, la Reactor de Creație și Experiment au inițiat un proiect numit Teen Spirit. Mi se pare că și festivalul pe care îl organizează Teatrul Excelsior, Teen-Fest, tot în 2015 a avut prima ediție. Atunci se părea că totul crește și crește, iar acum e un fel de stagnare de câțiva ani. Dar am luat la rând repertoriile teatrelor și am observat că încep să introducă în repertorii texte, spectacole pentru această categorie de vârstă, iar asta e îmbucurător.

În ceea ce privește tematica, ai observat o schimbare în ultimii ani?

Da, am observat că se abordează tematici din ce în ce mai curajoase, ceea ce este foarte bine. Am observat schimbări și în modul de lucru, în sensul în care unii regizori chiar lucrează la scenă cu adolescenți și le cer feedback permanent.

Într-un articol despre una dintre piesele tale, „Avioane de hârtie”, autoarea era foarte încântată de piesă, o văzuse în mai multe montări și o preferase pe cea cu actori chiar adolescenți. Întrebarea ei, din articol, era dacă teatrul pentru adolescenți se referă la public adolescent sau și la actori adolescenți?

În primul rând, nu știu cât de OK este să spui că este pentru adolescenți. Nici eu, când am scris aceste texte, nu m-am gândit direct la un public-țintă. Și cred că aceste spectacole se adresează în egală măsură și părinților, și oamenilor pe la 30 de ani, care își amintesc cum a fost în adolescență, și profesorilor, dar sunt despre, mai mult despre adolescenți decât pentru.

Dacă tot vorbim despre ceea ce scrii tu și ceea ce se vede până la urmă pe scenă, cât de mare e distanța dintre intenția ta și ceea ce vezi pe scenă?

Asta depinde de la spectacol la spectacol. Am văzut spectacole în care se apropiau foarte mult de intenția mea, dar nu numai atât, îmi deschideau un alt fel de

orizonturi, descopeream cumva lucruri la care nici măcar eu nu mă gândisem, și atunci mi se pare cel mai frumos. Mi s-a întâmplat și să văd cu totul altceva decât mi-aș fi dorit.

Ce faci în cazurile astea? Te urci pe scenă și spui: nu, nu e textul meu? Sau închizi ochii?

Da, mi s-a întâmplat odată – povestesc mereu, deși au trecut, cred, zece ani de atunci – să schimbe atât de tare și să taie atât de mult textul încât să nu-l mai recunosc. Nu știu, textul avea cincizeci de pagini și regizorul se lăuda că a păstrat numai nouă sau zece, iar spectacolul avea, totuși, două ore jumătate. Știu că acum, dacă aș mai vedea asta, nu aș fi de acord. Și cred că până la urmă am dreptul să interzic ceva ce e cu totul diferit sau măcar să spună că e după o idee – sau să-mi șteargă numele de pe afiș.

Participi la lecturile preliminare?

Mi se pare important mai ales când e vorba despre un text care a fost comisionat și pe care l-ai scris special pentru acel spectacol – atunci este foarte important – sau când a fost un text jucat pentru prima dată.

Ai amintit textele comisionate, scrise special pentru anumite teatre, și ne întrebam cum este actul scrierii, dacă este diferit, cât privește libertatea, orientarea...? Dacă scrii direct pentru niște persoane anume sau dacă ai o poveste pe care vrei tu s-o prezinți?

Da, este diferit de fiecare dată. În ultimii trei ani, am lucrat numai așa și mi se pare că nu-mi îngrădește deloc libertatea. Într-un fel, mă lasă liberă pe o anumită temă. Am scris și pentru anumiți actori, am scris și pentru un anumit număr de actori fără să știu exact distribuția. Am scris pe o anumită temă și mereu am acceptat numai proiecte în care rezonam cumva cu tema, pentru că mi se pare important.

Spuneai că în ultimii ani au fost piese scrise pe teme date. Cam care sunt temele pe care le preferă teatrele?

Da, au fost multe și foarte diferite. Ca să dau numai două exemple din ultimii doi ani: o propunere foarte

interesantă a venit de la Teatrul Tineretului din Piatra Neamț. A trebuit să scriu un text special pentru cele douăsprezece actrițe din trupă, cu vârste foarte diferite, cam, nu știu, între 28 și 65 de ani. Proiectul era gândit să le pună în valoare pe cele douăsprezece actrițe, având în vedere că femeile, în general, au mai puține roluri decât actorii bărbați. Am întâlnit actrițele, pe toate împreună și apoi separat, am discutat cu ele, încercând să le cunosc mai bine, și până la urmă nu m-am inspirat neapărat din poveștile lor de viață, dar mai mult m-am gândit să le dau, nu știu, roluri care să li se potrivească.

Un alt proiect foarte interesant – chiar ultimul text pe care l-am scris – a fost o propunere de a scrie despre emigrație, dar din punctul de vedere al unei persoane de etnie germană care a ales să rămână în țară, adică din punctul meu de vedere și cum văd eu toate lucrurile acestea. Nu știu, cumva mi s-a potrivit mănuașă subiectul ăsta, deși nu mă gândisem înainte să scriu despre asta.

Ai refuzat vreă temă?

Aleg și teme care mi se par inițial destul de depărtate de mine, dar apoi mă gândesc că e o provocare, cum am primit pentru un proiect internațional să scriu o monodramă despre un europarlamentar fictiv din România. Cumva, mie nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap să scriu din proprie inițiativă despre asta și mi s-a părut că ar trebui să accept provocarea. Și m-a ajutat mult.

Ai deja un ritm al tău de scris? Ai putea să spui că faci o piesă pe an? Cam care este productivitatea?

Au fost ani în care am avut una după alta, adică trei-patru piese pe an, ceea ce pentru mine e mult, pentru că țin foarte mult la timpul meu liber și la pauze. Eu cred foarte mult în pauze. Dacă scrii non-stop, nu știu, cred că te repeți, nu mai ai timp să trăiești ca să ai despre ce să scrii.

Ești traducătoare de dramaturgie și ai fost și tradusă. Cum este să traduci textele altora?

Pentru mine, este o activitate extrem de relaxantă. Eu nu îi înțeleg pe cei care spun că e o muncă, pentru că

mie mi se pare că e o joacă. Mereu mă relaxează și îmi face plăcere. Și cu cât e mai incitant și mai complicat, cu atât îmi face mai mare plăcere. E ca atunci când trebuie să rezolvi un puzzle foarte greu, iar la sfârșit l-ai făcut.

Te-ai gândit uneori, când ai tradus, că ai fi scris altfel decât autorul? Adică dramaturgul din tine vrea să dea la o parte autorul? Și cum e să fii tradusă?

Nu mi-a venit niciodată să modific textele pe care le traduc, dar mă gândeam că poate în unele locuri aș fi făcut altfel. Când ești tradus într-o limbă pe care n-o cunoști absolut deloc, chiar nu ai niciun fel de control. Dar când ești tradus într-o limbă pe care o știi – mă gândesc aici la germană –, avantajul este că poți să ceri traducerea, că poți să faci niște comentarii.

Nu ai scris niciodată direct în germană?

Direct în germană scriam foarte mult în liceu, după care n-am mai scris în germană, pentru că, dacă 80% din timp vorbesc în română și trăiesc în România, iar realitatea este românească, mi s-ar părea fals să scriu în altă limbă. Am scris un singur text direct în germană, a fost un text comisionat. L-am scris pentru Teatrul Gong din Sibiu, dar pentru secția germană. Așa că l-am scris direct în germană și mi se pare că, dacă scriam în română, aș fi scris o cu totul altă poveste.

Pentru că textul tău ajunge să sufere modificări, atunci când ești dramaturg, meseria asta vine cu o doză de resemnare?

Eu nu aș numi-o resemnare. Mie îmi place foarte mult lucrul acesta. Deși, cum am spus, e riscant, fiindcă poți avea și experiențe mai puțin bune, chiar traumatizante pe alocuri, mie îmi place să văd cum interpretează altcineva ceea ce am vrut eu să spun. Îmi place că de multe ori pune niște straturi noi peste ceea ce am vrut eu să spun, și adesea chiar am surprize plăcute. De pildă, nu mi-ar plăcea să-mi regizez eu textele. Sunt câțiva dramaturgi care spun că n-au fost mulțumiți de cum au fost montate textele lor și preferă să le monteze ei. Dar eu, în primul rând, nu cred că aș avea talent pentru asta, iar în al doilea rând, mie îmi place surpriza. Și dacă aș arăta numai perspectiva

mea asupra lucrurilor, mi s-ar părea că poate e unidimensional. Și poate că, dacă vine altcineva să arate lucrurile într-un alt fel, e o experiență mai bogată.

Am citit o prezentare a ta pe Fabula Mundi. Cum ai explica Fabula Mundi unui necunosător? Este important pentru un dramaturg să apară acolo?

Fabula Mundi este o rețea internațională. La început au fost cinci țări, acum cred că sunt opt sau nouă, iar fiecare țară a ales zece dramaturgi care să fie promovați în alte țări. Pentru asta, au făcut diverse acțiuni de-a lungul anilor, care încep de la a traduce un text și a-l prezenta într-un spectacol lectură până la a organiza workshopuri cu respectivii dramaturgi. Am cunoscut mulți dramaturgi din alte țări, cu care am multe interese comune, și am apucat să povestim. Mi se pare foarte important că îți dă puțin de vizibilitate un asemenea proiect. Pentru mine, în special, a fost un foarte mare noroc, pentru că acum șase ani textul meu „Pisica Verde” a avut o lectură la Berlin, la Deutsches Theater, și cu acea ocazie a fost descoperit de către o agenție din Germania, iar azi acea agenție mă reprezintă în toată lumea, mai puțin în România, unde mă reprezintă singură. Practic, asta a fost prin Fabula Mundi, altfel nu ajungeam acolo sub nicio formă.

Faptul că știi că există un alt public decât cel din România îți creează o responsabilitate nouă, influențează modul de a gândi și de a scrie textele?

Da, mi s-a întâmplat uneori să mă gândesc că un anumit lucru poate n-ar merge în altă țară, dar nu-mi place, pentru că mă cenzurează cumva. Dar am avut surprize. Mai demult, credeam că textele mele sunt mult prea românești ca să fie înțelese în alte țări și am avut surprize să fie înțelese, chiar dacă unele lucruri erau destul de departe de realitatea acelei țări. Cred că n-ar trebui să-mi pun problema dacă un anumit text ar funcționa dincolo. Cred că m-ar bloca mai mult. Și încerc să depășesc aceste lucruri.

Cum i-ai explica cuiva mai ușor meseria de dramaturg? Printr-o metaforă, o comparație?

Nu știu, cred că e să pui prima cărămidă la o casă pe care o construiești, practic, împreună cu alții. Poate să

Pentru mine, în special, a fost un foarte mare noroc, pentru că acum șase ani textul meu „Pisica Verde” a avut o lectură la Berlin, la Deutsches Theater, și cu acea ocazie a fost descoperit de către o agenție din Germania...

torni fundamentul acela. Dacă e bine pusă, atunci casa va rezista.

Aveai obiceiul să-ți ucizi personajele, apoi te-ai răzgândit? Alte păcate? Furi personaje?

Da, m-am răzgândit, dar apoi am revenit. Chiar ultimul meu text, „Disparații”, e construit din trei părți și în fiecare parte există un alt povestitor, care e mort la momentul respectiv. Și da, fur din viața reală, din experiență, din presă... Până la urmă, fiecare text e o înșiruire de lucruri pe care le știi ori din experiența ta, ori le-ai citit undeva, ori le-ai văzut, ori le-ai visat. E foarte frumos modul în care lucrează imaginația.

Reimaginăm sustenabilitatea

o campanie

CULTURA și FEPRA INTERNAȚIONAL SA
pentru susținerea economiei circulare în România

LUCRURI PE CARE LE ȘTIM ȘI E BINE SĂ NU LE UITĂM

- ❑ Cea mai simplă și la îndemână metodă de reducere a consumului de plastic de acasă este înlocuirea plasei de cumpărături și a veselei de unică folosință
- ❑ Putem folosi o sacoșă din material textil
- ❑ Folosim cât mai puține pungi pentru legumele și fructele pe care le cântărim
- ❑ Ținem la îndemână (în debara, în portbagajul mașinii) astfel de sacoșe pentru a ne sări în ochi ori de câte ori fugim la cumpărături
- ❑ Refolosim pe cât posibil toate pungile de plastic pe care le mai avem prin casă
- ❑ Plasticul de unică folosință poate fi înlocuit cu veselă și tacâmuri din bambus (sau alte materiale eco-friendly) sau chiar cu cele comestibile

LISTA CU „SE POATE”

#BrizaReciclării

Campania #BrizaReciclării a plecat de la statisticile care spun că anual 33 de mii de deșeuri sunt aruncate de turiști, la întâmplare, pe plajele litoralului românesc, iar în Marea Neagră, zilnic, sunt aduse de apele Dunării 4,2 tone de deșeuri de PLASTIC. #BrizaReciclării s-a desfășurat online și offline, fiind o campanie de conștientizare, informare și sensibilizare a cetățenilor cu privire la această situație gravă.

„În perioada 20 august-20 septembrie, am încercat să tragem un semnal puternic asupra fenomenului deșeurilor, prin crearea unei rame foto, în social media, care să fie preluată de cel puțin 35.000 de oameni, pentru tot atâtea deșeuri câte se găsesc aruncate pe plaje și în apă. Practic, fiecare ramă preluată de utilizatorii rețelelor sociale a însemnat un apel la conștientizare și colectare selectivă, o formă de manifest care să le amintească oamenilor că marea și plajele sunt acaparate de deșeuri, iar acest fenomen trebuie stopat. Mai mult, în Vama Veche, la Amphora, am creat un acvariu al deșeurilor, unde turiștii au putut să-și facă poze, să le urce pe paginile lor de social media și să inițieze discuții pe marginea acestui subiect. Tot la Amphora, am avut instalate puncte de colectare selectivă, pe categorii de deșeuri. Ce am reușit să facem în toată această perioadă: prin cele 15 puncte de colectare selectivă de pe plaja Amphora am strâns în intervalul 20 august – 20 septembrie 9 TONE (6,2 T sticlă; 2,54 T PET; 260 kg Aluminiiu) deșeuri de ambalaje; Conform statisticilor din Social Media – campania noastră a ajuns la 530.000 de oameni. Aici sunt incluse preluările ramei foto, vizualizări ale spotului și alte info postate de noi cu privire la acest fenomen. Cifra ne bucură enorm pentru că este cu mult peste așteptările și estimările noastre și cumva arată că oamenilor le pasă de acest fenomen. În semn de mulțumire pentru susținerea oamenilor din online, am donat autorităților locale și operatorilor economici 35.000 saci pentru colectarea deșeurilor de ambalaje din Vama Veche, Limanu și 2 Mai.” (FEPRA INTERNATIONAL)

5 ÎNTREBĂRI SIMPLE PENTRU CINEVA CARE ȘTIE TOATE LUCRURILE COMPLICATE DESPRE RECICLARE

IONUȚ GEORGESCU,
DIRECTOR GENERAL
FEPRA INTERNATIONAL SA:

« Noi trăim
într-un context
și totul în
mentalul nostru
este definit de
acest context. »

ÎNTREBAREA NO 01. Cum facem să fim mai buni când reciclăm? Ne dorim. Dar e suficient?

O să plec de la o chestie de leadership pe care am aflat-o acum vreo trei ani. Cu toții vrem performanță. Dar de unde vine performanța? Performanța este un rezultat direct al acțiunii sau al non-acțiunii noastre ca oameni. Iar acțiunea noastră cu ce este corelată? Care este trigger-ul pe care îl avem ca să facem o acțiune sau ca să nu facem o acțiune? Este modul în care vedem noi viața, modul în care vedem noi lumea. De exemplu... au fost alegerile locale în România. Unii au văzut posibilă o anumită schimbare în România. Dacă noi am vedea lucrurile în paradigma „aaaa, nimic nu e posibil în România, votul meu nu contează”, acțiunea ar fi fost să nu mergem la vot. Dar în momentul în care ne vedem pe noi în lume, reușim să ne vedem ca acționând pentru a determina schimbarea. Modul în care vedem noi lumea și ne vedem pe noi în lume este trigger-ul pe care îl avem pentru a face sau nu o acțiune. Și aici apare întrebarea: cum vedem noi lumea, ce ne face să vedem într-un fel sau în altul? Iar răspunsul este: contextul în care trăim. Noi trăim într-un context și totul în mentalul nostru este definit de acest context. Ca urmare, acțiunile și, apoi, performanța sunt corelate cu contextul. Și întrebarea finală este: bine, dacă cel care definește performanța este contextul, atunci cum definim contextul? Care este instrumentul prin care noi putem să definim un context? Răspunsul pe care l-am aflat m-a șocat și l-am înțeles în timp: este vorba despre limbaj. Limbajul este cel care precede acțiunea și, ulterior, performanța.

Preocuparea pe care eu o am acum este cum putem să creăm un context prin care oamenii să vadă posibilă o îmbunătățire a mediului în care trăim și să acționeze pentru un mediu mai curat, mai prietenos, mai sustenabil. Și să ajungem astfel la performanță. Care este performanța pe care o urmărim? Să avem o economie circulară. Termenul sună frumos, ne cucerește. Reutilizarea unui ambalaj este cel mai simplu și mai banal exemplu de economie circulară. Mai departe, vorbim despre reciclarea unui ambalaj și într-un nou ambalaj. Dacă mergem puțin în zona tehnică, un recipient din sticlă poate conține până la optzeci la sută sticlă reciclată. Și când ajungem la acest optzeci la sută sticlă reciclată într-o sticlă nouă, economisim patruzeci la sută din energia pe care ar trebui să o folosim pentru producerea unui recipient din sticlă nouă. Deci economisim gaz, iar gazul reprezintă cel mai mare cost pentru producerea acelei sticle. Avem beneficii de mediu și avem și beneficii financiare.

Oamenii au preocupările lor, e firesc, nu îi poți aduce într-o astfel de zonă a discuției tehnice atunci când vrei să îi convingi de beneficiile colectării selective a deșeurilor. Și atunci este mai potrivit să vorbești despre malul râului care nu va mai fi excavat pentru nisip, sau despre copacul care nu va mai fi tăiat pentru hârtie. Apoi este foarte important să colectezi separat, dar nu este suficient. Este nevoie să și consumi ambalaje reciclate.

„O întâmplare ciudată cu un câine la miezul nopții” de Mark Haddon și Simon Stephen (Teatrul Național „I.L. Caragiale” București, 2017). Regia: Bobi Pricop. Scenografia: Adrian Damian. Video: Dan Adrian Ionescu, Mizdan. (Proiectul editorial „Un click și... 1000 de realități. New media în teatrul românesc”, Cristina Rusiecki și Asociația Entheos, 2020)

contribuții

Două argumente sunt esențiale în a înțelege de ce alegerile din SUA sunt demografic diferite de cele din 2016 și de ce ambele partide trebuie să își recalibreze atitudinile față de imigrație.

(Teodor Stan)

Cu o luciditate superioară, Șerban Cioculescu demască derapajele iraționaliste, de la ortodoxism până la tracomanie, lansându-se mereu proaspăt în polemici de anduranță, în cadrul cărora își onorează cu brio eticheta de spirit cartezian.

(Ștefan Firică)

„O întâmplare ciudată...” de Mark Haddon și Simon Stephen (Teatrul Național „I.L. Caragiale” București, 2017).
Regia: Bobi Pricop. Scenografia: Adrian Damian. Video: Dan Adrian Ionescu, Mizdan. (Proiectul editorial „Un click și... 1000 de realități. New media în teatrul românesc”, Cristina Rusiedki și Asociația Entheos, 2020)

America și tema imigrației Polarizări la urna de vot

TEODOR STAN

Tematica imigrației rămâne și în alegerile prezidențiale americane din 2020 piatra de moară care macină societatea americană, o piatră grea pentru cei care și-au legat opțiunile politice aparent de oprirea ei. Actuala polarizare profundă în poziționarea celor două partide Republican și Democrat asupra imigrației creionează perspective contrastante asupra identității naționale ale acestei puteri mondiale, cu implicații majore inclusiv asupra percepției intereselor și orientării globale.

Dezbaterile publice se centrează pe tematica imigrației ilegale, deși politicile publice au impact major asupra fluxului mult mai substanțial al imigrației legale, actualmente din ce în ce mai îngreunate. Tematica este încadrată de imagini șocante cum ar fi: încarcerarea în condiții deplorabile și despărțirea traumatică a copiilor de părinții ajunși ilegal în căutare de azil, sau sterilizarea femeilor din centrele de azil. Aceste imagini, cu impact, aparent scontat, de intimidare a potențialilor viitori imigranți se răsfrâng însă

timorând întreaga comunitate a rezidenților legali și a cetățenilor naturalizați (ale căror perspective de apartenență și valorizare sunt acum grav umbrite).

Deși teme importante, cum ar fi pandemia și impactul economic al acesteia, au redus din proeminența subiectului imigrației, subiecte surogat aferente imigrației au rămas centrale și în aceste campanii prezidențiale. Se prezintă poziționări polarizante asupra militarizării forțelor de reprimare a protestelor contra rasismului și ratei înalte de încarcerare a minorităților de culoare, cât și referitor la plasarea judecătorilor conservatori în toate circuitele judecătorești, la toate nivelele. Radicalizarea prezentă asupra acestor teme este direct relaționată cu anti-imigraționismul. Acest fapt a permis candidatului Trump din 2016 să își înfrângă openenții moderați din Partidul Republican și odată ajuns la putere să galvanizeze spațiul public, eliminând orice opinie distonantă și moderată a liderilor acestui partid.

Administrația Trump a implementat o gamă impresionantă de măsuri executive menite a restricționa masiv nu doar imigrația ilegală, dar și pe cea legală. Poziționarea electoratului american asupra acestei teme nu mai este însă

cea din 2016. Compoziția electoratului evoluează și retorica populistă anti-imigrație nu mai are același impact în 2020 pe care îl avea în 2016.

Două argumente sunt esențiale în a înțelege de ce aceste alegeri sunt demografic diferite de cele din 2016 și de ce ambele partide trebuie să își recalibreze atitudinile față de imigrație. În primul rând, un număr record de hispanici, 13.4% din electorat, în jur de 32 de milioane au drept de vot în aceste alegeri, un număr care pentru prima oară în istoria alegerilor americane va depăși votul alegătorilor de culoare. Deși blocul hispanic este divers în compoziție și interese, alinierea centristă a candidatului democrat, a vicepreședintelui Biden, va avea un potențial rol pozitiv în plierea acestui bloc predominant în favoarea democraților.

Al doilea argument demografic este tot un record fără precedent în alegerile prezidențiale americane și se referă la votul tuturor cetățenilor recent naturalizați. Mai mult de 23 milioane de imigranți naturalizați au putut vota în aceste alegeri, adică aproximativ unul din zece alegători. Și acest bloc electoral ar fi în circumstanțe diferite unul prea eterogen pentru vreo caracterizare pe spectrul politic american, dar panopia de acțiuni anti-imigraționiste implementate de administrația Trump va avea un impact negativ pe termen lung asupra plierii acestui bloc electoral în favoarea Republicanilor. Ascensiunea fulger a candidatului Trump în 2016 pe o platformă anti-imigraționistă își are temeiul într-o dinamică demografică de durată, asupra căreia ambele partide au oscilat oportunist ani buni, fără să implementeze o reformă coerentă a imigrației. Nicio altă țară nu are mai mulți imigranți decât SUA cu cei peste 44.8 milioane de rezidenți născuți în alte țări, aproximativ o cincime din populația mondială de migranți. În jur de 13.7% din populația SUA sunt recent imigranți, un număr aproape de 4 ori mai mare decât cel din 1960 când cei 9.7 milioane de imigranți reprezentau doar 5.4% din populația Statelor Unite. Creșterea demografică a imigranților a fost constantă în decursul timpului și poate fi atribuită legilor stabilite în 1965. Acestea puneau în vigoare un nou sistem de „cote naționale” pentru a atrage o diversitate cât mai largă de imigranți. De notat că acea lege, promotoare a diversității imigraționale, contracara o lege din 1921, de la sfârșitul Primului Război Mondial, când SUA impunea în termeni rasiali „Cote de urgență” pentru restricționarea imigrației din Sud-estul și

***Mai mult de 23
milioane de imigranți
naturalizați au putut
vota în aceste alegeri,
adică aproximativ unul
din zece alegători.***

Estul Europei. În termenii rasiști ai acelor vremuri, pentru a limita venirea „nedoriților,” respectiva lege restricționa migrația legală doar la cei proveniți din Europa de Nord.

Nivelul ridicat al imigrației de acum, comparativ doar cu cel de la începutul secolului trecut, ne ajută să înțelegem transformările demografice care au permis ascensiunea fulger a candidatului Trump în 2016. Acesta a promovat o retorică izolaționistă cu ecou asupra unui electorat aparent pregătit să își direcționeze frustrările în acceptarea unor soluții radicale, simpliste, ce vindeau iluzia unei reveniri la o lume mai sigură, un trecut fictiv mai stabil și omogen.

Anti-imigraționismul este un subiect care îl definește pe președintele Trump ca personalitate publică pe scena politică americană și constituie motivul pentru care acesta pare a avea un bloc electoral stabil. Inflexibilitatea „brandului” său personal poate avea însă un impact costisitor (nu doar în recente alegeri, dar și pe termen lung) asupra partidului Republican, a cărui poziționare față de acest subiect în 2020 este de nedistins față de cea a extremei izolaționiste reprezentate de președintele Trump.

Blocul electoral pe care se bazează președintele Trump este cel al creștinilor de origine caucaziană, al „albilor”. Acest bloc, dominat de neo-protestanți și evanghelici, reprezintă în mod optimist în jur de 44% din electoratul

înregistrat. Grupările cele mai religioase, atât protestanții cât și catolicii „albi”, au rămas fideli președintelui, deși există și aici semne de vulnerabilitate. Probabil nici despărțirea copiilor de părinți, nici histerectomiile forțate asupra femeilor din centre de azil nu sunt pe gustul „pro-vita, pro-familia” al electoratului evlavios. Blocul electoral loial președintelui Trump nu are însă perspective demografice prea încurajatoare. Natalitatea acestui grup este insuficientă. Chiar dacă am imagina un sistem imigrațional care să favorizeze creștinii europeni sau caucazieni, statisticile imigrației actuale din zona Euro-Atlanticului indică un imigrant a cărui vârstă medie este mai aproape de 54 de ani (2018), mai apropiată de pensie decât de o recalificare compatibilă cu nevoile economiei americane. Proiecțiile demografice ale forței de muncă americane indică necesitatea suplinirii unei pierderi de circa 18 milioane de membri ai generației „baby boom”, care gradual se pensionează. Întrebarea, atât pentru Republicanii cât și pentru Democrați, este: cu cine să suplinească această nevoie a forței de muncă pentru ca economia americană să rămână competitivă. Răspunsul va trebui să ia în considerare o bună parte din cei 21.2 milioane de imigranți care lucrează legal în Statele Unite, dacă nu și o parte din cei aproximativ 7.6 milioane de imigranți care se estimează că ar lucra deja fără vreo autorizație.

Pivotul retoric al președintelui Trump de la „construirea zidului cu Mexicul” în 2016 la cel al „flagelului din China” în 2020 are substrat demografic și reprezintă un răspuns de preservare politică a candidatului, dar nu unul viabil pe termen lung pentru partidul Republican. Grupurile substanțiale de imigranți în SUA provin din Mexic, China și India. În 2018 se estima că aproximativ 11.2 milioane de imigranți din Mexic trăiesc în SUA, adică 25% din totalul imigranților. China și India reprezintă fiecare 6% din acest total, urmate de Filipine și El Salvador. Totalul combinat al imigranților din toată Asia se ridică însă la 28%, iar profilul acestora nu mai este cel al muncitorilor necalificați, ci este dominat de tineri cu diplome academice și specializări. Profilul demografic al imigranților din Asia reprezintă o adevărată competiție pentru slujbele bine plătite ale economiei americane. Totalul combinat al imigrației din toată Europa, Canada și alte teritorii nord-americane este de doar 13%, un procent ce ar trebui să ne inspire anumite reacții legate de bazele demografice șubrede ale relațiilor transatlantice. Tot capitalul uman provenit

din Europa actualmente se situează undeva la un nivel comparabil cu cel al imigranților proveniți din Caraibe. Viitorul demografic al acestei puteri mondiale indică o relaționare mult mai strâns legată de interese și poziționarea față de un capital uman provenit din zona Pacificului și nu a Atlanticului. Acest context nu poate decât să ridice temeri legate de durabilitatea angajamentelor geostrategice ale unei puteri cu tendințe izolaționiste. Asiaticii depășesc deja ca număr întreg filonul demografic al hispanicilor, în timp ce fluxul imigrațional dinspre Mexic nu doar că a scăzut în timpul recesiunii începute în 2007, dar a dus chiar la reîntoarcerea voluntară a multora în ultimii ani, chiar înaintea presiunilor exercitate de actuala administrație.

Retorica Trump asupra zidului cu Mexicul din 2016 a fost o tactică de captare abilă a frustrărilor electoratului, direcționându-le către o luptă deja în reflux. Statistic, administrația democrată a președintelui Obama a deportat în jur de 3 milioane de imigranți între 2009-2016. Această cifră reprezintă un număr semnificativ mai mare decât cei în jur de 2 milioane de imigranți deportați de administrația republicană a președintelui Bush în 2001-2008. De fapt în 2017 administrația Trump deportase sub 300,000 de migranți, cel mai mic număr din 2006 încoace. Numărul celor încarcerați și deportați a crescut masiv în timpul administrației Trump, dar o distincție importantă este cea legată de intenția folosirii prerogativelor executivului în interpretarea legilor în vigoare. Declinul imigrațional înregistrat în perioada administrației Obama se datora în special imigrării clandestine din Mexic. Administrația Obama a întărit atunci sistemul de expulzări, având ca prioritate imigranți ilegali cu antecedente penale. Partidul Democrat însă nu și-a asumat laurii acestor rezultate ale administrației Obama în alegerile din 2016 și încearcă să se detașeze de acea performanță și acum în 2020, probabil tocmai datorită sensibilității de a acomoda capitalul electoral al hispanicilor (disproporționat afectați de expulzările celor aflați legal în țară). În campania sa prezidențială, vice-președintele Biden a resimțit aceste vulnerabilități în relația sa cu electoratul hispanic, tocmai datorită expulzărilor din perioada administrației Obama.

Însă nimic nu poate motiva plierea electoratului hispanic și al imigranților în favoarea democraților mai mult decât poziționarea radical anti-imigraționistă a președintelui Trump. Încarcerările

și tratamentul abuziv al azilanților (care încearcă să treacă frontiera fraudulos la granița cu Mexicul) s-au dublat din 2018 până în 2019, majoritatea nefiind mexicani, ci provenind din alte țări ale Americii Centrale. Mexicanii nu mai reprezintă majoritatea celor prinși în aceste treceri frauduloase din 2014, dar comunitățile hispanice din care fac parte rămân ținta predilectă a expulzărilor.

În general, majoritatea imigranților au ajuns aici legal și aplică pentru naturalizare și obținerea cetățeniei, plătiind taxe federale și statale în toată perioada premergătoare de rezidență legală, în care nu au drept de vot, dar au drept de lucru. Între aceste grupuri de proveniență diversă, cei din Mexic prezintă realmente o rată scăzută de naturalizare, atribuită unor bariere lingvistice, culturale sau financiare, dar foarte probabil legată și de proximitatea graniței și a unei istorii de a fi fost populația autohtonă a unor teritorii acum americane. Refuzul aparent al mexicanilor de asimilare este mai acut în teritorii care cândva aparțineau Mexicului, teritorii unde aceștia susțin „că nu ei au trecut granița, ci granița i-a trecut pe ei.”

Retorica disproporționat centrată asupra mexicanilor în cadrul mult mai larg al hispanicilor și cel încă și mai divers și important al tuturor imigranților cât și centrarea obsesivă asupra sub-temei „ilegalilor” nu mai reprezintă o problemă demografică majoră și nu servește niciunuia dintre partide. Ambele partide și-au dovedit abilitatea de a controla fluxul imigranților ilegali, însă continuă să trateze aceste sub-teme ale imigrației ca aspecte centrale ale politicii de imigrare fără să ofere soluții care să adreseze realități și nevoi demografice curente.

Polarizarea poziționării partidelor

O bună parte din imigranții ajunși din țări cu regimuri totalitare de natură comunistă, precum Cuba, cât și azilanți politici ajunși în trecut din Europa Centrală și de Est, au votat tradițional cu preponderență în favoarea partidului republican, văzut ca promotor al conservatorismului de dreapta și oponent al presupuselor tendințe socialiste ale democraților. Orice orientări ideologice tradiționale ale electoratului hispanic și a celor recent naturalizați sunt însă bulversate de evoluția polarizantă a celor două partide.

***O bună parte din
imigranții ajunși
din țări cu regimuri
totalitare de natură
comunistă, precum
Cuba, cât și azilanți
politici ajunși în
trecut din Europa
Centrală și de Est,
au votat tradițional
cu preponderență în
favoarea partidului
republican.***

Poziționarea actuală a Partidului Republican pe tema imigrației este de nerecunoscut pentru susținătorii tradiționali ai partidului, în special pentru electoratul hispanic. Acest partid este același cu cel care, în 1986, sub semnătura președintelui Ronald Reagan, punea în vigoare o lege pro-imigrație (care oferea o cale către cetățenie pentru aproximativ 3 milioane de imigranți fără acte, care locuiau deja în SUA). De la începutul anilor 2000, republicanii au început să susțină din ce în ce mai puține categorii de imigranți, în timp ce democrații au început să susțină din ce în ce mai puține mecanisme restrictive, deși ambele partide nu au reușit să transforme pozițiile retorice în legi reprezentative față de pozițiile ajustate.

În alegerile din 2000 platformele electorale ale ambelor partide susțineau aspecte legate de imigrație fără o

politizare exacerbată. Democrații favorizau aspecte legate de naturalizare și reunirea familiilor și sprijineau implementarea legilor în vigoare. În același timp republicanii favorizau întărirea sistemului de protecție a frontierelor și o monitorizare internă îmbunătățită, căutând să atragă, covârșitor din rândul hispanicilor, forță de muncă calificată, dar și lucrători în agricultură. Pe atunci democrații se opuneau programelor de lucru temporar susținute de republicani și le considerau cu potențial crescut de exploatare a lucrătorilor sezonieri. În alegerile din 2004, după atacurile teroriste din 2001, ambele partide s-au reorientat centrându-se pe siguranța statală. Platforma democrată era centrată pe cooperarea cu partenerii regionali, în timp ce platforma republicană se concentra pe întărirea forțelor de control la frontieră și cooperarea statelor federației în urmărirea implementării legilor. În aceea perioadă republicanii erau adepții cooperării strânse cu Mexic. Ca urmare a recesiunii, în alegerile din 2008 ambele partide și-au reajustat poziția. Republicanii s-au detașat de orice sprijin pentru programe de lucru sezonier (chiar și de programe care să atragă forța de muncă calificată), rezumându-se la a sprijini programe de accelerare a deportărilor. Democrații, pe de altă parte, au căutat să sprijine o reformă imigraționistă cât mai cuprinzătoare, oferind clauze care să permită legalizarea imigranților clandestini, poziție ce aparținea în trecut republicanilor. În alegerile din 2012, republicanii sprijineau programe de vize pentru imigranți specializați în domeniile științelor exacte, tehnologie, inginerie și matematică. Platforma democrată de atunci se limita în a enunța nevoia unei reforme generale, dar ezita în a a-și asuma poziția dură a administrației Obama în implementarea expulzărilor masive. Alegerile din 2016 au rezolvat acea incertitudine a poziționării democrațiilor în fața ascensiunii poziției radical anti-imigraționiste a republicanilor. Ambele partide au abandonat atunci pozițiile moderate și apetitul pentru compromis. Republicanii, pentru prima oară în aproape o sută de ani, susțineau nevoia reducerii imigrației legale și eliminau orice sprijin pentru programele de vize de lucru temporar (pe care tot ei le propuseseră în anii 2000). Alegerile din acest an evidențiază cea mai mare discrepanță între cele două partide. Partidul republican cimentează poziția izolaționistă neîntâlnită decât în anii 1920, în timp ce partidul democrat iterează o poziție mult mai puțin înclinată spre compromis și mult mai dedicată unei reforme radicale.

Impactul polarizării asupra imigranților și rezidenților legali

Majoritatea imigranților în SUA (77%) au un statut de „reședință legală”, iar datele din 2017 indică faptul că 45% au urmat procesul necesar pentru naturalizare, în timp ce 27% sunt rezidenți permanent și 5% rezidenți temporar. Despre moratoriul administrației Trump, impus în această perioadă a pandemiei asupra multiplelor tipuri de viză ce conferă un statut legal rezidenților, ar trebui o discuție separată. Ce nu poate fi ignorat însă este un catalog larg care precede pandemia, în jur de 400 de acțiuni executive ale Administrației Trump de natură să transforme în sens restrictiv întreg sistemul imigrațional. Aceste măsuri au variat de la aspecte tehnice legate de militarizarea forțelor de apărare a frontierelor și a implementării expulzărilor, la măsuri legale de blocare a refugiaților și azilanților politici sau deraierea inițiativelor bipartizane de a conferi perspectivă unui statut legal minorilor ajunși și crescuți pe teritoriul Statelor Unite. De notat este îngreunarea birocratică a funcționării curților cu jurisdicție asupra imigrării, acestea funcționând și răspunzând executivului. Judecătorii acestor curți sunt angajații executivului și nu se bucură de independența organizațională sub protecția ramurii judiciare a aparatului federal. Aparent, aceste măsuri îi vizează pe cei ajunși ilegal și prea puțini înțeleg cât de restrictiv a devenit regimul de obținere a statutului legal. Mulți dintre cetățenii naturalizați, precum cei ajunși ca azilanți politici în timpul comunismului, sau cei ajunși prin programe menite a promova diversitatea precum „loteria vizelor” (inclusiv cei ajunși cu burse academice sau cu angajări bazate pe expertiza lor unică), ar găsi acum multe din aceste căi, în trecut legale, închise sau substanțial restricționate de această administrație.

Politica cumulativă de oprire totală a imigrației nu se rezumă doar la noii veniți, ci pare a leza suprimarea votului cetățenilor deja naturalizați sau a celor în curs de naturalizare. Refuzul inițial al administrației Trump de a ține în timp de pandemie sesiuni virtuale, urmat de acceptarea tardivă și rară a unor sesiuni de naturalizare a dus la tăgădnări administrative cu impact asupra a aproximativ 290,000 de aplicanți. Aceștia ar fi trebuit să fie naturalizați și să poată să își exprime votul în acest an electoral. Gama de blocaje administrative include: mărirea taxelor legate de

naturalizare, interpretări restrictive privind perspectiva contribuției sau a dependenței aplicanților în vârstă sau a celor cu dizabilități. Cel mai important și elucidant pas al administrației Trump în a limita sau cel puțin de a intimida votul cetățenilor deja naturalizați a fost însă deschiderea în acest an electoral a unui nou departament dedicat eforturilor de denaturalizare. Revocarea naturalizării pe baze procedurale a existat în trecut doar ca excepție rară. Spre exemplu, în cazuri în care se descoperea post factum că aplicantul ar fi mințit și făcuse parte din organizații naziste sau a comis alte crime împotriva umanității. În ultimii 50 de ani au existat mai puțin de 150 de cazuri. Sub administrația Trump denaturalizările au crescut deja cu 600%. Administrația a cerut anul trecut 207.6 milioane de dolari pentru un nou departament, a cărui unică misiune este de a investiga cât mai mulți cetățeni deja naturalizați, în încercarea de a denaturaliza în jur de 700,000 de cetățeni. Aspectul îngrijorător al acestui exercițiu (ce vizează toți cei 23 de milioane de alegători naturalizați) este crearea unui precedent prin care cetățenia americană nu mai este un drept irevocabil, ci devine un statut negociabil (depinzând de intențiile și interpretările celor la putere).

Percepția electoratului american asupra imigrației evoluează

Polarizarea politică nu reflectă atitudinile electoratului și aceste alegeri vor marca nevoia unei reveniri la masa negocierilor pentru ambele partide, oricare ar fi rezultatul alegerilor. Sprijinul pentru soluții simpliste, radicale se disipează întărind vocile moderate. Deși diviziuni substanțiale rămân asupra imigrației, sondajele implementate de Centrul de Cercetare Pew pe o durată lungă semnalează o schimbare importantă, o pondere mai mică a alegătorilor din ambele tabere care percep noii-veniți ca o amenințare la adresa valorilor americane. Majoritatea electoratului american este acum de părere că imigranții consolidează prin contribuțiile lor societatea americană. În alegerile prezidențiale din 2016 există o ruptură viscerală pe această temă între susținătorii Trump vs Clinton asupra diversității rasiale și etnice a națiunii și asupra imigrației. În 2016, doar 46% din alegători considerau că imigranții contribuie la consolidarea societății americane în timp ce 50% erau de părere că aceștia amenință obiceiurile și valorile țării. În 2020, 60% din alegătorii

Majoritatea electoratului american este acum de părere că imigranții consolidează prin contribuțiile lor societatea americană.

americani spun că noii veniți întăresc societatea, în timp ce doar 37% îi mai consideră ca o amenințare.

Atât susținători ai republicanilor, cât și ai democraților sunt mult mai predispuși acum să susțină un nivel migrațional și nu blocarea totală a acestuia. Percepția pozitivă a crescut substanțial în rândul democraților de la 71% între susținătorii Clinton în 2016 la 84% în rândul susținătorilor Biden. Inclusiv în tabăra susținătorilor Trump balanța înclină în aceeași direcție, de la 19% în 2016 la 32% în 2020 sprijin în favoarea imigrației. Această evoluție a percepției electoratului american indică un posibil sprijin bipartizan pentru o reformă coerentă a imigrației. Chiar dacă Trump nu vede riscurile izolării politice, membrii republicani ai legislativului și liderii moderați ai partidului vor avea de ales în a se distanța de acesta sau a rămâne ținutuiți cu un bloc electoral predominant caucazian cu tendință demografică descendentă și îmbătrânită. Oricare ar fi coloratura noii administrații, folosirea capitalului de încredere obținut la urna de vot ar trebui să prioritizeze o reformă depolitizată a imigrației ca exercițiu de negociere și compromis democratic.

Ambele partide ar avea de câștigat din promovarea unei reforme bipartizane, din identificarea intereselor naționale în abordarea rațională a criteriilor și mecanismelor de gestionare a imigrației legale și depășirea acestui moment de polarizare viscerală cu impact alarmant asupra prestigiului și imaginii de sine a societății americane ca „națiune a națiunilor,” clădită pe eforturile și ingeniozitatea majorității covârșitoare de imigranți ce au ajuns mai de mult sau mai recent pe continentul american.

Remember Șerban Cioculescu

ȘTEFAN FIRICĂ

Dintre criticii interbelici, cei mai celebrați sunt autorii celor două istorii literare care au fondat canonul literar al secolului XX, Lovinescu și Călinescu. Despre ceilalți intimi ai cenaclului Sburătorul se vorbește mai puțin. Perpessicius, orfevrier de rafinament, Streinu, începător al criticii moderne de poezie (în care se vor ilustra Gh. Grigurcu, Al. Cistelecan sau Dan Cristea), Pompiliu Constantinescu, cronicar prompt și prob, Vianu, cu a lui rigoare pre-structuralistă, aclimatizator în anii 1960, alături de Al. Rosetti și Mihai Pop, al unei școli de analiză textuală de rezonanță națională și mondială (în care s-au format Matei Călinescu, Virgil Nemoianu, Toma Pavel, Sanda Golopenția ș.a.m.d.) – toți sunt pomeniți mai rar și mai cu seamă la ocazii aniversare.

Ce loc ocupă, între aceștia, Șerban Cioculescu? Fără a fi un „primus inter pares”, el a rămas în istoria literară drept egalul oricăruia dintre ei. Genul discursiv la care a subscris e un amestec de critică biografică și filologică, cu accent pe filiații istorice și excursuri lingvistice, ajutată de o scriitură stenică, aptă să scoată și dintr-o seacă analiză de ediție un spectacol delectabil, dacă nu o comedie a erorilor. Chiar și când cicălește, criticul are umor. Refuzând fetișurile culturale și cuvintele-fetiș, din spectrul epitetului „inefabil”, pe care-l veștejește cu orice ocazie, autorul ratează uneori tocmai inefabilul literaturii (nu doar, la senectute, în poezia lui Nichita Stănescu, dar și, la tinerețe, în cea a lui Arghezi). În schimb, cu o luciditate superioară, Cioculescu demască derapajele iraționaliste, de la ortodoxism până la tracomanie, lansându-se mereu proaspăt în polemici de duranță, în cadrul cărora își onorează cu brio eticheta de spirit cartezian. Trăsătura distinctivă a cronicarului Cioculescu trebuie căutată în disponibilitatea lui pentru polemică, pe care o sesiza și Lovinescu, notându-i ca unică axă „principiul contradicției”. De tânăr, Cioculescu are stil în arta contrazicerii. Duelurile literare le poartă cu cerbie, dar și cu un surâs. Dacă stilul e omul, mixajul

de maliție și cordialitate e marca lui înregistrată, prin care reușește să nu-și supere nici adversarii.

Polemistul interbelic

La 26 de ani, pe Lovinescu îl taxează pentru câteva idei din „Istoria literaturii române contemporane”, chiar când îi frecventează cenaclul. Cu romanele aceluiși va fi și mai sfichiuitor. Amfitrionul „Sburătorului” îl va încondeia în „Memorii”, dar relațiile se vor normaliza în scurtă vreme. Cu Mircea Eliade poartă o controversă definitorie la 25 de ani, pentru a-l apăra peste un deceniu de acuzele de pornografie care s-ar fi putut solda și cu o arestare. Totuși, în memorabila ședință a Societății Scriitorilor Români din 23 aprilie 1937, nu omite să-i reproșeze lipsa de cavalerism cu care încercase să-și salveze pielea, aruncând oprobriul asupra unor confrăți, ca Bogza și Bonciu. Pentru Cioculescu, polemica trebuie să respecte colegialitatea.

Ea face casă bună și cu prietenia. Cu Vladimir Streinu e amic nedespărțit încă de pe băncile facultății și, după absolvire, împarte cancelaria gimnaziului din Găești. Un episod relativ uitat s-a petrecut în 1935, la publicarea studiului lui Tudor Vianu despre poezia lui Ion Barbu. Într-o cronică, Streinu îi reproșează lui Vianu că face exegeză barbiană pornind de la o mărturie privată a autorului: iată cum prietenia nu trebuie instrumentalizată în actul critic! Barbu ripostează virulent, după obicei (cu trei ani înainte, un cronicar lipsit de umor îl provocase la duel). Cioculescu ridică mânușa în locul lui Streinu și urmează un schimb de replici în ziarul „Facla”, în cursul căruia se alege cu porecla ornitologică de „gaie găeșteană”.

Cu totul altfel înțelege cuplul Streinu-Cioculescu să gestioneze raportul prietenie-critică. Când primul își publică volumul de debut, al doilea îi face o recenzie neconcesivă, taxându-l drept impresionist (ceea ce însemna, pentru el, urechist, diletant). Rolurile se inversează peste un an, când Streinu inventariază într-o cronică mult mai dură erorile biografiei „Viața lui I.L. Caragiale”, apreciind, în preambul, că Cioculescu ar putea exclama, ca Aristotel, „mi-e prieten Platon, dar mai prieten adevărul” și conchizând baroc că, drept urmare,

***Cioculescu are stil
în arta contrazicerii.
Duelurile literare le
poartă cu cerbicie,
dar și cu un surăs.
Dacă stilul e omul,
mixajul de maliție și
cordialitate e marca
lui înregistrată, prin
care reușește să nu-și
supere nici adversarii.***

n-ar vrea să-i rămână mai puțin prieten decât adevărul. Epilog: peste câteva zile, cei doi sosesc la braț acasă la Lovinescu, spre uluirea gazdei. Și vor rămâne apropiați până la sfârșit, deși uneori se ceartă atât de aprig în intimitate, încât copiii lor se întreabă dacă se vor mai vedea vreodată.

De la Mateiu citire

Un război de uzură va purta, prin 1970-80, în jurul lui Mateiu I. Caragiale, nu pentru a-i sublinia vreun merit, ci pentru a tempera entuziasmul noii generații de „mateolatri”, cum îi numește el într-un rând. Printre alții, se hărțuiește acum cu N. Steinhardt, Alexandru Paleologu și Alexandru George, fini admiratori ai prozatorului decadentist. Or, rămas fidel canonului lovinescian, Cioculescu îl socotește pe Mateiu un stilist „sompțuos”, dar nu și un mare scriitor, negăsindu-l apt de proză „obiectivă”, iar mai

***Ciuculescu ne-ar
putea interesa azi nu
doar prin acribia de
istoric literar, dar și
prin etica și estetica
polemicii sale.***

mult decât romanul „Craii de Curtea-Veche” îi place nuvela „Remember”, ca text cu o mai viguroasă vână epică. Argumentele lui sunau desuet deja în anii 1970: cine ar mai fi pretins superioritatea generică a realismului, într-o epocă a traducerilor din „noul roman francez”, Kafka, Proust, Joyce în ediții de masă? Nu e doar atât. Ciuculescu îl judecă pe Mateiu printr-o grilă curat etică (ba chiar moralizatoare), prin prisma jurnalului, agendelor și a unor mărturii orale care-i denunță o sumă de defecte. O atât de rigidă negociere între eul biografic și cel artistic l-ar fi nedumerit și pe un literat interbelic.

Ceea ce îl frapază pe un cititor al polemicii pe teme mateine, purtate simultan pe mai multe fronturi (și incluse parțial în volumul „Caragialiana”), e că, de obicei, Ciuculescu nu are dreptate. Verdictul final (acela că Mateiu ar bine-merita o „stimă literară rezonabilă”, dar nu nețărnută) se mai poate discuta. Numai că piesele de dosar convocate în pledoaria lui sunt azi irelevante.

În schimb, criticul septua- și apoi octogenar excelează în glose și marginalii, în tot felul de chițibușuri filologice care, cu cât sunt mai mitocosite, cu atât ți-l fac mai simpatic. Câtă pedanterie, atâta savoare – iată paradoxul unui discurs care evită paradoxul, preferându-i aprioric ideile clare și distincte. O cronică dedicată unui indice de nume prost întocmit devine un mic festin, cu înțepături, pertractări, concesi și „doubles entendres”, în fine, cu toate deliciile stilului ironic, servite în așa fel încât să nu-i obtureze tranzitivitatea.

Despre plăcerea de a se „certa” cu Ciuculescu a scris Alexandru Paleologu, într-un text festiv publicat când criticul sburătorist împlinea 75 de ani. El arăta că cel supranumit de confrăți „Șerban cel rău” ar trebui rebotezat „Șerban cel bun”, căci inteligența iscoditoare, dublată de fair-play, e moralmente bună și, în plus, molipsitoare. Același eseist îi va dedica peste cinci ani un nou medalion (în „România literară” din 9 septembrie 1982), în care va evoca primirea unei misterioase scrisori anonime, redactate în latină, semnalându-i o greșeală filologică oarecare comisă de el într-un volum, scrisoare încheiată cu următorul îndemn încifrat: „Quem clanculum inter nos recondiamus locum, a saevissimo rixatore utinam in aeternum ignoraturum Rostrato”. În traducere: „Să tăinuim între noi cu grijă acest pasaj, ca să rămână în veci neștiut de hapsânul cârcotaș Rostratus”. Binevoitorul necunoscut se va dovedi a fi Radu Albala, iar Rostratus – Ciuculescu, „rostrum” însemnând „cioc”. Criticul își consolidase brand-ul unui vânător de erori filologice, privit cu teamă și cu afabilitate unanimă în lumea scriitoricească. Să mai spunem că polemiștii Ciuculescu și Paleologu, în timp ce-și executau șarjele și eschivele, deveniseră prieteni buni.

Cum îl recitim azi

Ciuculescu ne-ar putea interesa azi nu doar prin acribia de istoric literar, dar și prin etica și estetica polemicii sale. Cel care la 20 de ani îl înfrunța pe profesorul său de la Facultatea de Litere Mihail Dragomirescu, la 25 pe „magistrul” Lovinescu și la 70 pe „noii critici” din aceeași barcă „estetică” nu și-a cruțat nici adversarii, dar nici tovarășii de partidă ideologică, atunci când simțul literar l-a

îndemnat să intre într-un „battle”. Într-un interviu acordat lui Nicolae Manolescu (în același număr din „România literară” pomenit mai sus), bătrânul critic își exprima tristețea că adevăratul spirit combativ pare să-i fi părăsit pe criticii tineri. Cuvintele lui sună actual și în 2020: „În critica literară de astăzi se disting taberele și reciprocitățile corespunzătoare, în recunoaștere sau tăgăduire. Politica personală primează prea adeseori. Știi dinainte în ce periodic vei fi elogiat și, tot astfel, în care vei fi luat la refec.”

Simpatiile ideologice sunt la fel de firești ca și alianțele strategice pentru autopromovare, ele fac parte din jocul cultural, pe care Cioculescu nu-l tăgăduiește. Dar tabloul adeziunilor personale nu trebuie să predetermine o judecată literară. Nu e suficient să îi lauzi pe „ai noștri” și să bați în „ai lor”, trebuie să fii impredictibil, să îți asumi și riscuri, ca să obții credibilitate. În plus, exemplul cronicarului sburătorist arată că o prietenie adevărată nu se strică dintr-o polemică.

Neapreciind metodele tehniciste, dar nici tropismele impresioniste, critica lui ne poate părea datată și, uneori, apteră. Însă ea respiră mereu un aer de normalitate: nu e bunul-simț ca paradox, ci un „common sense” ca numitor comun al tuturor aventurilor lecturii, oricât de specializate sau fanteziste.

***Cuvintele lui
sună actual și în
2020: „În critica
literară de astăzi
se disting taberele
și reciprocitățile
corespunzătoare,
în recunoaștere sau
tăgăduire. Politica
personală primează
prea adeseori”.***

**GRAMPET
GROUP**

Motion is our business

20
DE ANI

**PROMOVĂM
SPIRITUL ROMÂNESC
PESTE HOTARE
DIN 1999**

Prima multinațională cu capital românesc.

Profesionalismul și perseverența noastră din ultimii 20 de ani au pus România pe harta feroviară globală și la conjuncția strategică a industriilor europene și internaționale. Suntem un pilon de dezvoltare a României și ne propunem să continuăm în aceeași direcție.

România

Austria

Serbia

Germania

Ungaria

Grecia

Bulgaria

Croația

Proiectele Fundației Augustin Buzura

Maia Pricopie. 17 ani, elevă. Implicată, delicată, altruistă. Membru fondator al proiectului Generation Z, din cadrul Colegiului Național „Mihai Viteazul” București.

(Dana Gagniuc-Buzura)

Mike Phillips a lucrat în ultimele două decenii pentru a stabili firma de consultanță culturală Profusion, care organizează anual Festivalul de Film Românesc de la Londra. În plus, în calitate de co-director, redactor literar și traducător, a lucrat asupra unei serii de cărți românești incluzând volume de George Arion și Augustin Buzura, contribuind la publicarea acestora în limba engleză. În 2019, i s-a decernat Trofeul de Excelență al Fundației Culturale Augustin Buzura.

(Ramona Mitrică)

ROMÂNIA DISCRETĂ

România profundă și reală nu e nici zgomotoasă, nici agresivă. E discretă, așezată, preocupată, inteligentă.

Uneori suntem tentați să cădem în capcana facilă a observării zgomotului. De aceea, vrem să scoatem discreția la lumină.

„Cred că este foarte important ca studenții să experimenteze și alte culturi”

Interviu cu Maia Pricopie

**17 ani. Elevă.
Implicată, delicată,
altruistă.
Membru fondator al
proiectului Generation Z,
din cadrul
Colegiului Național
„Mihai Viteazul”
București.**

La 17 ani ești deja parte într-un proiect extrem de interesant, care se adresează tinerilor din generația ta. Vorbește-ne despre proiectul vostru, Generation Z. Care-i sunt începuturile, din inițiativa cui a luat ființă, ce anume vă propuneți cu el.

Proiectul Generation Z a început în vara anului 2019, când am avut oportunitatea, alături de alți adolescenți, de a sta de vorbă cu istoricul Ion-Andrei Gherasim, cu ocazia unei prelegeri susținute la Festivalul de Film și Istorie Râșnov. Mi-a plăcut cadrul: puteam pune orice întrebare, întrucât era un mediu lipsit de presiunea școlii. Această experiență a declanșat ideea Generation Z.

Inițial, proiectul a prins viață cu ajutorul unor prieteni dragi (Ilinca Pavel, Alexia Matei și Cristian Cristache) și cu sprijinul conducerii Colegiului Național „Mihai Viteazul” (CNMV). Dinamica echipei noastre este interesantă: fiecare membru are contribuția lui, fără de care proiectul nu ar putea funcționa, iar liceul ne asigură suportul necesar.

Ilinca Pavel coordonează, alături de mine, toate activitățile: este o persoană rațională, atentă cu oamenii, are un simț incredibil al responsabilității și al eticii.

Cristian Cristache, fiind în clasa a XII-a, am crezut că nu va mai avea timp pentru activități extrașcolare, dar ne-a dovedit din plin că, atunci când ești pasionat, nu există piedici în a fi implicat.

David Istrati este „motorul” nostru, se ocupă de partea tehnică: site, înscrieri, newsletter, platforma evenimentelor. Uneori, nici nu înțelegem ce și cum face în zecile de ore de muncă, dar întotdeauna face ceea ce promite.

Robin Bucur este acum baza marketingului. După ce a participat la primele două evenimente Generation Z, Robin mi-a spus într-o zi: „Vreau să vă ajut!”. Este foarte determinat și perseverent; este clar că îi place ceea ce face.

Vicentziu Mihăilă se ocupă de graphic design și de marketing: are o imaginație extraordinară

și este foarte săritor. Pentru el nu există „Nu”, dacă i se cere ajutorul. Pe lângă coechipieri, toți au ajuns să îmi fie prieteni foarte buni.

După un an de Generation Z, în care am avut invitați de excepție, iar elevii din liceu au avut posibilitatea să discute direct și într-un cadru informal cu actorul Adrian Titieni, fost rector al UNATC, cu Nisreen Rubaian, reprezentantul Special al UNHCR în România, cu Dumitru Prunariu, primul cosmonaut român, cu Bogdan Hrib, director Editura Tritonic, și cu Besty Boze, Mirta Martin, respectiv Dan Hurley, care conduc universități americane, ne-am dori ca acest proiect să fie mai mult decât o activitate extrașcolară. Am început să ne gândim mult mai serios la viitor, la modul în care acest proiect ar putea să arate peste câțiva ani. Pe de o parte, am luat hotărârea să extindem echipa, inclusiv cu elevi din alte licee din București și din țară (tocmai am încheiat o sesiune de recrutări). Pe de altă parte, ne gândim la pregătirea unor colegi mai tineri (clasele IX-X), care să asigure continuarea proiectului, când noi vom fi la facultate.

Am văzut că abordați teme de dezbatere foarte serioase, foarte ample și extrem de interesante. Pe ce criterii? Cum vă alegeți temele? Sunt doar preocupările și întrebările care frământă generația voastră?

Temele abordate variază în funcție de interesul pe care îl observăm în discuțiile cu colegii. Spre exemplu, situația refugiaților, temă prezentată de doamna Nisreen Rubaian, a fost un subiect solicitat de către colegii care participă la clubul MUN (Model United Nations), întrucât apare des în comitetele conferințelor la care participăm. Cum liceul nostru are cel mai prestigios club din țară (MUNOB), interesul a fost foarte ridicat. Întâlnirea cu domnul Prunariu a depășit toate așteptările: sala de festivități a liceului a fost plină, iar întrebările din partea elevilor au curs. Pandemia ne-a obligat să fim creativi, astfel am văzut online-ul ca pe o oportunitate de a invita speakeri din alte țări. Așa am ajuns să discutăm sâmbătă, 24 octombrie 2020, cu două (fostă și actuală) președinte de universități americane și cu reprezentantul asociației universităților americane din statul Michigan. Iar următoarea întâlnire – încă lucrăm la pregătirea

ei – va fi cu un absolvent al CNMV, care acum are firma sa în Manhattan. Sunt convinsă că și de această dată interesul colegilor mei va fi mare.

Ați desfășurat de curând proiectul care vizează discuția cu președinții unor universități americane. Care au fost principalele teme de discuție? Poate ne dai câteva repere ale dialogului cu reprezentanții universităților americane.

Mulți dintre elevii din România, inclusiv din CNMV, aplică la universități din America. Acesta nu este însă un proces simplu pentru un elev de 17-19 ani. De aceea, discuția din 24 octombrie a fost foarte utilă pentru noi. Pe lângă informațiile generale legate de procesul laborios de admitere în universitățile americane, s-a pus un accent pe „găsirea unei universități care să ni se potrivească” din toate punctele de vedere: cursuri oferite, nivel de prestigiu, costuri, comunitate etc.

Am învățat la ce să ne uităm, atunci când căutăm „un loc potrivit”, și cât de important este „research-ul” individual pe care fiecare trebuie să îl facă înainte de a lua o decizie legată de universitățile la care vrea să aplice. De multe ori, unii elevi tind să se limiteze la instituțiile de educație superioară de care au auzit, cum ar fi cele din Ivy League, fără să mai exploreze și alte universități, care poate li s-ar potrivi mai bine.

Care sunt domeniile de interes pentru potențialii studenți, din perspectiva dialogului pe care tocmai l-ați avut? Care sunt specializările oferite, dar și cele solicitate?

La fiecare întâlnire s-a discutat despre unul sau mai multe domenii. A fost fascinant să aflăm de la Adrian Titieni cum a devenit actor, deși dumnealui nu și-a propus acest lucru inițial. De la Bogdan Hrib am descoperit că poți să fii autor de romane la 16 ani. Doamna Rubaian ne-a explicat cum un absolvent de drept internațional poate să îi ajute pe cei forțați să-și părăsească țara sau familia, din cauza unor pericole de natură politică, militară, religioasă etc. La fiecare întâlnire se discută astfel de lucruri, care ne ajută să înțelegem cum este să fii doctor sau actor, arhitect sau cosmonaut.

Ce crezi că i-ar motiva pe tinerii din generația ta să nu plece din țară? Sau, dacă pleacă pentru studii, să revină în țară? Sau ce i-ar motiva să rămână?

Cred că este foarte important ca studenții să experimenteze și alte culturi, întrucât îi maturizează și îi formează pentru o lume în care globalizarea deja nu mai este doar un termen teoretic, ci un fenomen cu rădăcini adânci.

Pentru mine, a pleca din țară pentru studii nu este un lucru negativ. Studiile în străinătate reprezintă o oportunitate, pe care am de gând să o folosesc.

Dacă discutăm despre faptul că mulți dintre absolvenții români ai unor universități de prestigiu din lume aleg să nu revină în România, atunci cred că trebuie să vedem oportunitățile pe care le au la revenirea în țară. Dar aici intrăm deja în politică, despre care nu vreau să discut, pentru că am numai 17 ani și nici nu cred că sunt pregătită să mă pronunț.

Ce pot să spun este că, în familia mea, până acum, toți cei care au studiat în alte țări au decis să revină în România și să profeseze aici.

Ce simțiți voi, de la dimensiunea vârstei voastre, că lipsește sistemului de învățământ din România? Sau care ar fi nemulțumirile, problemele de care vă izbiți?

Profesorii fac foarte multe lucruri bune pentru noi, elevii. Din păcate, rar se vorbește despre munca lor. Da, uneori sunt și probleme, iar despre acestea se discută în mod exagerat. Am auzit de multe ori că trebuie schimbată programa. Nu neg ideea, dar cred că cel mai important aspect este atitudinea: ea trebuie schimbată. Poate că, uneori, profesorii exagerează, inclusiv atunci când te pun să refaci un grafic de trei ori, pentru că nu are dimensiunea corespunzătoare. Alteori, noi exagerăm, dar asta nu înseamnă că nu depunem eforturi pentru a învăța. Cred că profesorii și elevii ar trebui să aibă un dialog mai deschis, iar accentele să fie puse pe progres și nu pe insucces.

Cum v-a afectat această perioadă din perspectiva derulării orelor de curs? Cât de dificil este pentru un adolescent aflat în pragul maturității să i se limiteze socializarea?

Situația curentă este un test pentru fiecare în materie de adaptare. Cred că trebuie să avem înțelegere și față de noi (elevii), dar și față de ceilalți (profesorii), aceasta fiind o perioadă dificilă pentru toată lumea. Cât despre limitarea socializării, consider că are și părți pozitive, întrucât, neînconjurați de colectiv, începem să ne (re)descoperim pe noi, ca indivizi.

Care consideri că sunt caracteristicile Generației Z? Care sunt atu-urile voastre? Și care crezi că sunt temerile generației voastre?

Am citit într-un articol că societatea ne vede ca pe o generație de tineri superficiali și fără răbdare. Eu

nu consider că acestea sunt caracteristicile noastre definitorii. Pe de altă parte, am auzit adulți care spuneau că nu le-ar fi plăcut să aibă adolescența noastră, că sunt prea multe tentații și că nu mai există valori. Poate că este adevărat, dar obstacole au fost și vor fi mereu, indiferent de generație.

Ce-și dorește generația ta de la următorii 10 ani? Unde îi vezi tu pe colegii tăi peste 10 ani?

Nu cred că ne este foarte clar. Pentru moment, suntem sub presiunea examenelor și a testelor pentru admitere la facultate. După această perioadă, o să avem timp să ne gândim mai serios la 2030.

Cât despre colegii mei, nu știu unde vor fi ei, fiecare în parte, dar mi-aș dori ca noi, ca echipă, să fim tot împreună, într-o versiune avansată a Generation Z sau în alt proiect care să ne definească.

Ramona Mitrică

Interviu cu un prieten străin

Despre locul pe care îl ocupă creativitatea românească în imaginația lumii artistice

Vreau ca acest interviu să spună o poveste despre tine, Mike Phillips. Cine ești? Cum s-a născut interesul tău pentru România? Cum se leagă aceste două lucruri?

Ramona Mitrică: Bine, aici ai dreptate. Ar fi interesant de explorat această întrebare despre cum putem distinge între indivizi atunci când aceste persoane de fapt se autodefinesc prin faptul că posedă o cultură colectivă. Dar, chiar dacă eu cred că este foarte relevant să înțelegem direcția în care ne îndreptăm în momentul de față, aș dori ca, pentru moment, să lăsăm la o

Care este experiența ta cu România și arta românească și în ce fel te-a afectat? Cum ți-a influențat perspectiva de critic și de autor?

PARTEA A 5-A

parte această întrebare și să ne întoarcem la problematica background-ului tău cultural și cum se leagă acesta de cultura noastră. Mă gândesc la problema Capitalei Culturale Europene – după cum știi, aceasta urmează să fie Timișoara anul viitor. Ești deja la curent cu argumentele și beneficiile acestui tip de eveniment deoarece am fost implicați amândoi în acest tip de discuții când Sibiu se afla în cursa pentru titlu acum ceva ani

în urmă. Dar, lăsând toate acestea la o parte, ar fi probabil adevărat să spunem că un oraș care este ales să fie Capitală Culturală Europeană aduce o dovadă în plus, o justificare (dacă mai era nevoie) a faptului că, în cadrul culturii europene, România este un stâlp de sprijin, un pilon important și cu o îndelungă istorie. În același timp, este clar că limba reprezintă un obstacol substanțial. Putem adăuga și sentimentul tău de apartenență într-un peisaj cultural din care practic toate figurile culturale non-anglofone sunt excluse. Dacă ținem cont de acest background, nu este dificil să acceptăm participarea ta într-o cultură dominată de Shakespeare sau Dickens – dar când spui că ești legat de lumea culturală a lui Mircea Eliade sau a lui Lucian Blaga, avem nevoie de câteva explicații.

Mike Phillips: Bine, când vorbesc de „a avea o legătură” cu lumea ta culturală, sintagma nu comunică exact ce vreau să spun. Cred că încercăm să comunic faptul că toate culturile au ceva în comun, de fapt. Astfel, dacă înțelegi cultura care-l influențează pe un artist, va crește și puterea ta de a aprecia cadrul cultural care a produs orice alt artist. În orice caz, este nevoie să luăm aminte la modul în care culturile diferite se întrepătrund. Gândește-te la cazul destul de evident al pianistului de jazz Lucian Ban și la intrarea sa în cultura muzicii jazz. Muzica sa există în același continuum cultural ca acela al lui Thelonious Monk sau Bud Powell, fiind în același timp înrudită, în mod ușor de recunoscut, cu tradiția care a produs muzicieni foarte diferiți, cum ar fi Radu Lupu. Sau putem avea un caz complet diferit: hai să ne uităm la cultura care se hrănește din teatrul rus de marionete. Acest tip de imagistică poate fi detectat în teatrul lui Purcărete, dar și în imagistica altor regizori contemporani. Avem de-a face, în arte, cu reciclarea repetată a culturilor și a artifactelor culturale. Astfel, în opinia mea, nu există nicio întrebare care să ceară un răspuns. Ideea că o cultură poate fi o singularitate și de sine stătătoare pare a fi numai o deghizare pentru un argument politic de tip separatist.

Ramona Mitrică: Bineînțeles că sunt de acord cu acest punct, dar știi bine că nu acesta este argumentul pe care-l aduc. Am început prin a discuta despre cum putem distinge diferitele tipuri de cultură și tu mi-ai spus multe lucruri despre cum se dezvoltă și cum se adună laolaltă culturile. Dar tot nu mi-ai răspuns la întrebarea despre

background-ul tău cultural și despre cum anume se leagă de culturile despre care vorbeam – și de ce.

Mike Phillips: Bun – interviul devine din ce în ce mai dificil. Am început prin a încerca să descriu atmosfera culturală în care am crescut, dar adevărul este că era compusă din fragmente ale unor tradiții culturale diferite. Acest lucru mi-a solicitat un răspuns creativ consistent care a depins de un mediu anume în care se întâmpla să mă aflu în momentul respectiv. Imaginează-ți: începi cu spiritele animiste de la țară – o Babă Cloanță care își dă jos pielea de pe ea pentru a se rostogoli apoi ca o minge de foc până-n zori de zi, o frumoasă femeie care are copite în loc de picioare, sau personajul numit „Moongazer” (să-i zicem Privește-n-Lună), cu fața strălucind în lumina lunii și sub ale cărei picioare poate trece o șosea. Toate aceste personaje ale imaginației copilăriei mele au coexistat și s-au confruntat cu Iisus și cu Moș Crăciun. Acum că am spus lucrurile acestea, îmi pot imagina că imediat va apărea și un idiot care să declare că „tipul ăsta e un scriitor ieșit dintr-o cultură cvasi-africană dominată de fantezii animiste și vise spiritualiste”. Probabil va construi din povestea asta un argument central pentru o teză de doctorat. Aș putea chiar să mă conving pe mine însumi că lucrurile respective sunt mai mult sau mai puțin adevărate, atunci când îmi aduc aminte de casa copilăriei mele: după-amieze lungi cu soare și copaci, sau ritmul de metronom al valurilor care se retrăgeau peste plajele nămolose, de lângă mare, sau stolurile de papagali care întunecau cerul zorilor. Dar, de fapt, niciuna din aceste amintiri nu ne indică o singură tradiție neîntreruptă sau un înțeles de acest fel. În mod clar nu constituie o cultură în cadrul căreia ar fi fost posibil să rămâi închis, sau care să te hrănească. Dacă te gândești puțin, problema devine imediat vizibilă, deoarece următoarea mea experiență culturală a avut de-a face cu lectura romanelor thriller găsite pe masa din bucătărie a vecinului nostru, un hindus. Aceste cărți vorbeau despre Los Angeles și New York, folosind o limbă engleză care nu îmi era familiară, descriind structuri civice și credințe străine mie – Hammett, Chandler, Mickey Spillane. Punctul pe care încerc să îl evidențiez este că nu am fost conștient, în acel moment al vieții mele, de existența vreunei opreliști, în afară de timp și distanță, care să mă separe de orice altă cultură disponibilă. Ca urmare, nu cred că m-am gândit vreodată la mine însumi ca fiind limitat de o rețea de practică artistică sau alta. Dar

pentru că am crescut într-o perioadă de timp care cuprinde sfârșitul perioadei colonialiste, dar și o reinterpretare a naționalismului, m-am aflat într-o luptă continuă. De exemplu, odată demult, pe la debutul carierei mele, am fost invitat să vorbesc la o întâlnire a Universității Minnesota. Pentru un motiv oarecare i-am tot dat înainte vorbind despre scriitori europeni ca Graham Greene sau Günter Grass, printre alții, descriind legăturile și asemănările lor cu scriitori africani precum Chinua Achebe sau Wole Soyinka. Nu sunt sigur la ce mă gândeam, dar era o încercare de a sumariza efectul pe care îl au marile schimbări culturale asupra unor autori. În orice caz, îmi ziceam, cel puțin doresc a le spune ceva diferit, ceva despre cât de mare și variată este lumea și culturile din ea. Acesta a fost totuși un sentiment care a durat numai câteva ore. Ceva mai târziu, seara, eram la bar și unul din membrii publicului care fusese la prezentare a venit la mine. „Te-am ascultat,” mi-a zis persoana, „și m-am lămurit: tipul ăsta nu știe cine e.” Identitatea mea (cine e), am realizat, poate fi determinată de interesele mele culturale și, la suprafața lucrurilor, nu era nimic despre mine, un autor de ficțiune de tip polițist, de culoare, venind din Caraibe, care să-mi fi legitimat interesul pentru marile tradiții ale scriiturii europene. Acesta a fost momentul în care mi-am dat seama că prezentarea mea a fost profund nepotrivită pentru publicul respectiv. Nu ar fi trebuit să fi fost o surpriză. În mod normal, publicurile de orice fel se așteptau de la mine la un tip de reflecție asupra rasismului, dar, de data aceasta, atenția mea zburda altundeva. Iar eu, pur și simplu, am vorbit numai despre lucruri care mă interesau pe mine. În lumina acestei înțelegeri mi-am adus aminte din nou de cât de mult influențează nevoile politice și sociale modul în care majoritatea oamenilor descifrează înțelesurile culturale.

Ramona Mitrică: Nu pot să te contrazic în niciun fel. Înțeleg punctul pe care l-ai demonstrat – nu pot decât să înțeleg că detaliile și momentele de vârf care identifică natura culturilor specifice nu sunt importante în sine, deoarece sunt numai niște borne care indică drumul spre adevăruri universale care se află în spatele oricărei manifestări a culturii. Cunoscut, de asemenea, că există anume așteptări ca artiștii să se ofere ca reprezentanți voluntari ai unei culturi sau ai unui grup, până în punctul în care se transformă în niște șabloane stereotip. Dar putem spune, de asemenea, că aceasta este o consecință a unui consens internațional în care artiștii care vin din afara culturii dominante sunt văzuți, cu rara

excepție a unor personaje ca Brâncuși, ca niște persoane care nu contează. În New York, la Londra sau chiar în Berlin, poți vorbi despre un romancier englez sau un poet francez și despre abordările lor generale sau modul în care înțeleg și folosesc imaginile, sau filosofia lor. Amintești mai apoi de un artist bulgar sau unul din Kazahstan și trebuie să treci în revistă un întreg background cultural care să justifice atenția acordată. Deci sunt de acord cu tine, dar tot aș dori un răspuns despre cum ai depășit aceste obstacole culturale pentru a aborda astfel de diferențe.

Mike Phillips: Trebuie să declar că nu există un răspuns real pentru această întrebare. Aș putea zice totuși că excluderea mea din cultura dominantă în care trăiam m-a încurajat să ignor obstacolele respective. Când am vizitat România prima dată, îmi doream, pur și simplu, să intru în contact cu un loc nou, diferit. Uitându-mă înapoi, am avut noroc deoarece eram interesat numai în a identifica cine erau unele persoane și cum acestea erau legate de lucruri pe care deja le cunoșteam. Rezultatul a fost că totul părea straniu în egală măsură. Sau, ca să mă exprim altcumva, am găsit o lume care părea ciudată deoarece nu îi mai cunoscusem detaliile înainte de aceasta. Pe cealaltă parte, odată ce am înțeles acele detalii, ele s-au grupat în tipare cu care mă simțeam confortabil și cu care eram familiarizat. De exemplu, prima dată când m-am așezat într-un teatru în Sibiu și am văzut o piesă de Cehov. Nu înțelegeam limba. Actorii și mișcările lor fizice îmi erau oarecum străine, dar, văzând piesa în sine, în mintea mea mă întorsesem la Londra, în timpul școlii. Pe vremea aceea, băntuiam toată ziua-bună ziua pe la un teatru numit „John Vanbrugh”, care se afla în cadrul campusului Universității Londra (London University) și unde studenții de la RADA (Academia Regală de Arte Dramatice) veneau să-și pună producțiile în scenă. Ani după aceea mi-am dat seama că am văzut un număr enorm de viitoare stele ale teatrului britanic pe vremea când erau studenți – de exemplu, Tom Courtenay, într-o obositoare versiune a lui „Faust” de Goethe. S-a întâmplat să fiu singur în sală uneori, dar îmi amintesc că acolo am văzut prima piesă de Cehov, precum și piese de alți dramaturgi populari pe atunci – Sartre, Giraudoux, Anouilh. Punctul pe care-l subliniez este că am întâlnit o intensă tradiție de tip clasic care a format baza culturii europene. Dar când m-am gândit mai bine la aceasta, era aceeași construcție culturală care, cu rădăcinile sale

greco-romane, a pătruns în toate societățile din lume. Mergeam uneori în Parcul Astra din Sibiu cu directorul Festivalului de Teatru, Constantin Chiriac, pentru prânz. Eram înconjurați de monumentele societății transilvănene, supraviețuitoare ale lumii satului, reprezentând toate segmentele populației sătești. Dar noi vorbeam, mai mult sau mai puțin, la fel cum am discutat ani mai târziu când ne-am reîntâlnit la Londra sau la Liverpool sau la Edinburg sau la Freiburg.

Ramona Mitrică: Înțeleg. Ești prieten cu foarte mulți români, de ani de zile. Vorbești de o cultură de elită care este internaționalistă și europeană. Dar reprezintă numai o parte a societății și a culturii. Nu ai spus nimic despre ortodoxie, sau despre comportamentul de zi-de-zi de la țară, sau despre politică. Te-ai întâlnit cu persoane precum Klaus Iohannis pe când tocmai își făcea o reputație ca primar al Sibiului, dar nu ai menționat contextul cultural – și așa mai departe. Unii oameni vor zice că, pentru a înțelege natura culturii române, ar trebui să te preocupi și de aceste lucruri.

Mike Phillips: Bine, și aici ai dreptate, dar eu vorbesc despre punctul în care tocmai începusem să cunosc România. Da, aș dori să continuăm și să vorbesc exact despre efectele lucrurilor pe care le-ai menționat.

Sfârșitul părții a 5-a

Dr Mike Phillips OBE FRSL, FRSA

Mike Phillips a studiat la Universitatea Londra (limba engleză), la Universitatea Essex (științe politice) și la Colegiul Goldsmiths, Londra (științele educației). Între 1972 și 1983 a lucrat ca jurnalist și realizator de emisiuni pentru BBC, înainte de a deveni conferențiar în studii media la Universitatea Westminster. După o perioadă în care a fost scriitor rezident la Centrul South Bank din Londra, a fost numit curator intercultural la Muzeul Tate Britain, iar apoi a lucrat ca director artistic (Cultuurmakelaar) în Tilburg, Olanda. După aceasta, a ținut cursuri universitare la Milano și a lucrat pe post de curator independent în Belgia, Olanda, Londra, Veneția și Los Angeles, în mod special cu artistul belgian Koen Vanmechelen.

I s-a acordat titlul de Societar al fundației The Arts Foundation în 1996, pentru lucrările sale de literatură polițistă, precum și distincția OBE (Membru al Ordinului Imperiului Britanic), în 2006, pentru servicii aduse

industriei de radiodifuziune. A fost numit Fiduciar al National Heritage Memorial Fund (Fondul Național Memorial pentru Patrimoniul), dar este mai cunoscut pentru romanele sale polițiste, incluzând patru romane avându-l ca erou pe jurnalistul de culoare Sam Dean: *Blood Rights (Dreptul sângelui)*, 1989), carte adaptată de BBC pentru televiziune, *The Late Candidate (Ultimul candidat)*, 1990), volum care a câștigat premiul Silver Dagger (Pumnalul de argint), decernat de Asociația Britanică a Scriitorilor de Romane Polițiste, *Point of Darkness (La limita întinericului)*, 1994) și *An Image to Die For (O imagine pentru care merită să mori)*, 1995). *The Dancing Face (Fața care dansează)*, 1998) este un thriller a cărui acțiune este legată de o neprețuită mască din Benin. *A Shadow of Myself (O umbră a mea)*, 2000) este despre un tânăr de culoare, regizor de film documentar, care lucrează în Praga și despre un bărbat care pretinde că ar fi fratele lui. Volumul *The Name You Once Gave Me (Numele pe care mi l-ai dat cândva)*, 2006) a fost scris ca parte dintr-o campanie împotriva analfabetismului susținută de guvernul britanic.

Mike Phillips este și co-autorul volumelor de non-ficțiune *Windrush: The Irresistible Rise of Multi-Racial Britain (Vaporul Windrush: Irezistibila ascensiune a Britaniei multi-rasiale)*, 1998), care acompaniază un serial de televiziune BBC despre povestea lucrătorilor imigranți caraibieni care s-au stabilit în Marea Britanie după al Doilea Război Mondial. Volumul *London Crossings: A Biography of Black Britain (Intersectări în Londra: O biografie a Britaniei de culoare)*, 2001) prezintă o serie de eseuri interconectate, un portret al metropolei văzut din locuri foarte diverse, cum ar fi New York și Nairobi, Londra și Lodz, Washington și Varșovia. Mai recent, a scris un număr de librete pentru compoziții ale muzicianului Julian Joseph, culminând într-o versiune a poveștii *Tristan și Izolda*, prezentată în Covent Garden, la Opera Regală din Londra.

Împreună cu Ramona Mitrică, administrator artistic și facilitator cultural român, Phillips a lucrat în ultimele două decenii pentru a stabili firma de consultanță culturală Profusion, care organizează anual Festivalul de Film Românesc de la Londra. În timpul acestei perioade, a scris, împreună cu Stejărel Olaru, o istorie a vieții și vremurilor notoriului criminal în serie Rîmaru, cu titlul *Rîmaru – Butcher of Bucharest (Rîmaru – Măcelarul Bucureștiului)*. În plus, în calitate de co-director, redactor literar și traducător, a lucrat asupra unei serii de cărți românești incluzând volume de George Arion și Augustin Buzura, contribuind la publicarea acestora în limba engleză. În 2019, i s-a decernat Trofeul de Excelență al Fundației Culturale Augustin Buzura, înmănat de academician profesor Dr. Jean-Jacques Askenasy, în cadrul unei ceremonii la Cercul Național Militar din București.

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

De la „Umbra nopții” la „Orgolii”

În anii de dinaintea de 1989, apariția fiecărei cărți însemna, dincolo de travaliul creației, un lung șir de războaie cu cenzura. Și o tactică despre care Augustin Buzura a vorbit adesea: acel slalom printre cuvinte, sinonime și expresii, pentru ca manuscrisul să pară corectat după observațiile primite, în așa fel încât să poată trece de barierele cenzurii și să

își continue drumul spre tipar. Relevant în acest sens este fragmentul de jurnal despre artificii la care scriitorul a fost nevoit să recurgă pentru ca romanul „Orgolii” să vadă lumina tiparului.

Fragmente din jurnal, în care autorul explică schimbarea titlului din „Umbra nopții” în „Orgolii” (15 mai 1975):

„Refac, la cererea lui Gafița, *Umbra nopții*. Adică pun alte cuvinte în locul celor semnalate. Slavă Domnului că limba noastră e plină de sinonime. Dacă trece de Preda – cartea e salvată. Până la el însă, trebuie să murdăresc foi, să șterg și să scriu deasupra același lucru, să las impresia că am muncit. Asta e.”

„De fapt, Gafița are dreptate: „Pe ăștia nu-i interesează ideea, ci cuvântul. Cei mari nu citesc, însă, când primesc romanele, le frunzăresc și, dacă descoperă din întâmplare o frază dură, vreun cuvânt strident, o expresie care nu le convine, fac imediat reclamație: «Cum a putut să apară o asemenea carte?»”.

Plecând de la această observație îndreptățită, Aurel Martin mi-a atras atenția că eu greșesc la titluri: «Dacă ai fi avut alte titluri, ai fi scăpat de o parte din neplăceri!»

Alții mi-au atras atenția asupra titlurilor.
Cine dracu’ mă pune să mă vâr unde-i fierbinte?”

DOCUMENTELE AUGUSTIN BUZURA

13 mai

Refac, la cererea lui Găfîță, Umbra
noptii. Alții pun alte nume în locul celor
semnalate. Hain domnului la libreria
noastră e plină de dinorime. Dar
toate se fac - cartea e salvată! Pînă la
el mîi tabuie să mîrșăvosc foi, să stîng
și să scriu de-a supă aulăi. Măcar, să
las impozita la bun mîntit. Asta e.

De fapt Găfîță are dreptate: „Pe așchiaș nu i
mărețez, deea, ci curîntul. Ci mări în rîter,
mă, pînă pînă romanele, le prînzăre și să
descrie din întîmplare o țară dură vreau
curînt student o descrie că nu le cîrmie,
far mîrșiat reclamatie: « Cum a putut să
apare o asemenea carte? »».

Pleind de la această boarvie, îndoytată,
Anul Martii mi-a atras atenția că în gîdoyoc
la titluri. « Dacă ai fi avut alte titluri
ai fi săr fat de o parte din neplăceri! »
Alții mi-au atras atenția asupra obiceielor.
Din dăru, mîi pune să mîi vîr unde i pîrșite?

Fragmente de jurnal, în care autorul explică schimbarea titlului din „Umbra nopții” în „Orgolii”

Despre noi

Fundația Culturală Augustin Buzura

Fundația Culturală Augustin Buzura a fost înființată în 2017, la puțin timp după dispariția academicianului Augustin Buzura. Inițiatorii sunt membrii familiei, animați de dorința de a păstra vie memoria academicianului Augustin Buzura și pentru a continua idealul de conștiință și responsabilitate pentru care scriitorul s-a luptat o viață. Urmând valorile și principiile profesate de academicianul Augustin Buzura, fundația se va preocupa de sensibilizarea societății românești asupra importanței păstrării și dezvoltării patrimoniului cultural național, va promova excelența și va sprijini valorile.

Fundația Culturală Augustin Buzura se va ocupa prin toate mijloacele de care dispune de promovarea în țară și în străinătate a operei literare și publicistice a scriitorului Augustin Buzura, precum și a filmelor realizate după scenariile sale. Se va îngriji, de asemenea, de perpetuarea numelui său și a actelor sale fondatoare și generatoare de cultură civică și instituțională.

Având ca scop sprijinirea și promovarea culturii, artei și civilizației românești, FCAB își propune să fie un factor activ

în societatea civilă, prin sprijinirea procesului de integrare și de afirmare culturală europeană și mondială, prin oferirea de soluții practice în domeniul culturii, artei și educației.

Fundația Culturală Augustin Buzura militează pentru încurajarea și stimularea creației originale în toate domeniile culturii, de la cercetarea științifică până la creația artistică, precum și pentru sprijinirea și promovarea tinerelor talente și protejarea și perpetuarea celor consacrate.

Promovarea și sprijinirea activităților de studiu și cercetare privind istoria și civilizația românilor, menținerea prin mijloace specifice a legăturilor cu alte fundații culturale din țară și străinătate reprezintă obiective relevante ale Fundației Culturale Augustin Buzura.

Fundația va organiza și va participa, singură sau în parteneriat, la expoziții, spectacole, festivaluri, concerte și alte manifestări cultural-artistice, în țară sau în străinătate.

Președinte al Fundației Culturale Augustin Buzura este Anamaria Maior-Buzura, fiica scriitorului.

Buzura Foundation Washington D.C.

Buzura Foundation supports and promotes Romanian and universal culture, art and civilization, aims to be an active factor in civil society by supporting the process of integration and cultural affirmation, by offering practical solutions in the field of culture, art and education.

OUR VISION

To keep the memory of Augustin Buzura alive and create a movement around his work rooted into his principles, values and courage of telling the truth under any circumstances.

WHAT WE DO

We support and engage with established and emerging artists, scientists and educators whose works reflect and carry on the principles and values present in Buzura's literary and journalistic work.

OUR COMMUNITY

Our community is diverse, with a sense of belonging and deeply rooted into the present. It's inclusive and serves as a forum for honest discussion, respecting and welcoming diversity of opinion, hence keeping a sense of ownership of ideas.